Rijksbegroting 2027 en de gevolgen voor gemeenten

Bijzondere ledenbrief

Inhoud

Voorwoord		3
1	Gemeentefinanciën	4
2	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	8
3	Justitie en Veiligheid	19
4	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	24
5	Defensie	27
6	Infrastructuur en Waterstaat	28
7	Economische Zaken	33
8	Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	38
9	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	41
10	Volksgezondheid, Welzijn en Sport	51
11	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking	60
12	Asiel en Migratie	62
13	Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	64
14	Klimaat en Groene Groei	68

Voorwoord

Geachte leden,

De VNG ziet in de Miljoenennota en de principeafspraken over de samenwerkingsagenda tussen rijk, provincies, gemeenten en waterschappen belangrijke stappen naar een gelijkwaardiger samenwerking. Het kabinet is daarmee in belangrijke mate tegemoetgekomen aan de gegronde wensen van de VNG. Dit biedt vertrouwen voor de verdere samenwerking, mits de afspraken goed worden uitgewerkt en de rapporten van de commissie-Van Ark en Polman worden opgevolgd. Tegelijkertijd blijft de financiële positie van gemeenten zorgelijk. Zonder structurele passende financiering staan de uitvoering van maatschappelijke opgaven en wettelijke taken verder onder druk.

Gemeenten verwelkomen verschillende keuzes die het kabinet in de begroting maakt. De middelen die specifiek voor gemeenten beschikbaar komen voor weerbaarheid, vormen een belangrijke eerste stap naar sterkere en veerkrachtigere lokale gemeenschappen. Ook de investeringen in woningbouw, infrastructuur en stikstof zijn een broodnodige impuls voor de ontwikkeling van Nederland.

Desondanks blijven financiële zorgen bestaan. De groei van het Gemeentefonds vlakt na 2027 af. Dat betekent dat veel gemeenten ook in de toekomst moeilijke keuzes voor de kiezen krijgen. Het wordt lastig om noodzakelijke investeringen dan ook daadwerkelijk te realiseren.

Over de jeugdzorg blijft de VNG duidelijk. Gemeenten moeten volledig worden gecompenseerd voor de uitvoering van wettelijke taken. Zeker in het sociaal domein is structurele zekerheid noodzakelijk. De uitkomsten van de commissie-Van Ark over jeugdzorg, dat in januari 2027 verschijnt, zijn daarbij van groot belang en moeten in de begroting van 2028 worden verwerkt. Dit is een absolute randvoorwaarde voor de samenwerking met het rijk.

Een specifiek aandachtspunt in de rijksbegroting is de positie van Caribisch Nederland. De VNG constateert dat de eilanden opnieuw nauwelijks profiteren van extra investeringen die voor Europees Nederland beschikbaar komen. De openbare lichamen moeten op dezelfde betrokkenheid en investeringsbereidheid van het rijk kunnen rekenen als gemeenten in Europees Nederland. De VNG wil de handen in één slaan met de leden in het Caribisch deel van het Koninkrijk en samen de handschoen oppakken om de aangekondigde Top mede te organiseren.

Uiteindelijk zijn het niet de afspraken op papier die het verschil maken, maar de resultaten voor inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties. Daarop zullen rijk en medeoverheden de komende jaren gezamenlijk worden afgerekend. De nieuwe samenwerkingsagenda biedt daarvoor een stevig vertrekpunt. De VNG ziet uit naar de verdere uitwerking van de agenda en blijft daarbij inzetten op wat gemeenten nodig hebben om hun maatschappelijke rol waar te maken: duidelijke afspraken, bestuurlijke gelijkwaardigheid en een solide financiële basis.

dr. mr. L.K. Geluk
Algemeen directeur VNG

1
Gemeentefinanciën

Berekening accressen

Wat wil het kabinet?
Het Gemeentefonds wordt jaarlijks verhoogd met een accrespercentage om de stijgende kosten van gemeenten op te vangen. Dit jaarlijkse accres wordt afgeleid van de nominale ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp), oftewel de nominale economische groei in Nederland. De berekening van het accrespercentage voor een jaar wordt gesplitst in een prijs-accres en een reëel-accres. Het prijs-accres wordt definitief bepaald met de geraamde ontwikkeling van het prijspeil bruto binnenlands product (bbp). Het reële-accres wordt gebaseerd op het gemiddelde van de volumegroei van het bbp in de achterliggende 8 jaar (t-9 t/m t-2), zodat de reële groei van het fonds stabiel is.

Naast dit bbp-accres groeit of krimpt het fonds door algemene mutaties zonder taakwijziging. Gemeenten ontvangen jaarlijks structureel € 75 miljoen extra accres, omdat de Wmo-uitgaven door de vergrijzing sneller toenemen dan het bbp-accres. Het accres dat in 2023 tijdelijk is afgezonderd voor de woningbouwimpuls en stimulering volkshuisvesting wordt in 2026 weer aan de algemene uitkering toegevoegd. Daarnaast is in 2026 nog sprake van een deel van de korting incidenteel accres 22-25 en aanverwante mutaties, waaronder de rest van de accrestranche 2025 van € 675 miljoen die vanwege de vervroeging van de bbp-systematiek pas in 2026 wordt uitgekeerd. Tot slot zijn de indexatiefouten met een nieuwe methode om toekomstige toevoegingen aan en uitnamen uit het Gemeentefonds op het juiste prijspeil te brengen (nog) niet hersteld. Tabel 1 geeft de berekening van de actuele stand van de accressen 2026-2031.

Tabel 1. Accressen Septembercirculaire gemeentefonds 2026

Jaar (bedragen x miljoen euro)	2026	2027	2028	2029	2030	2031
Grondslag accresberekening	41.770	43.714	43.237	44.085	45.860	48.101
Percentage bbp-volume-accres	1,9%	1,8%	1,7%	1,6%	2,2%	1,6%
Percentage bbp-prijs-accres	2,9%	3,1%	2,9%	2,5%	2,6%	2,4%
Tranche BBP-accres	**2.028**	**2.166**	**2.010**	**1.825**	**2.228**	**1.943**
WMO-plus-accres	75	75	75	75	75	75
Retour accres 2023	250					
Restant accreskorting 2022-2025	-1.385	-5	-32	-22	-53	0
Index.fouten opsch.krt., Wmo, jeugd	-182	0	-584	0	0	0
Werkelijk accres	**786**	**2.236**	**1.469**	**1.878**	**2.250**	**2.018**
Saldo indexatie taakwijzigingen	263	-124	-134	-110	-10	2
Werkelijk accrespercentage	**1,9%**	**5,1%**	**3,4%**	**4,3%**	**4,9%**	**4,2%**

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het accres is afhankelijk van de nominale economische groei. De raming van de bbp-volume-ontwikkeling bedraagt 1,4% voor het jaar 2026 en 1,2% voor het jaar 2027. In totaal komt het bbp-volume-accres over de periode 2027-2031 cumulatief € 74 miljoen hoger uit door grondslagwijzigingen en een bescheiden bijstelling van het bbp-volume-accres in 2029.

De inflatie is wel hoger dan eerder geraamd, als gevolg van de blokkade van de Straat van Hormuz. Dat is terug te zien in de hogere ramingen voor de ontwikkeling van het prijspeil bbp. Deze ontwikkeling voor 2026 staat met 2,9% al vast op de stand Centraal Economisch Plan (CEP) 2026. De nieuwe raming met de Macro Economische Verkenning (MEV) 2027 bedraagt 3,1%. Hierdoor blijft het bbp-prijs-accres structureel € 85 miljoen achter bij de nieuwe raming. Voor 2027 bedroeg de raming van het bbp-prijsaccres 2,5%. Door een opwaartse bijstelling naar 3,1% is de tranche bbp-prijs-accres 2027 opgehoogd met structureel € 272 miljoen. Dit is geen extra geld voor gemeenten, want hier staat een hogere prijsontwikkeling van de gemeentelijke kosten tegenover. Over de periode 2027-2031 komt het cumulatief bbp-prijsaccres € 314 miljoen hoger uit. In 2028 wordt het accrespercentage onder aan de streep gedrukt door een indexatiekorting jeugdzorg van structureel € 584 miljoen, die volgens de VNG onterecht is. In het eerste kwartaal van 2027 brengt de Commissie-Van Ark zijn tweede advies over de jeugdzorg uit. Dit zwaarwegend en maatgevend advies richt zich ook op de financiën en het is daarom de vraag of deze indexatiekorting komend voorjaar blijft staan. Bij een volledige correctie komt het accres voor 2028 uit op 4,7%.

BBP-accres voor integratie-uitkering Beschermd Wonen

Wat wil het kabinet?
De integratie-uitkeringen Participatie en Beschermd Wonen in het Gemeentefonds hebben een zelfstandige normering. Het kabinet heeft besloten het accres voor de integratie-uitkering Beschermd Wonen voortaan te bepalen met de reguliere bbp-systematiek die ook voor de algemene uitkering wordt gebruikt. Het ministerie van VWS heeft in aanvulling daarop besloten het accres van de integratie-uitkering Beschermd Wonen voor 2027 met de Miljoenennota 2027 vervroegd over te hevelen naar het Gemeentefonds.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Aan de integratie-uitkering Beschermd Wonen is vanaf 2027 structureel € 94,9 miljoen toegevoegd voor het opvangen van de prijs-, loon- en volumeontwikkelingen in dat jaar. Voor 2028 bedraagt het geraamde bbp-accres € 93 miljoen, voor 2029 een bedrag van € 87 miljoen, voor 2030 een bedrag van € 106 miljoen en voor 2031 bedraagt het geraamde bbp-accres € 93 miljoen. Het accres voor de integratie-uitkering Participatie voor het jaar 2027 wordt zoals gebruikelijk nog wel in de Meicirculaire Gemeentefonds 2027 bekendgemaakt.

Raming vrijval BTW-compensatiefonds aan Gemeentefonds krimpt

Wat wil het kabinet?
Gemeenten kunnen hun betaalde BTW van de inkoop voor overheidstaken terugvorderen op het BTW-compensatiefonds (BCF). Omdat de uitgaven van gemeenten gewoonlijk toenemen met de inflatie, inwonergroei en welvaart, groeit het BCF jaarlijks met hetzelfde accrespercentage als het Gemeentefonds. Daarnaast wordt het BCF bijgesteld voor de BTW-component van taakmutaties. Als gemeenten in een jaar minder declareren op het BCF dan er aan middelen inzit, dan wordt het restant aan het Gemeentefonds toegevoegd. Declareren gemeenten meer op het BCF dan erin zit, dan wordt het tekort aangevuld met middelen uit het Gemeentefonds. Sinds deze afspraak valt ieder jaar geld uit het BCF vrij aan de algemene uitkering van het Gemeentefonds. Dit komt voornamelijk doordat de publieke investeringen van gemeenten al jaren achterblijven door algemene kortingen op het Gemeentefonds. Wel is deze vrijval over het jaar 2025 flink gekrompen. In de meicirculaire 2026 viel de definitieve afrekening over het jaar 2025 € 212,7 miljoen lager uit dan in de Septembercirculaire gemeentefonds 2025 werd geraamd. Daarmee kwam de totale vrijval over het jaar 2025 uit op € 215,5 miljoen. Voor het jaar 2026 wordt de vrijval uit het BCF aan de

algemene uitkering voorlopig geraamd op € 190,9 miljoen. Volgend jaar mei volgt het definitieve cijfer voor 2026.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een gemeente mag voor zijn begroting 2027 en voor elke jaarschijf van de meerjarenraming 2028-2031 uitgaan van maximaal zijn aandeel in de definitief gerealiseerde vrijval uit het BCF over het jaar 2025 van € 215,5 miljoen. Een gemeente kan er ook voor kiezen om van lagere bedragen uit te gaan, omdat ze verwacht dat deze vrijval in de toekomst krimpt of om juist behoedzaam te begroten.

In 2029 wordt de ingroei van de nieuwe verdeling algemene uitkering hervat

Wat wil het kabinet?
Bij 211 gemeenten staat nog een bedrag open van de suppletie-uitkering nieuwe verdeling Gemeentefonds. Voor het jaar 2027 is het ingroeipad van de nieuwe verdeling algemene uitkering gemeentefonds nog steeds bevroren. De suppletie-uitkering nieuwe verdeling Gemeentefonds wordt in 2027 niet verder afgebouwd. De minister van BZK heeft in een brief bij de Gemeentefondsbegroting aan de Tweede Kamer meegedeeld dat ook in 2028 het ingroeipad wordt bevroren. De huidige omvang van de suppletie-uitkering nieuwe verdeling gemeentefonds blijft dus ook in 2028 voor iedere gemeente ongewijzigd. Ondertussen is het ministerie van BZK gestart met de voorbereidingen van het onderzoek naar een verbetering van de nieuwe verdeling per 2029.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De 109 gemeenten waarvan nu nog een nadeel van de nieuwe verdeling algemene uitkering openstaat door een positieve suppletie-uitkering, ondervinden in 2028 geen aanvullende korting als gevolg van de nieuwe verdeling gemeentefonds. De 102 gemeenten met een negatieve suppletie-uitkering die gegeven de huidige nieuwe verdeling nog wachten op het verzilveren van een voordeel, moeten daar nog twee jaar op wachten. De verwachting is dat met ingang van 2029 een herziening van de verdeling van de algemene uitkering plaatsvindt en de suppletie-uitkering nieuwe verdeling gemeentefonds daarop wordt aangepast. Vervolgens wordt de afbouw ervan vanaf 2029 hervat. Het is onbekend of de huidige voordeelgemeenten dan nog voordeelgemeenten zijn en de huidige nadeelgemeenten dan nog nadeelgemeente zijn.

Hervorming van Europese fondsen

Wat wil het kabinet?
Momenteel onderhandelt het kabinet in Brussel over het Meerjarig Financieel Kader (MFK), de meerjarige Europese begroting van 2028 – 2034. Nederland zet in op een toekomstgerichte Europese begroting en focust daarin op meer investeringen in concurrentievermogen, stevig migratie- en asielbeleid, veiligheid, defensie en innovatie. Hiervoor zijn scherpe keuzes en hervormingen nodig. Het kabinet zet daarbij in op het beperken van de stijging van de Nederlandse afdracht. Doel is om de Nederlandse netto betalingspositie niet te laten verslechteren en de nationale korting op EU-afdrachten te behouden. Dit is in lijn met eerdere Nederlandse inzet. De geraamde stijging van EU-afdrachten is verwerkt op de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze raming was in eerdere begrotingen niet verwerkt en is realistisch.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Uit de totstandkoming van het nieuwe MFK volgt een hervorming van bestaande Europese fondsen. Gemeenten en hun partners maken momenteel succesvol gebruik van deze fondsen. Verschillende cohesie- en landbouwfondsen worden samengevoegd in een Nationaal en Regionaal Partnerschapsplan (NRPP). Momenteel wordt het Nederlandse NRPP opgesteld. De VNG wordt met de medeoverheden hierin als partner betrokken. De Nederlandse focus op het hervormen van het MFK en het verkleinen van cohesie- en landbouwfondsen heeft een negatief effect op de vorming van het NRPP en beperkt de mogelijkheden voor gemeenten om gebruik te maken van Europese middelen.

Hersteloperatie toeslagen

Wat wil het kabinet?
In 2027 wil het kabinet de focus van het financieel herstel verder verschuiven naar het afhandelen van bezwaren en het afronden van aanvullende schade, zodat gedupeerde ouders zo snel mogelijk financieel herstel wordt geboden. Tegelijkertijd wordt binnen de brede ondersteuning ingezet op het verder helpen van ouders en kinderen bij het opbouwen van hun leven.

Wat betekent het voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit dat zij ook in 2027 een belangrijke rol houden in het bieden van brede ondersteuning aan gedupeerde ouders en kinderen. De gemeentelijke ondersteuning zal naar verwachting steeds meer worden ingericht op basis van nieuwe termijnen, waaronder de einddatum van 1 september 2027 voor het aanmelden voor brede ondersteuning.

Kansspelen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet brengt een nieuw wetsontwerp voor kansspelen op afstand in consultatie. Daarin verstevigt het de zorgplicht van online gokaanbieders, komen er instrumenten om illegale goksites harder aan te pakken en komt er een reclameverbod voor online gokken. Ook wordt onderzoek verricht naar de aard en omvang van het kansspelaanbod en de deelname aan kansspelen in Caribisch Nederland.

Wat betekent het voor gemeenten?
In het kader van schuldhulpverlening en verslavingszorg is het ook in Caribisch Nederland van belang om de aard en omvang van het kansspelen aanbod en de deelname in kaart te brengen. Op basis van het onderzoek zal er een gesprek moeten plaatsvinden tussen rijk, openbare lichamen en de VNG om de vervolgacties te bepalen zoals instrumenten en handelingsperspectieven voor schuldhulpverlening.

2
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Bestuurlijke integriteit

Wat wil het kabinet?
In 2027 werkt het kabinet aan nieuwe integriteitsregels voor het decentraal bestuur. Gemeenten krijgen daardoor te maken met een verplichte risicoanalyse voor kandidaat-wethouders en regels over financiële belangen van bestuurders. Daarnaast werkt het kabinet verder aan de totstandkoming van kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoek bij vermeende integriteitsschendingen door decentrale politieke ambtsdragers.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Door dit wetsvoorstel wordt een risicoanalyse integriteit verplicht voor kandidaat-wethouders en komen er regels over financiële belangen van lokale bestuurders. Het wetsvoorstel gaat binnenkort naar de Eerste Kamer en wordt waarschijnlijk op 1 juli 2027 van kracht. Dan moet ook meer duidelijk zijn over kwaliteitseisen voor extern integriteitsonderzoek.

Constitutionele toetsing

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil het belang van de Grondwet en van grondrechten, van 'checks and balances' in ons democratisch bestel, van rechtsstatelijke instituties en rechtsbeginselen versterken. Zo dient het kabinet in 2027 het wetsvoorstel in om constitutionele toetsing van wetten aan klassieke grondrechten door de rechter mogelijk te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Constitutionele toetsing is al mogelijk door lagere regelgeving zoals het toetsen van de Algemene Plaatselijke Verordening aan de Grondwet. Deze nieuwe vorm van constitutionele toetsing is vooral van belang bij wetgeving met medebewindstaken voor gemeenten. Burgers die vinden dat een wet hun grondwettelijke rechten aantast, kunnen dan bij de rechter terecht.

Passende verdeling van verplichte taken

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert in een goede samenwerking tussen overheden, een passende verdeling van verantwoordelijkheden, taken, bevoegdheden en middelen en rijksbeleid dat uitvoerbaar is voor medeoverheden. Een van de manieren om dit te bereiken is de toepassing van het 'Beleidskader decentraal en gedeconcentreerd bestuur' dat het kabinet onlangs naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. Het kader moet zorgen voor een beter passende toedeling van taken van het rijk naar medeoverheden. De bijzondere democratische positie van gemeenten staat daarbij centraal: als gemeenten taken van het rijk krijgen, moeten zij ook beleids- en bestedingsvrijheid hebben om hiermee om te gaan. Anders staat de lokale democratie buiten spel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De ambitie om te komen tot betere balans tussen taken, bevoegdheden en middelen is positief voor gemeenten. Veel van de huidige financiële problemen van gemeenten komen immers voort uit disbalans in deze verhoudingen. Het beleidskader decentraal en gedeconcentreerd bestuur moet zijn betekenis voor gemeenten gaan bewijzen. Dit is afhankelijk van de positie van de minister van BZK binnen het kabinet, de medewerking van andere ministers en daadwerkelijke aandacht van rijksambtenaren. De toepassing van het kader is niet verplicht.

Interbestuurlijke samenwerking

Wat wil het kabinet?
Om de verhouding tussen de overheden te verbeteren en te versterken geeft het kabinet uitvoering aan de adviezen uit het rapport van de Studiegroep interbestuurlijke verhoudingen, 'Samen bouwen aan resultaten'. De adviezen benadrukken onder andere het belang van structureel overleg tussen overheden. De organisatie van het overhedenoverleg tussen kabinet en de koepels van medeoverheden is een hoge prioriteit voor het kabinet. In dit overleg spreken medeoverheden en het kabinet over de voortgang van de interbestuurlijke samenwerkingsagenda en de belangrijkste gezamenlijke opgaven die daarin zijn opgenomen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat het kabinet regelmatig overleg met de medeoverheden wil. In het verleden is dit niet altijd het geval geweest. Overleg kan een uitweg bieden uit conflicten die soms ontstaan tussen het rijk en medeoverheden en bijdragen aan betere aanpak van gezamenlijke opgaven. Toch is een overleg geen wondermiddel als disbalans tussen taken, middelen en bevoegdheden blijft bestaan.

Geld voor maatschappelijke weerbaarheid

Wat wil het kabinet?
In het kader van de samenwerkingsagenda met de medeoverheden maakt het kabinet geld vrij voor het versterken van maatschappelijke weerbaarheid en veerkracht op lokaal niveau. Het kabinet stelt hiervoor totaal € 473 miljoen beschikbaar. Hiervan wordt € 20 miljoen in 2027 uitgekeerd. Het bedrag loopt vervolgens op naar € 70 miljoen per jaar voor de periode 2032-2035. Deze middelen zijn bedoeld om gemeenten te ondersteunen in het versterken van de digitale weerbaarheid, de weerbaarheid van hun meest vitale processen, en te werken aan een sterk sociaal weefsel op lokaal niveau.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet ziet dat gemeenten een belangrijke rol vervullen in maatschappelijke weerbaarheid, en stelt daarom middelen beschikbaar aan gemeenten om dit te versterken. Met deze middelen kunnen gemeenten maatregelen nemen. Dit kan bijvoorbeeld door het inrichten van noodsteunpunten in de wijken en de dorpen waar bewoners in geval van calamiteiten terecht kunnen.

Uitvoerbaarheid voor gemeenten

Wat wil het kabinet?
De uitvoerbaarheid van rijksbeleid voor medeoverheden staat onder druk, terwijl het voor een goed samenspel tussen overheden juist cruciaal is dat het rijksbeleid uitvoerbaar is. Een instrument om de uitvoerbaarheid van rijksbeleid te vergroten is het standaard uitvoeren van een Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO). In 2027 zet het kabinet in op het vergroten van de bekendheid en de kwaliteit van de toepassing van dit instrument.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De UDO wordt toegepast bij nieuwe of gewijzigde taken of beleid, die gevolgen hebben voor medeoverheden. De UDO wordt toegepast vanaf de start van de beleidsvorming. Door het proces

van de UDO te volgen, worden medeoverheden vroegtijdig betrokken bij beleidsvorming en wetgeving vanuit het rijk die hen raakt. Dit moet de uitvoerbaarheid van beleid aanzienlijk verbeteren, maar hangt wel af van de medewerking van ministers en rijksambtenaren.

Uitvoerbaarheidsscan amendementen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt aan het versterken van samenwerking tussen politiek, beleid en uitvoering, in het bijzonder aan de ontwikkeling van instrumenten voor snelle feedback op en bijsturing van voorstellen. Zo wordt gewerkt aan het ontwikkelen van een uitvoerbaarheidsscan voor amendementen en het verbeteren van de bestaande uitvoeringstoets. Amendementen vragen regelmatig om uitzonderingen op wetsvoorstellen. Een veelheid aan uitzonderingen leidt tot problemen in de uitvoering.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De ontwikkeling van een uitvoerbaarheidsscan voor amendementen draagt bij aan het inzichtelijk maken van de gevolgen van amendementen voor uitvoerende organisaties en voor gemeenten. Dit draagt bij aan beter uitvoerbare wetgeving voor gemeenten.

Slagvaardige overheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil wet- en regelgeving vereenvoudigen en regeldruk verminderen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Ondanks eerdere vereenvoudigingsprogramma's van het rijk is de regeldruk voor gemeenten niet structureel afgenomen. De vraag is daarom wat het effect is van deze wens van het kabinet. Mocht de vereenvoudiging leiden tot wijzigingen in wet- en regelgeving, dan moeten (model) verordeningen en/of (model)beleidsregels doorgelicht en aangepast worden.

Wet versterking waarborgfunctie Algemene wet bestuursrecht

Wat wil het kabinet?
Het wetsvoorstel is gericht op het verbeteren van de menselijke maat en toegankelijkheid in de overheidsdienstverlening.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Van gemeenten wordt meer burgergerichtheid gevraagd. De focus verschuift van strikte proceshandhaving naar de menselijke maat. Medewerkers krijgen de ruimte en het mandaat om per situatie te beoordelen wat een inwoner nodig heeft, waardoor maatwerk de standaardwerkwijze wordt. Dit kan een aanpassing van interne processen (zoals de bezwaarschriftprocedure) en de wijze van communicatie (zoals het herschrijven van standaardbrieven of extra (vaardigheids) trainingen voor medewerkers) betekenen.

Rechtspositie Politieke Ambtsdragers

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil het politieke ambt aantrekkelijker maken en werkt daarom aan werkdrukverlagende maatregelen. Ook komt er een kabinetsreactie op het advies 'Een gewaardeerd ambt' van het Adviescollege rechtspositie politieke ambtsdragers (het ARPA-advies). Hoewel deze reactie van het kabinet in de begroting bij de beleidsprioriteiten voor 2027 staat, heeft de minister eerder toegezegd haar nog in 2026 uit te brengen.

In 2027 wil het kabinet de wetsvoorstellen over de verlof- en vervangingsregeling en het bevorderen integriteit en functioneren van het decentraal bestuur tweede tranche realiseren. In het wetsvoorstel integriteit en functioneren decentraal bestuur worden onder meer kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoeken en een verplichte risicoanalyse voor kandidaat-wethouders opgenomen.

Verder wil het kabinet de overdracht van de Appa-pensioenen van (voormalige) wethouders aan het ABP realiseren. De beoogde pensioenovergang naar het nieuwe pensioenstelsel vindt plaats per 1 januari 2028.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De maatregelen kunnen gevolgen hebben voor de rechtspositie, ondersteuning en inzetbaarheid van burgemeesters, wethouders en raadsleden. De precieze gevolgen zijn nog niet duidelijk, omdat de kabinetsreactie op het ARPA-advies en de uitwerking van verschillende wetsvoorstellen nog ontbreken. Ook het wetsvoorstel tot wijziging van de verlof- en vervangingsregeling is nog in voorbereiding. Het kabinet wil dit wetsvoorstel in 2027 realiseren. De VNG volgt de voortgang en informeert gemeenten zodra de uitwerking en eventuele gevolgen voor de gemeentelijke praktijk duidelijker zijn.

Gemeenten moeten zich in 2027 voorbereiden op de overdracht van de Appa-pensioenen naar het ABP. Deze overgang vraagt onder meer om tijdige en juiste gegevens en duidelijkheid over de uitvoering en kosten. Het is daarom belangrijk dat gemeenten de ontwikkelingen scherp volgen en tijdig voorbereidingen treffen. Hoewel het positief is voor gemeenten dat het kabinet de Appa-pensioenen wil overdragen naar het ABP, is de tijdslijn voor de uitvoering van deze overgang te krap en is er onvoldoende ondersteuning voor gemeenten geregeld. De VNG zoekt namens gemeenten met het ministerie van BZK en andere partijen naar een oplossing.

Weerbaar bestuur en veiligheid van decentrale politieke ambtsdragers

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet subsidies in die moeten bijdragen aan de weerbaarheid van bestuur tegen intimidatie, (online) agressie, bedreiging en ondermijning en veiligheid van decentrale politieke ambtsdragers, ambtenaren en hun organisaties. Het gaat bijvoorbeeld om financiering voor het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur (OTWB) en de woningscans voor alle decentrale politieke ambtsdragers.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat gemeenten geld krijgen om de weerbaarheid van bestuur en gemeentelijke organisatie te versterken. Dat ook de gemeentelijke organisatie ondersteuning krijgt, is een goede stap. Ambtenaren kunnen bijvoorbeeld even goed doelwit zijn van agressie en in het verleden vielen zij buiten deze aanpak.

Verkiezingen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet het experiment met het nieuwe kleinere stembiljet door in een aantal gemeenten tijdens de verkiezingen voor provinciale staten en waterschappen in 2027. Het toestaan van hulp in het stemhokje wordt niet in 2027 ingevoerd, maar later.

Gemeenten maken al jaren extra kosten omdat de vergoeding voor verkiezingen de daadwerkelijke kosten niet dekt. De VNG heeft namens gemeenten aan verschillende kabinetten gevraagd om deze extra kosten te vergoeden. Het lijkt erop dat dit probleem niet in deze begroting wordt opgelost.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief voor gemeenten dat het kabinet blijft doorzetten met het stembiljet dat potentieel het telproces tijdens verkiezingen soepeler laat verlopen en dus minder werk vraagt van de

vrijwilligers. Het is onhandig dat het kabinet het toestaan van hulp in het stemhokje toch vertraagt. De voorbereidingen voor de verkiezingen van 2027 zijn al op gang en dit is een belangrijk onderdeel dat aanpassingen vraagt in de training van de vrijwilligers. Het is vanzelfsprekend negatief voor gemeenten dat het rijk de extra kosten voor verkiezingen nog steeds niet vergoedt.

Subsidie lokale politieke partijen

Wat wil het kabinet?
Bij de nieuwe Wet op de politieke partijen hoort een structurele subsidieregeling voor politieke partijen op decentraal niveau. Daar is € 8,2 miljoen per jaar voor gereserveerd. De subsidie wordt uitgegeven als de wet in werking treedt na behandeling in de Tweede Kamer. De minister van BZK zet in op behandeling in de loop van 2027.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor 2026 heeft de minister besloten om gemeenten de subsidie te laten uitkeren, nadat de VNG hier namens gemeenten om heeft gevraagd. Op basis van de begroting is nog niet duidelijk wat er in 2027 gebeurt, omdat de toezegging alleen over 2026 ging en de begroting deze details niet bevat. Tijdens de begrotingsbehandelingen dit najaar zal duidelijk worden welke plannen de minister voor 2027 en verder heeft voor het uitkeren van deze subsidie.

Regio deals

Wat wil het kabinet?
Regio deals zijn een belangrijke, incidentele, bron van financiering voor de aanpak van opgaves op regionale schaal. Veel gemeenten hebben de afgelopen jaren hier gebruik van gemaakt. De laatste tranche van deze deals was in 2026. Het kabinet gaat geen nieuwe Regio deals organiseren in de komende jaren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit bij uitblijven van andere financieringsbronnen dat de aanpak van regionale opgaven op eigen initiatief lastiger wordt. Verschillende departementen hebben programma's en budgetten die zich richten op de regionale schaal. Daar kiest het rijk vaak zelf welke regio's in aanmerking komen voor extra middelen. De uitvoeringsstrategie van Nota Ruimte kan potentieel bundeling van financiering mogelijk maken. Dit is echter nog niet concreet uitgewerkt.

Versterking van regio's

Wat wil het kabinet?
Een van de drie beleidsprioriteiten van het ministerie van BZK is het 'versterken van regio's door middel van samenwerking'. Daarmee staat regionaal samenwerken hoog op de agenda van het komend jaar. Momenteel wordt gewerkt aan een visie op regionale samenwerking dat begin 2027 af moet zijn. Deze visie is breed en richt zich niet alleen op de samenwerking, maar ook op bestuurskracht, uitvoeringskracht en schaalgrootte van gemeenten.

Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) is opgezet om opvolging te geven aan het rapport 'Elke regio telt!' in elf grensregio's. In 2027 rondt het rijk het uitvoeringsprogramma voor deze regio's af. In de rijksbegroting van 2026 stond een jaarlijks bedrag van € 300 duizend voor de facilitering van de regio's in dit programma. In deze begroting is een lumpsum van € 30 miljoen opgenomen voor 'Bestuur en regio's', maar geen onderverdeling van welk deel hiervan naar het NPVR gaat. Het rijk wil in 2027 inzichtelijk maken hoe zij goed kan aansluiten bij bestaande opgaven en initiatieven in regio's en ook een overzicht krijgen van welke initiatieven er al bestaan. Grote opgaven moeten regionaal opgepakt worden door middel van strategische agenda's waar in de loop van 2026 plannen voor gemaakt worden in vijf regio's.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De plannen die het kabinet in de begroting schetst zijn bekend en bevatten geen verrassingen. Het is positief voor gemeenten dat het kabinet aandacht heeft voor uitdagingen en kansen op de regionale schaal, omdat gemeenten veel te maken hebben met wat er in de regio gebeurt. Het is lastig om te duiden tot welke resultaten dit leidt omdat de plannen nog niet heel concreet zijn en omdat de programma's en agenda's zich steeds op een aantal regio's toespitsen waardoor het effect voor gemeenten lastig in te schatten is.

Gemeenschapsfonds

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil voorzieningen voor ontmoeting en gemeenschapskracht versterken. Bijvoorbeeld buurthuizen. Dit wil het kabinet met name in gebieden waar dergelijke voorzieningen onder druk staan. Hiervoor stelt het kabinet eenmalig € 30 miljoen beschikbaar in 2027. Het coalitieakkoord kondigde het gemeenschapsfonds aan met 200 miljoen euro verspreid over de periode 2027-2030 (jaarlijks 50 miljoen euro). Het is onbekend wat er met de resterende € 170 miljoen is gebeurd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten herkennen de druk op ontmoetingsplekken. Deze kunnen potentieel ook een rol spelen bij het weerbaar maken van buurten, dorpen en wijken. Incidenteel eenmalig geld betekent wel dat het fonds vooral voorziet in het creëren van fysieke ruimtes, maar niet in bij voorbeeld structurele activiteiten.

Open en transparante overheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil in 2027 verder werken aan een open en transparante overheid. Op basis van de evaluatie van de Wet open overheid (Woo) wordt ingezet op een beter toepasbare en uitvoerbare Woo. De Woo draagt bij aan transparantie en toegang tot overheidsinformatie. Dit is essentieel voor het vertrouwen in democratie. Daarbij noemt het kabinet efficiëntere Woo-processen, beter contact met verzoekers, een duidelijkere aanpak van misbruik en versnelling van actieve openbaarmaking. Ook wordt de verplichte actieve openbaarmaking op grond van artikel 3.3 Woo verder ingevoerd en wordt de digitale infrastructuur voor actieve openbaarmaking doorontwikkeld. Voor de ondersteuning van koepels bij de implementatie van de Woo is in 2027 € 415 duizend geraamd, vanaf 2028 staat hiervoor geen budget meer opgenomen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten krijgen in 2027 te maken met de verdere invoering van de actieve openbaarmakingsverplichtingen uit de Woo. Dit vraagt aandacht voor werkprocessen, informatiehuishouding en digitale voorzieningen om informatie tijdig en toegankelijk openbaar te kunnen maken. De uitkomsten van de Woo-evaluatie kunnen daarnaast gevolgen hebben voor de wijze waarop gemeenten Woo-verzoeken afhandelen. Wij zijn met het ministerie van BZK in gesprek over de uitvoering van deze wets-evaluatie, zodat gemeenten en samenwerkingsverbanden daarin goed worden vertegenwoordigd.

Overheidsbrede loketten en Toegankelijke en inclusieve dienstverlening

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat burgers en ondernemers de overheid als 1 geheel ervaren. Daarbij geldt het principe van 'altijd de juiste deur'. Het maakt niet uit bij welke overheidsorganisatie iemand aanklopt: de overheid moet gezamenlijk zorgen voor een passend antwoord, een oplossing of een warme doorverwijzing. In 2027 wordt de ontwikkeling van het traject voor overheidsbrede dienstverlening en loketten voortgezet. Daarbij wordt gewerkt aan een netwerk van professionals en aan de verdere vormgeving van de rol van de overheidsdienstverlener. Deze professionals

moeten mensen persoonlijke hulp en ondersteuning kunnen bieden. Ook wordt gewerkt aan dienstverlening rondom levensgebeurtenissen en aan het proactief aanbieden van producten en diensten.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn een belangrijk onderdeel van de overheidsbrede dienstverlening en de verdere ontwikkeling ervan. Inwoners komen vaak als eerste bij de gemeente met vragen over verschillende onderwerpen. Een goede aansluiting tussen gemeentelijke dienstverlening, landelijke uitvoeringsorganisaties en andere publieke dienstverleners is daarom essentieel. De ontwikkeling van overheidsbrede loketten biedt kansen om inwoners beter te helpen bij vragen die meerdere overheidsorganisaties raken. Dit vraagt om duidelijke afspraken over samenwerking, doorverwijzing, verantwoordelijkheden en het delen van signalen.

Ook blijven de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) en andere vormen van persoonlijke ondersteuning van belang voor inwoners die moeite hebben met digitale dienstverlening. Gemeenten ontvangen via een decentrale uitkering uit het Gemeentefonds middelen voor het organiseren van laagdrempelige en toegankelijke ondersteuning aan inwoners, waaronder de IDO-dienstverlening. De eerder toegepaste korting van 10% is ongedaan gemaakt. De financiering is structureel toegevoegd aan het Gemeentefonds. Deze middelen zijn bedoeld voor de financiering van bibliotheken en andere maatschappelijke organisaties die deze ondersteuning bieden. Daarnaast stimuleren gemeenten de samenwerking tussen lokale organisaties, formele en informele netwerken en sleutelfiguren in de wijk.

Desinformatie

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van BZK zet zich in voor de aanpak van desinformatie en het vergroten van de weerbaarheid van de samenleving. In 2027 dient het kabinet een wetsvoorstel in voor de inrichting van een organisatie die buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging in het publieke debat structureel kan detecteren wanneer deze is gericht op ondermijning van de democratische rechtsstaat.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten moeten voorbereid zijn op desinformatie die gemeenten zelf kan raken, zoals op communicatie, openbare orde en veiligheid, informatiebeveiliging, verkiezingen en het bestuur. Een gemanipuleerde video van een burgemeester is hiervan een voorbeeld. Gemeenten moeten kunnen handelen wanneer desinformatie maatschappelijke gevolgen heeft. De rijksbrede aanpak van desinformatie en het vergroten van de weerbaarheid moet gemeenten duidelijke handelingsperspectief, kennis, ondersteuning en goede informatiepositie geven.
Dit betekent voor gemeenten dat zij mogelijk kunnen aansluiten op de landelijke detectie- en informatiepositie, waardoor gemeenten sneller kunnen reageren op buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging als het de lokale democratie of bestuur raakt. Mogelijk krijgen gemeenten ook een rol bij het signaleren en melden van buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging.

Cyberbeveiligingswet

Wat wil het kabinet?
De minister van BZK is kaderstellend voor cybersecurity en is aangewezen als bevoegd gezag voor de cyberbeveiligingswet die naar verwachting medio 2026 van kracht gaat. Het Ministerie van BZK is verantwoordelijk voor het wettelijk verankeren van de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) als sectoraal kader voor de gehele overheid onder NIS2 en werkt de Cyberbeveiligingswet (Cbw) uit voor overheidsorganisaties.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Dit betekent dat gemeenten de kaders die BZK stelt, toepassen in hun dienstverlening. Ook moeten gemeenten voldoen aan de zorgplicht uit de Cyberbeveiligingswet en de BIO2 moeten implementeren.

Inkopen met impact

Wat wil het kabinet?
De huidige rijksinkoopstrategie 'Inkopen met Impact' is geëvalueerd en wordt verbreed. Maatschappelijk verantwoord Inkopen blijft daarbij een belangrijk onderdeel. Daarnaast wil het kabinet rijksinkoop nadrukkelijker inzetten voor veiligheid, leveringszekerheid en digitale autonomie. Duurzaamheid, circulariteit en sociaal ondernemen blijven daarbij uitgangspunt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De verbreding van de rijksinkoopstrategie geldt niet rechtstreeks voor gemeenten. Wel kunnen thema's als leveringszekerheid, afhankelijkheid van leveranciers, digitale autonomie en maatschappelijk verantwoord inkopen ook voor gemeentelijke inkoop belangrijker worden. Voor gemeenten is het daarom relevant om te volgen hoe het rijk deze uitgangspunten verder uitwerkt en in hoeverre deze breder binnen de publieke sector worden toegepast.

Digitale identiteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet blijft doorgaan met de vernieuwing van het stelsel voor digitale identiteit. Eind 2026 treedt de Europese Digitale Identiteit (EDI) in werking. In Nederland wordt deze in 2028 geïmplementeerd in nationale wetgeving. Ook wordt er gewerkt aan een publieke EDI-wallet. Het Ministerie van BZK blijft verantwoordelijk voor voorzieningen voor inloggen en authenticatie bij overheidsdienstverleners en de registratie van machtigingen. Het Ministerie van EZK wordt vanwege de herverdeling van de digitaliseringsportefeuille verantwoordelijk voor het EDI-stelsel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten blijven verantwoordelijk voor de eerste vaststelling van de identiteit van inwoners en voor de uitgifte van reisdocumenten. Er komt in 2028 een publieke EDI-wallet die inwoners kunnen gebruiken bij dienstverlening van gemeenten. Gemeenten moeten ICT-systemen en werkprocessen aanpassen, personeel scholen en inwoners informeren en ondersteunen. In de begroting staat geen financiële vertaling van de gevolgen voor gemeenten. Voor de uitvoering van de EDI-wallet en de koppeling met bestaande middelen blijven investeringen nodig in ICT, inrichting en personeel.

Aanpak mensen met risicovol verward of onbegrepen gedrag

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van BZK zet de brede aanpak van mensen met risicovol verward of onbegrepen gedrag door. Samen met de ministeries van JenV, VWS, VRO en SZW geven zij invulling aan deze brede aanpak. Deze aanpak is inclusief wonen en bestaanszekerheid. Er zijn daarbij vier prioritaire opgaven:

- meer (doorstroming van) plekken;
- gegevensdeling;
- landelijke regie met uitwerking in een lokale aanpak;
- betrouwbare en structurele financiering.

Wat betekent het voor gemeenten?
Door landelijk regie te nemen op deze vier prioritaire opgaven en de randvoorwaarden vast te leggen in bestuurlijke afspraken, wil het ministerie van BZK gemeenten en regio's in staat stellen om lokaal ook structureel regie te nemen op deze domeinoverstijgende opgave.

POK-middelen gemeentelijke dienstverlening

Wat wil het kabinet?
In 2021 is naar aanleiding van het rapport van de Parlementaire onderzoekscommissie kinderopvangtoeslagen (POK) onder meer € 150 miljoen beschikbaar gesteld voor verbetering van de gemeentelijke dienstverlening. Deze middelen zijn structureel toegevoegd aan de BZK-begroting en beschikbaar gesteld aan gemeenten, hoofdzakelijk via het Gemeentefonds. De huidige inzet is gericht op onder meer versterking van wijkteams, toegang tot de rechtsbescherming (sociaal raadslieden) en het voorkomen van risicovol verward gedrag. Deze inzet wordt gecontinueerd in 2027 en per 2028 afgerond.
Na 2028 is het beeld als volgt:

- Voor 'hoogwaardige dienstverlening, één overheid' is een deel van de beschikbaar gestelde middelen (ongeveer € 94 miljoen) opgenomen;
- De middelen voor Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) van € 17,1 miljoen zijn structureel beschikbaar via een decentralisatie-uitkering overheidsbrede dienstverlening. De voorgenomen korting op de voormalige specifieke uitkering IDO's is daarbij ongedaan gemaakt met een dekking vanuit middelen uit de Aanvullende post;
- Overige middelen worden door BZK ingezet voor diverse projecten waaronder de ontwikkeling van MijnZaken digitale dienstverlening door de VNG;
- Tot slot is er in de Miljoenennota een bedrag van € 18 miljoen gereserveerd op de Aanvullende post.

Wat betekent het voor gemeenten?
In opdracht van het Platform Sociaal Domein van de VNG is de inzet van de POK-middelen in 2026 positief geëvalueerd. De VNG is in overleg met het rijk over de continuering van de inzet van de POK-middelen en de thema's waarop vanaf 2028 op wordt ingezet, waaronder toegang tot de rechtsbescherming. Streven is in het eerste kwartaal van 2027 een akkoord te hebben bereikt over de inzet van deze middelen.

Kunstmatige Intelligentie (AI)

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van BZK houdt een realiserende rol bij de uitvoering van het AI-beleid binnen de overheid. In 2027 ligt de nadruk op bredere toepassing en duurzame invoering van AI. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken naar samenwerking tussen rijk, gemeenten, provincies en waterschappen. Het kabinet wil bewezen en verantwoorde AI-toepassingen breder beschikbaar maken en het aanbod van open en soevereine taalmodellen voor de gehele overheid organiseren. Ook blijft aandacht bestaan voor verantwoord gebruik van AI en algoritmen, onder meer via het Algoritmekader en het Algoritmeregister.
De financiële vertaling van deze ambitie is in de begroting echter beperkt herkenbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten worden expliciet onderdeel van de overheidsbrede AI-aanpak. De begroting gaat uit van samenwerking met medeoverheden en van het breder beschikbaar maken van toepassingen en mogelijk gedeelde voorzieningen. Welke voorzieningen in 2027 daadwerkelijk beschikbaar komen en welke ondersteuning gemeenten daarbij krijgen, is op basis van de begroting nog niet duidelijk.

Ook is geen afzonderlijk gemeentelijk of interbestuurlijk implementatiebudget voor invoering, beheer en opschaling van AI-toepassingen zichtbaar.

Slagvaardig Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil in Caribisch Nederland werken aan een slagvaardige en resultaatgerichte overheid, het versterken van sociale en economische veerkracht en aan duurzame ontwikkeling. In lijn met het coalitieakkoord komt er € 30 miljoen structureel beschikbaar voor de openbare lichamen Saba, Sint Eustatius en Bonaire op bestaanszekerheid. Er wordt geïnvesteerd in economische ontwikkelingen en voedselzekerheid. En het kabinet zet in op verdere versterking van de overheidsdienstverlening en digitalisering.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Het is voor de openbare lichamen positief dat het kabinet vanuit gelijkwaardigheid en betrokkenheid wil werken aan een slagvaardig en resultaatgericht bestuur in Caribisch Nederland. Het is essentieel om daarin blijvende aandacht te houden voor de uitvoeringskracht. Vanuit de VNG dragen we daaraan bij via de Caribendesk en het Caribisch Uitwisselingsnetwerk. We constateren dat er in het algemeen weinig nieuwe middelen beschikbaar komen voor Caribisch Nederland en het Caribische deel van het Koninkrijk. We zien veel incidentele middelen voor grote maatschappelijke opgaven die een stabiele, structurele en voorspelbare financiering nodig hebben. De VNG zet zich in voor een gelijkwaardige positie, structurele financiering van maatschappelijke opgaven en een meerjarige gezamenlijke investeringsagenda.

Bestaanszekerheid Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Zoals aangegeven komt er € 30 miljoen structureel beschikbaar voor de openbare lichamen Saba, Sint Eustatius en Bonaire op bestaanszekerheid. In 2027 worden deze middelen onder meer ingezet voor het voortzetten van tijdelijke subsidieregelingen, betaalbare kinderopvang en maatregelen om nutsvoorzieningen en andere basisbehoeften betaalbaar te houden. Daarnaast werkt het kabinet aan een pakket voor de langere termijn.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Het is positief dat de structurele middelen voor bestaanszekerheid zijn behouden. Het is wel belangrijk dat de doelen en prioriteiten van deze middelen samen tot stand komen. In een interactief interbestuurlijk proces tussen rijk, openbare lichamen en de VNG. De middelen zijn bedoeld voor aanvullende maatregelen die de kosten van levensonderhoud daadwerkelijk verlagen en niet voor het bekostigen van bestaande subsidieregelingen.

Economische en fysieke opgaven Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de economische ontwikkeling en voedselzekerheid op de zes eilanden verder versterken. In 2027 investeert het rijk onder meer in waterbeheer, beschikbaarheid van land, opslag en logistiek. Via het CariFoodFund wordt financiering van voedselprojecten mogelijk gemaakt. Het Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland wordt voortgezet.

Voor de fysieke leefomgeving constateert het kabinet dat Bonaire, Sint Eustatius en Saba achterstanden kennen op het gebied van infrastructuur, volkshuisvesting, connectiviteit en klimaatbescherming. Hoewel er voor 2027 enkele eerder aangekondigde incidentele investeringen worden gedaan in bijvoorbeeld de haven op Saba (€ 4,1 miljoen), het wegennetwerk op Bonaire (€ 5,8 miljoen) en voor energievoorzieningen op Saba en Sint Eustatius (€ 15,3 miljoen), ontbreken structurele investeringen in de grote fysieke opgaven. Het kabinet erkent daarbij expliciet dat inwoners van Caribisch Nederland vaak niet kunnen profiteren van de fondsen voor mobiliteit en infrastructuur die wel beschikbaar zijn voor Europees Nederland.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Het is positief dat de openbare lichamen in 2027 kunnen investeren in voedselzekerheid en de verdere implementatie, opschaling en borging van maatregelen en het verankeren van natuurbeheer in beleid en praktijk. Voor echte duurzame borging is continue aandacht en uitvoeringskracht noodzakelijk in middelen en capaciteit. We constateren echter dat de openbare lichamen nauwelijks profiteren van extra investeringen die voor Europees Nederland beschikbaar komen. Terwijl er middelen worden vrijgemaakt voor bijvoorbeeld koopkracht, infrastructuur, Deltafonds en mobiliteitsfonds, blijven vergelijkbare impulsen voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba uit. De VNG vindt dat de openbare lichamen op dezelfde betrokkenheid en investeringsbereidheid van het rijk moeten kunnen rekenen als gemeenten in Europees Nederland. Het verschil in ambitieniveau en bijbehorende financiering en ondersteuning vergroot de ongelijkwaardige positie van Caribisch Nederland.

Koninkrijksrelaties

Wat wil het kabinet?
Het kabinet is voornemens om de Onderlinge Regeling voor de autonome landen Sint Maarten, Aruba en Curaçao met twee jaar te verlengen. Ook wordt jaarlijks een top georganiseerd tussen de vier landen in het Koninkrijk om de samenwerking te versterken op thema's als economie, bestaanszekerheid, klimaat en afvalverwerking.

Wat betekent dit voor het Caribisch deel van het Koninkrijk?
De verlenging van de Onderlinge Regeling biedt kansen om via ondersteuning vanuit de Landspakketten de samenwerking binnen het Koninkrijk te continueren. Daarbij is het van belang goed aan te sluiten bij de prioriteiten en uitvoeringskracht van de landen en kennis en expertise van lokale overheden te benutten. De VNG wil de handen ineenslaan met de leden in het Caribisch deel van het Koninkrijk, om samen de handschoen op te pakken en bij te dragen aan de top over gezamenlijke prioritaire thema's als bestaanszekerheid en klimaat.

Digitalisering (AI) vanuit werkgeversperspectief

Wat wil het kabinet?
Het kabinet streeft naar een fundamenteel efficiëntere en effectievere overheid, met minder (complexe) wet- en regelgeving, minder overhead en een minder omvangrijk ambtenarenapparaat. Het kabinet wil volop inzetten op digitalisering van werkprocessen en dienstverlening om zo effectiever te werken aan maatschappelijke opgaven. Daarom focust het kabinet in 2027 op het opschalen van AI-toepassingen en duurzame implementatie ervan binnen de overheid. De impact van AI zal systematischer worden gemonitord om zo na te gaan in hoeverre deze bijdraagt aan de verhoging van de arbeidsproductiviteit en de optimalisatie van overheidsprocessen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Digitalisering raakt aan de werknemers- en werkgeversverhoudingen. In het kader van de Cao Gemeenten loopt samen met de bonden een onderzoek naar de impact van AI en de verantwoordelijkheid van de werkgever en de werknemer. Ook wordt gekeken naar de rol van medezeggenschap en AI-geletterdheid. De uitkomsten van het onderzoek worden tegen de wettelijke verplichtingen en cao-afspraken gehouden om te bezien welke mogelijke wijzigingen of ondersteuning nodig is.

3
Justitie en Veiligheid

Lokale veiligheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil meer veiligheid op straat, in wijken, buurten en dorpen. Dit wil het kabinet bereiken door te investeren in de politie, onder meer in meer wijkagenten. Met als doel dat de wettelijke norm van één wijkagent per 5000 inwoners wordt gehaald. De politie krijgt er in 2027 € 231 miljoen bij, oplopend tot € 462 miljoen in 2030. Van dat laatste bedrag gaat € 348 miljoen naar het opvangen van structurele tekorten. Van de resterende € 114 miljoen gaat € 41 miljoen naar meer agenten in de wijk. Daarnaast gaat € 44,5 miljoen naar de aanpak van online criminaliteit, € 15 miljoen naar de intensivering aanpak zedengerelateerde criminaliteit en € 2 miljoen naar de uitvoering van de Wet veilige jaarwisseling.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat het kabinet investeert in lokale veiligheid en de politie. Meer agenten in de wijk draagt bij aan lokale veiligheid. Het is daarnaast belangrijk dat er voldoende recherchecapaciteit lokaal aanwezig is. Juist de verbinding tussen wijkagenten en recherche maakt het mogelijk om bijvoorbeeld ondermijning in de wijk aan te pakken. Negatief is dat kabinet weinig aandacht lijkt te hebben voor de rol van gemeenten bij de lokale veiligheid, bijvoorbeeld vanuit toezicht, handhaving en de inzet van bestuurlijke maatregelen. Meer boa's zouden kunnen bijdragen aan duurzame lokale veiligheid. Omdat boa's bijvoorbeeld niet opgeroepen worden voor politietaken buiten de wijk, zoals bij wijkagenten regelmatig gebeurt.

Openbare orde

Wat wil het kabinet?
De Mobiele Eenheid van de politie krijgt extra geld om grootschalige verstoringen van de openbare orde te beheersen. Ook werkt het kabinet aan een wetsvoorstel dat toeziet op meer bevoegdheden voor de politie om voor dit doel gegevens uit publiek toegankelijke bronnen te verzamelen. Het kabinet werkt daarnaast aan een aanpassing van de Gemeentewet over het demonstratierecht. Het kabinet wil burgemeesters een bevoegdheid geven voor het verplaatsen van demonstranten en 'andere groepen personen die de wet overtreden'.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief voor gemeenten als de politie in staat is om grootschalige verstoringen van openbare orde te beheersen. De verschillende wetsvoorstellen die bijdragen aan betere beheersing van openbare orde kunnen pas in een later stadium beoordeeld worden, als de inhoud van de wetsvoorstellen bekend is. Daarnaast is het opvallend dat het kabinet in de begrotingstekst demonstranten gelijkstelt met personen die de wet overtreden. Voor gemeenten is de Wet op de openbare manifestaties (Wom) al een effectief kader voor het faciliteren van demonstraties en de mogelijke inperking van het demonstratierecht bij excessen. Dat blijkt ook uit diverse onderzoeken, onder meer van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC). Voor gemeenten is het de vraag wat de meerwaarde van deze aanpassing in de Gemeentewet is.

Ondermijning

Wat wil het kabinet?
Het kabinet gaat door met de aanpak van ondermijning aan de hand van drie thema's: veilige en integere economie, het tegengaan van corruptie en een brede internationale aanpak. Het programma Preventie met Gezag (het programma voor de gebieden uit het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid, NPLV) de aanpak van logistieke knooppunten en de aanpak van witwassen en ondergronds bankieren worden voortgezet. Het kabinet wil structurele verbetering van gegevensdeling in de aanpak van ondermijning. Het kabinet versterkt het bestuurlijk instrumentarium, de kennis en de slagkracht van gemeenten om ondermijning tegen te gaan.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat het kabinet doorgaat met de aanpak van ondermijning die nauw verbonden is met gemeenten. Voor gemeenten in het NPLV-programma is ook de voortzetting van Preventie met Gezag positief, omdat het structurele preventie bij jongeren ondersteunt. Daarnaast zijn er andere gemeenten en wijken met deze problematiek. Voor hen is nog geen oplossing geboden. In dit kader wordt de kennis en slagkracht van gemeenten genoemd. Die wil het kabinet versterken en ondersteunen. Daarbij is het belangrijk niet alleen te kijken naar het instrumentarium en dit uit te bereiden. Het is ook van belang om een 'basisweerbaarheidsnorm' op te stellen voor de gemeentelijke formatie en hiervoor middelen beschikbaar te stellen.

Strafrechtketen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt aan een deltaplan voor de gehele strafrechtketen. Doel is doorlooptijden te versnellen en werkvoorraden te verkleinen. Er komt € 150 miljoen extra voor het beschikbaar houden en uitbreiden van celcapaciteit.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Leefbaarheid en veiligheid op straat zijn gebaat bij een goed functionerende strafrechtketen, als ultimum remedium. Alle inzet van het kabinet die is gericht op het oplossen van deze knelpunten helpt gemeenten bij hun preventieve beleid. Het ligt voor de hand dat de benodigde middelen hiervoor in de begrote bedragen zijn meegenomen. Omdat de begroting op dit punt alleen op hoofdlijnen is weergegeven, moet dit nog blijken. De bestuurlijke ketens van gemeenten zijn gekoppeld aan de strafrechtketen en krijgen in deze begroting geen aandacht of middelen van het kabinet. Het gaat dan bij voorbeeld om de inzet van bestuurlijke maatregelen, de nazorg voor ex-gedetineerden en de informatie-uitwisseling die nodig is om veiligheidsrisico's te beperken.

Terrorisme

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil openlijke steun voor en verheerlijking van terroristische organisaties strafbaar stellen. Ook wil het kabinet meer preventie en radicalisering zo vroeg mogelijk signaleren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De strafbaarstelling kan leiden tot onder meer beperking van de vrijheid van meningsuiting en vereniging. Die raken al snel raken aan de taken en bevoegdheden van gemeenten, bijvoorbeeld als het gaat om vrijheid van meningsuiting in de openbare ruimte. Bij de preventie en vroegsignalering zijn gemeenten een belangrijke partner voor landelijke veiligheidsorganisaties. De begroting geeft nog geen beeld van welke intensivering of verbreding van gemeentelijke taken bij de preventie voortkomen uit de plannen van het kabinet.

Geweld tegen vrouwen, huiselijk geweld en kindermishandeling

Wat wil het kabinet?
Het tegengaan van geweld tegen vrouwen, huiselijk geweld en kindermishandeling is één van de grootste prioriteiten van dit kabinet. Hiervoor wordt ingezet op het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming, de Veiligheidsagenda van de politie en versterkte inzet van het OM. Aan dit doel moeten ook bijdragen:

- het strafbaar stellen van psychisch geweld
- de implementatie van de EU-richtlijn
- de Nederlandse uitwerking van Clare's Law
- de voorstellen voor verbetering van het tijdelijk huisverbod
- de landelijke inzet van het 'slachtofferdevice'

Voor de pilot met het crisisteam kind veiligheid stelt JenV in de jaren 2027, 2028 en 2029 € 5 miljoen per jaar beschikbaar. Met het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming zet het kabinet zich in om de hulp en bescherming van kinderen en volwassenen sneller te verbeteren. Aan de hand van de in juli 2026 vastgestelde veranderstrategie werken partijen aan de landelijke aanpak verbreding van de proeftuinen naar alle gemeenten in de 25 regio's. Voor 2027 tot en met 2029 wordt hiervoor door JenV jaarlijks € 15 miljoen begroot. Daarnaast worden vanuit de VWS-begroting de eerder gereserveerde middelen voor het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming overgeheveld naar het Gemeentefonds. Hierbij gaat het om € 18 miljoen euro in 2026 en € 17 miljoen euro in 2027.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Dit betekent voor de regionaal samenwerkende gemeenten dat zij aan de hand van de veranderstrategie de fundamentele omslag moeten maken naar het Toekomstscenario Kind- en Gezinsbescherming. De regio's ontvangen hiervoor subsidie en worden ondersteund door het landelijke transitieteam.

Aanpak mensen met risicovol verward of onbegrepen gedrag

Wat wil het kabinet?
De komende jaren wil het kabinet met de Werkagenda Aansluiting Reguliere en Forensische Zorg een brug slaan naar mensen met verward of onbegrepen gedrag met een hoog veiligheidsrisico. 11 maatregelen moeten voorkomen dat zij tussen wal en schip vallen. Daarbij gaat het onder meer om een extra wettelijke zorgmogelijkheid binnen het strafrecht, een betere doorstroom naar gemeenten en vaste, domeinoverstijgende begeleiding.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De werkagenda vraagt inzet van gemeenten voor mensen met verward of onbegrepen gedrag met een hoog veiligheidsrisico, die doorstromen van de forensische zorg naar gemeenten.

Toegang tot recht

Wat wil het kabinet?
In Nederland moet iedereen toegang tot het recht hebben, ongeacht afkomst, inkomen of positie. Daarbij moet iedereen kunnen beschikken over objectieve en betrouwbare informatie, advies en passende ondersteuning. Het betreft hier onder meer laagdrempelige juridische advisering, verwijzing en ondersteuning bij het oplossen van juridische problemen. Bijvoorbeeld via het Juridisch Loket, sociaal raadslieden, rechtsbijstandsverleners en andere ketenpartners. Vanaf 2027 investeert het kabinet extra hierin.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De VNG is in overleg met de ministeries van JenV, SZW en BZK en met Divosa en Sociaal Werk Nederland over een betere toegang tot het recht. Begin 2027 zal de kwartiermaker versterking sociaaljuridische hulp een eindrapport aanbieden aan de ministers van JenV, BZK en SZW en aan de VNG. Dit rapport bevat aanbevelingen over het tot stand brengen van een landelijk dekkend hulpnetwerk. De betrokken partijen ontwikkelen dan aansluitend beleid, gericht op het borgen van lokale toegang tot het recht voor alle inwoners. Ook voor 2027 zijn er zogenoemde POK-middelen (naar de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag) via het Gemeentefonds beschikbaar gesteld voor de actielijn versterking van de toegang tot het recht. Het programma Robuuste Rechtsbescherming van Divosa ondersteunt gemeenten op dit thema.

Veiligheid online

Wat wil het kabinet?
Het ministerie van JenV heeft volop aandacht voor online veiligheid. Die richt zich onder meer op online criminaliteit, online seksuele misdrijven, online aangejaagde ordeverstoringen en online radicalisering. En op het verbeteren van weerbaarheid van burgers en specifiek jongeren hiertegen. Bij de aanpak heeft het kabinet aandacht voor het gehele veiligheidsstelsel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Wanneer het mis gaat in de online leefwereld, dragen gemeenten een deel van de gevolgen. Bijvoorbeeld in de vorm van online bedreigingen van ambtsdragers, inmenging bij verkiezingen en desinformatie. In de openbare orde spelen online aangejaagde ordeverstoringen en conflicten een rol. Die kan ook extra druk op de jeugdzorg veroorzaken. Maar het beschermen van een veilige en gezonde digitale publieke ruimte is geen lokaal vraagstuk, het vraagt om een landelijke en Europese aanpak. De VNG blijft in gesprek met de verschillende departementen om de landelijke aanpak van een gezonde digitale publieke ruimte te versterken.

Weerbare samenleving

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat inwoners, maatschappelijke organisaties en publieke voorzieningen zich tijdens een crisis zoveel mogelijk zelf en samen kunnen redden. De verantwoordelijkheden en middelen zijn verdeeld over verschillende ministeries. Het ministerie van VWS ziet zelf- en samenredzaamheid als belangrijk voor zorgcontinuïteit, maar heeft geen afzonderlijk budget voor maatschappelijke weerbaarheid. Het ministerie van BZK krijgt € 473 miljoen voor de weerbaarheid van medeoverheden. Ook komt er een Gemeenschapsfonds voor sociale samenhang. Hoe deze middelen worden besteed en hoe de zorg daarbij wordt betrokken, is nog niet uitgewerkt. Het ministerie van JenV is verantwoordelijk voor crisisbeheersing, noodsteunpunten en de waarschuwingsketen. Voor de samenhang tussen deze maatregelen en verantwoordelijkheden bevat de rijksbegroting nog geen gezamenlijk programma, duidelijke taakverdeling of integrale financiering.

Wat betreft de vervanging van het luchtalarm en het ontwikkelen van een civiel militaire waarschuwingsketen bij luchtdreigingen, waaronder vijandelijke drones, worden middelen beschikbaar gesteld vanuit de ministeries JenV en Defensie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Bij BZK is € 20 miljoen beschikbaar voor alle medeoverheden samen. Daarnaast is in 2027 € 30 miljoen beschikbaar voor het Gemeenschapsfonds. De verdeling, voorwaarden en gemeentelijke taken zijn nog niet bekend. Ook de categorie van 1,5% binnen de NAVO-norm staat niet meer in de Miljoenennota 2027. In 2026 bood deze categorie nog een mogelijke route voor structurele financiering van basisnoodzorg en zorgcontinuïteit. Het is nu onduidelijk of deze onderwerpen onder de bredere veiligheidsuitgaven vallen. De kern is dat het rijk maatschappelijke weerbaarheid financieel heeft erkend, maar voor de samenhang tussen zorgcontinuïteit, sociale basis en crisisbeheersing is in 2027 nog geen herkenbare structurele bekostiging geregeld.

Het sirenenetwerk vervangt het bestaande Waarschuwings- en Alarmeringssysteem (WAS), dat aan vervanging toe is. Het nieuwe systeem wordt, als aanvulling op NL-Alert, gekoppeld aan een detectiesysteem van Defensie. De komende tijd wordt het plan verder uitgewerkt. Het bestaande netwerk van WAS-palen blijft in ieder geval nog tot 2028 operationeel. Hoewel het fysieke alarm landelijk of regionaal wordt gecoördineerd door de veiligheidsregio, heeft de gemeente een directe taak in de uitvoering en de communicatie met de lokale bevolking.

4
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Onderwijs

Wat wil het kabinet?
Het kabinet draait een aantal belangrijke bezuinigingen terug die bij het aantreden waren aangekondigd. Het gaat hierbij om € 60 miljoen voor het Gemeentelijk Onderwijsachterstandenbeleid, € 121 miljoen op School en Omgeving, € 58 miljoen op de subsidie Brede Brugklassen en € 9 miljoen op de Specifieke Uitkering Volwasseneneducatie. Ook wijzigt het kabinet de verdeling van de Onderwijsachterstand-middelen.

Wat betekent het voor gemeenten?
Deze reparaties van het bezuinigingsbeleid van het vorige kabinet waren al bekend, maar zijn nu ook definitief in de begroting te zien. Deze correcties zijn onder meer het resultaat van de lobby van de VNG, in samenwerking met onderwijspartners. Gemeenten kunnen hiermee hun staande beleid voortzetten op de genoemde terreinen. De gewijzigde verdeling van de Onderwijsachterstand-middelen zorgt voor onrust onder gemeenten omdat een deel van de gemeenten vanaf 2027 wordt geconfronteerd met forse financiële achteruitgang. De VNG gaat op korte termijn in gesprek met OCW om een overgangsjaar of ingroeipad voor de nieuwe verdeling te bespreken.

Onderwijs in Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de kwaliteit van het onderwijs in Caribisch Nederland verbeteren tot een naar Nederlandse maatstaven aanvaardbaar niveau. Concreet maakt het kabinet hiervoor in 2027 incidenteel € 7,5 miljoen vrij voor verbetering van de onderwijshuisvesting. Daarnaast ontvangen de openbare lichamen vanaf 1 augustus 2027 jaarlijks structureel € 0,5 miljoen voor volwasseneneducatie, via het BES-fonds. Voor aanpassingen aan de Wet Studiefinanciering BES is vanaf 2028 € 1,2 miljoen beschikbaar, zodat studenten uit Bonaire, Saba en Sint-Eustatius kunnen studeren in de Caribische regio, in Europees Nederland, in de Verenigde Staten of in Canada. De ‘Regeling praktijkleren’ is vanaf 2027 ook beschikbaar voor werkgevers op de 3 Caribisch-Nederlandse eilanden. Deze regeling stimuleert werkgevers om praktijk- en werkleerplaatsen aan te bieden door maximaal € 2.800 per werkplek te subsidiëren.

Wat betekent het voor de openbare lichamen?
Er worden regelmatig incidentele middelen vanuit het rijk beschikbaar gesteld voor grote maatschappelijke opgaven. De middelen voor verbetering van onderwijshuisvesting kunnen een doorbraak geven in de samenwerking met de lokale schoolbesturen.
Opgroeien in Caribisch Nederland levert dilemma’s op rond vervolgonderwijs en het vormgeven van een carrière. De mogelijkheid om van het eiland af te gaan voor studie zijn van belang, net als de stimulans voor werkgevers om kansen te geven aan talent. De ‘regeling praktijkleren’ is nieuw voor de openbare lichamen en sluit aan bij de werkwijze van Europees Nederlandse gemeenten.

Cultuur & Bibliotheken

Wat wil het kabinet?
Het kabinet kondigt een grotere uitgave aan cultuur aan. In verband met de wijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) wordt een wettelijke zorgplicht voor gemeenten en provincies opgenomen. De verhoging is terug te zien in 2027 (decentralisatie-uitkering) en vanaf 2028 (structureel in gemeentefonds). Voor kunst, cultuur en erfgoed zijn geen noemenswaardige verschuivingen. Het kabinet zet vanaf 2027 in op continuering van de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) waar het ministerie van OCW met € 18 miljoen aan bijdraagt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In 2027 stelt het kabinet eenmalig € 62 miljoen beschikbaar aan gemeenten via een decentralisatie-uitkering voor openbare bibliotheken. De hogere uitgaven aan cultuur vanaf 2028 zijn onder andere de bibliotheekmiddelen voor gemeenten die nog op de begroting van OCW staan. De bijdrage van OCW aan de BRC betreft de inzet van zowel cultuurcoaches als buurtsportcoaches, via de betreffende regeling. Deze middelen worden, zoals gebruikelijk, uitgekeerd aan gemeenten. De nieuwe regeling die geldt vanaf 2027 is nog niet gepubliceerd.

Cultuur, erfgoed en bibliotheken in Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet reserveert structureel geld voor losse projecten op cultuur en erfgoed. Het betreft het ondersteunen van bewustwording en herdenking van het slavernijverleden en de implementatie van de cultuuragenda die is opgesteld onder het cultuurconvenant 2025-2028. De openbare lichamen krijgen hier incidenteel geld voor. In de gewijzigde bibliotheekwetgeving wordt een Provinciale Ondersteuningsinstelling aangewezen die ondersteuning biedt aan de openbare bibliotheken in Caribisch Nederland en wordt extra budget beschikbaar gemaakt voor leesbevordering door openbare bibliotheken. Via een bijzondere uitkering zijn extra middelen ingezet voor de aanpak van een toekomstgerichte bibliotheekvoorziening en voor het inzetten van cultuurcoaches in Caribisch Nederland om de toegankelijkheid van cultuur te vergroten en te verbinden met andere domeinen. Daarnaast brengt de gewijzigde bibliotheekwetgeving een zorgplicht voor de openbare lichamen die structureel wordt gefinancierd.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
De aandacht voor cultuur, erfgoed en bibliotheken passen bij de inspanningen die de openbare lichamen leveren op deze onderwerpen. Ook past het bij de activiteiten die in Europees Nederland ondernomen worden op deze onderwerpen, waardoor meer synergie en gelijkwaardigheid mogelijk wordt.

Nieuwe Archiefwet

Wat wil het kabinet?
Per 1 januari 2027 treedt de nieuwe Archiefwet in werking. Met de gemoderniseerde wet wil het kabinet ervoor zorgen dat overheidsorganisaties ook in een digitale omgeving hun informatie vanaf het moment van creatie goed beheren en duurzaam toegankelijk houden. Dit moet bijdragen aan betrouwbare en toegankelijke overheidsinformatie voor onder andere inwoners, journalisten, wetenschappers, rechters en de overheid zelf. In de OCW-begroting is voor 2027 ongeveer € 8,3 miljoen opgenomen voor de implementatie van de nieuwe Archiefwet. Uit de begroting blijkt niet hoe dit bedrag wordt verdeeld en welk deel eventueel beschikbaar is voor medeoverheden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten moeten vanaf 2027 uitvoering geven aan de nieuwe Archiefwet. Dat raakt de inrichting van het informatie- en archiefbeheer en vraagt dat digitale overheidsinformatie vanaf het ontstaan duurzaam toegankelijk wordt beheerd. De nieuwe wet stelt het aanstellen van een specifiek opgeleide archivaris verplicht voor ieder overheidsorgaan. Overheidsorganisaties kunnen niet meer

volstaan met algemene redenen voor het beperken van openbaarheid, maar moeten specifiek motiveren waarom zij bepaalde informatie niet openbaar kunnen maken. Omdat het moment van de inwerkingtreding al snel is, is de VNG is in gesprek met de toezichthouder om hier voorlopig soepel op te handhaven. De begroting voorziet in de bekostiging van extra taken voor het Nationaal Archief en diploma onderwijs. Er is vooralsnog geen compensatie voor de implementatie van de wet bij de medeoverheden. Wel zal het ministerie van OCW handreikingen en kennissessies beschikbaar stellen aan medeoverheden.

Digitale vaardigheden

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert in digitale vaardigheden in het onderwijs (van primair tot beroeps- en wetenschappelijk onderwijs). Het kabinet heeft daarbij ook aandacht voor digitale vaardigheden van volwassenen, via het educatiebudget dat via een specifieke uitkering aan gemeenten verstrekt wordt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In 2027 ontvangen samenwerkende gemeenten via de 35 contactgemeenten in totaal € 96,5 miljoen voor volwasseneneducatie. Dit budget kan worden ingezet voor cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden. Gemeenten bepalen op basis van de behoeften van hun inwoners hoe zij dit aanbod organiseren.

Emancipatie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet verhoogt via het gemeentefonds de uitgaven aan emancipatiebeleid met ingang van 2027 tot en met 2031 met € 11 miljoen, voor met name gender- en LHBTI-gelijkheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De nadere uitwerking en rol van gemeenten zijn nog niet bekend.

5
Defensie

Weerbare samenleving

Wat wil het kabinet?
Het kabinet stelt dat de internationale veiligheidssituatie is verslechterd door geopolitieke spanningen, hybride dreigingen en de oorlog in Oekraïne. Daarom wordt fors geïnvesteerd in een krijgsmacht die kan afschrikken, vechten, volhouden en vernieuwen. Juridische belemmeringen voor de militaire gereedstelling worden weggenomen.

Voor de binnenlandse veiligheid treft het kabinet diverse maatregelen, waaronder aanpassing van de Oorlogswet en de oprichting van het Nationaal Territoriaal Commando (NTC). Ook worden afspraken gemaakt met civiele autoriteiten over prioritering in hoofdtaak 3 (ondersteunen bij onder meer rampenbestrijding) tijdens een militair conflict.

Defensie werkt aan grote uitbreidingsprojecten en voegt daar de opgaven uit het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) aan toe. De realisatie van het NPRD loopt via verschillende sporen, zoals grondverwerving, gebiedsprocessen met betrokken medeoverheden, vastgoedrealisatie en het organiseren van vergunningsruimte.

Om de versterking van de krijgsmacht op korte termijn mogelijk te maken wil Defensie bovendien via het wetsvoorstel Wet op de defensiegereedheid juridische barrières wegnemen. Het defensiebudget stijgt naar € 28,9 miljard in 2027.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Nederland wordt nu al dagelijks geraakt door cyberaanvallen, spionage, sabotage of desinformatie. Steeds meer veiligheidsvraagstukken hebben een lokale impact. Een concreet bedrag voor de gemeentelijke weerbaarheidsopgave wordt echter niet genoemd. Defensie zal in gesprek willen met gemeenten over de prioriteiten in hoofdtaak 3. Ook zal er in bepaalde gemeenten een ruimtelijke vraag van defensie zijn. De toename van defensieactiviteiten roept vragen op over de inpassing daarvan binnen de schaarse lokale ruimte en de realisatie van maatschappelijke opgaven in het fysiek domein.

6
Infrastructuur en Waterstaat

Afval

Wat wil het kabinet?
Het kabinet draait een deel van de lastenverzwaring voor afvalverwerkers uit het vorige belastingplan terug. Destijds wilde het kabinet vanaf 2030 € 567 miljoen ophalen uit het verbranden en storten van afval. In het nieuwe voorstel wordt de belastingverhoging in 2029 met € 207 miljoen verlaagd. Vanaf 2035 is de verhoging structureel € 69 miljoen lager dan de eerder aangekondigde € 567 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Doordat de eerder beoogde lastenverzwaring niet volledig en trager wordt ingevoerd, stijgen de kosten van gemeenten voor het verbranden van huishoudelijk afval minder snel dan eerder gepland. Het effect is vooral de komende 2 jaar merkbaar. Dit geeft gemeenten meer tijd om zich aan te passen aan de strengere milieueisen. En de afvalstoffenheffing voor inwoners hoeft minder snel te stijgen.

Digitaal Stelsel Mobiliteit

Wat wil het kabinet?
In lijn met de Europese ITS-Richtlijn (Intelligent Transport Systems-Directive) wil het kabinet via het Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata afspraken maken met navigatiediensten en met wegbeheerders. Deze afspraken gaan over het digitaal doorgeven van verkeersveiligheidswaarschuwingen in navigatieapps, bijvoorbeeld voor rode kruizen, wegafsluitingen en naderende nood- en hulpdiensten. Het doel hiervan is om met technologie verkeer en vervoer slimmer, veiliger, efficiënter en duurzamer te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn als wegbeheerder straks verplicht data over het wegennetwerk beschikbaar te stellen. Ze kunnen ook gebruik maken van data die andere wegbeheerders beschikbaar stellen. De consequenties van de verplichtingen voor gemeenten worden in 2027 en 2028 met enkele gemeenten uitgewerkt en in een koplopersaanpak bekeken. Op basis van de uitkomsten hiervan worden afspraken gemaakt over kosten en implementatie.

Beheer en onderhoud infrastructuur

Wat wil het kabinet?
Het kabinet maakt € 1,5 miljard extra vrij voor de instandhouding van het hoofdwegennet voor de periode 2029 tot 2035, waarvan € 100 miljoen in 2029 en € 200 miljoen in 2030.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De € 1,5 miljard extra wordt alleen voor het hoofdwegennet toegekend. Daardoor ontvangen gemeenten geen extra middelen voor de instandhouding van de gemeentelijke infrastructuur, terwijl gemeenten de grootste wegbeheerder in Nederland zijn. Dit vergroot het risico dat gemeenten snelheids- of tonnageverlagingen moeten doorvoeren of wegen en bruggen moeten afsluiten.

Bereikbaarheid en verduurzaming mobiliteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet maakt € 2,1 miljard vrij voor regionale mobiliteit en de ontsluiting van woningbouw tot en met 2035. Daarna wordt structureel € 300 miljoen per jaar vrijgemaakt. Op bereikbaarheid zet het rijk al ingezet beleid voort rond hubs, fietsen en deelmobiliteit. Daarnaast zet het rijk de verduurzaming van mobiliteit voort. Het komt met een inruilregeling voor fossiele auto's om een tweedehandse elektrische auto te kopen, waarvoor in 2027 € 30,2 miljoen beschikbaar is en in 2028 € 22,2 miljoen. Aanvullend komt het rijk met € 75 miljoen uit de stikstofmiddelen voor Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) en paarse milieuzones met compensatiegebied (enkel vrachtwagens en autobussen met emissieklasse 6 of hoger toegestaan). Er is geen extra inzet op het veranderen en verminderen van mobiliteit.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Extra middelen voor regionale mobiliteit en ontsluiting van woningbouw helpen om de hoge woningbouwambities te realiseren. Het is nog onbekend waar de middelen gealloceerd worden. Aanvullend beleid om de gevolgen van de herprioritering van het Mobiliteitsfonds en het Deltafonds op te vangen ontbreekt. De extra inzet voor het verschonen van het wagenpark helpt met de overstap naar elektrische mobiliteit en het reduceren van CO2-uitstoot. De middelen voor Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) en milieuzones bieden gemeenten extra ondersteuning voor maatregelen om de uitstoot van verkeer en bouwmaterieel terug te dringen.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) versterken. Er wordt gewerkt aan wetgeving waarmee kan worden ingegrepen als provincies en gemeenten hun VTH-taken onvoldoende uitvoeren. Daarnaast moeten alle omgevingsdiensten voldoen aan vastgestelde robuustheidscriteria om een goed functionerend stelsel te waarborgen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een sterk en effectief VTH-stelsel is van groot belang voor een veilige leefomgeving voor gemeenten en de samenleving als geheel. De VNG heeft zich in een eerdere consultatiereactie op de genoemde wetgeving kritisch uitgelaten over ingrijpen bij onvoldoende uitvoering van de VTH-taken. De lobby hierop zetten we voort. Deze is ook gericht op een betere balans tussen de structurele VTH-taken en de benodigde financiering.

Luchtkwaliteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de luchtkwaliteit verbeteren, onder meer via het Schone Lucht Akkoord (SLA). Inzet is het halen van de aangescherpte EU-normen voor luchtkwaliteit in 2030, als tussendoel richting zero pollution in 2050. Het kabinet stelt daarom geld beschikbaar aan Rijkswaterstaat en het RIVM voor monitoring van de luchtkwaliteit, ondersteuning van de uitvoering van het SLA, en voor uitvoerings- en onderzoeksopdrachten. En er gaat geld naar het KNMI, specifiek voor ondersteuning van het stookalert. Daarnaast begroot het kabinet geld voor maatregelen op aanpalende beleidsterreinen die van invloed zijn op luchtkwaliteit, zoals terugdringen van uitstoot van verkeer en bouwmaterieel (zie verduurzaming mobiliteit). Het kabinet reserveert echter niet zichtbaar geld voor een aanpak luchtkwaliteit, als opvolger van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL). Daar komt bij dat er na 2027 geen middelen voor het SLA (looptijd 2020-2030) zijn begroot. De € 1 miljoen die voor 2027 voor het SLA is begroot betreft alleen de afwikkeling van eerdere SPUK-SLA toekenningen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De extra inzet op het verschonen van het wagenpark draagt bij aan een schonere lucht in gemeenten. Dat na 2027 geld voor het SLA ontbreekt, staat op gespannen voet met het coalitieakkoord. Het SLA biedt gemeenten ondersteuning in kennis en uitvoering. Daarbij komt dat gemeenten in 2030 aan de aangescherpte luchtkwaliteitsnormen uit de EU-richtlijn moeten voldoen. Dit vergroot daarom de gemeentelijke uitvoeringslasten. Dat maakt het belang van ondersteuning in kennis en uitzicht op geld voor een nationale (programmatische) aanpak en lokale luchtkwaliteitsplannen des te prangender.

Waterkwaliteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet blijft inzetten op het verbeteren van de waterkwaliteit. Zo wordt ingezet op het halen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), de uitvoering van het KRW-impulsprogramma en de verankering van waterkwaliteit in het Nationaal Water Programma. In 2027 is de investering in waterkwaliteit het grootst, doordat diverse KRW-maatregelen en de naderende Europese KRW-deadline samenkomen. Na deze piek nemen de uitgaven geleidelijk af.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten kunnen de aankomende jaren gebruikmaken van de rijksinvesteringen, bijvoorbeeld door aan te sluiten bij regionale programma's. De middelen voor waterkwaliteit in de begroting gaan bijvoorbeeld naar het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, waarin gemeenten, waterschappen, agrarische (natuur)partijen en boeren gezamenlijk aan wateropgaven werken. Tegelijkertijd moeten gemeenten anticiperen op een situatie waarin de waterkwaliteitsopgave structureel blijft, terwijl de rijksinvesteringen afnemen.

Bodem en ondergrond

Wat wil het kabinet?
Voor bodem en ondergrond groeit de begroting van € 121 miljoen in 2026 naar € 127,7 miljoen in 2027. Voor het Meerjarenprogramma Bodem groeit de investering van € 65,5 miljoen in 2026 naar € 74,2 miljoen in 2027. De beleids- en onderzoeksmiddelen nemen af en dalen van € 24,5 miljoen in 2026 naar € 6,2 miljoen in 2027. De financiële inzet is met name gericht op de sanering van bodemverontreinigingen (met onder meer PFAS), ondersteuning van decentrale overheden en omgevingsdiensten, de beschikbaarheid van drinkwater en inrichten van de ruimte volgens het principe Water en Bodem Sturend (WBS). Veruit het grootste deel van het budget in 2027 gaat naar medeoverheden via het Meerjarenprogramma Bodem. Voor de Bedrijvenregeling blijft geld gereserveerd om de opgaven die voor januari 2008 zijn aangemeld te ondersteunen bij het saneren van gronden die zijn vervuild voor 1975. De rijksmiddelen komen daarmee vooral bij de uitvoering van bestaande opgaven terecht.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten ontvangen diverse middelen, voornamelijk via het Meerjarenprogramma Bodem. Het is positief dat gemeenten een beroep kunnen doen op financiële ondersteuning bij de sanering van PFAS, historische vervuiling, nazorglocaties en kennisontwikkeling.
Tegelijkertijd wordt steeds meer van gemeenten verwacht. Onder meer door goed rekening te houden met de bodemgesteldheid bij zaken als woningbouw en gebiedsontwikkeling en door een regierol in te nemen bij de verdeling van ondergronds ruimtegebruik. De VNG blijft in gesprek met het rijk over het behouden van voldoende financiële middelen voor het gemeentelijk bodembeleid en vraagt tegelijkertijd aandacht voor nieuwe middelen om structureel aan nieuwe opgaven te kunnen werken, ook na het aflopen van de huidige Bodemafspraken in 2030.

Water en Bodem Sturend

Wat wil het kabinet?
In 2027 wordt Water en Bodem Sturend (WBS) als richtinggevend principe verankerd. Het doel is om publieke kosten voor risicomitigatie en schadelijke neveneffecten zo veel mogelijk te voorkomen en niet af te wentelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten moeten ingewikkelde keuzes maken over ruimtelijke inrichting, landgebruik, waterbesparing, ruimte voor waterberging en de verdeling van beschikbare watervoorraden. Dit komt door de beperkte ruimte in de bodem, tekort aan zoetwater en de noodzaak om beter voorbereid te zijn op periodes van droogte en extreme regen.
Daarom is het van belang dat gemeenten goed aangehaakt zijn bij de nationale en regionale gesprekken die de komende jaren over deze zaken worden gevoerd. Die gesprekken raken aan bredere keuzes over prioritering van functies en de manier waarop ruimtelijke ontwikkelingen beter kunnen aansluiten op de mogelijkheden en grenzen van het water- en bodemsysteem.

Funderingen

Wat wil het kabinet?
In 2027 gaat het kabinet verder met de Nationale Aanpak Funderingen. Daarin werken publieke, private en maatschappelijke partijen samen aan betrouwbare informatie, een volwassen markt, financiële instrumenten en (proces)ondersteuning. De middelen voor de aanpak van funderingsschade zijn onder meer bestemd voor het ontwikkelen van handelingsperspectief voor gebouweigenaren met funderingsschade en betrokken partijen op lokaal niveau, als onderdeel van de gebiedsgerichte leeraanpak. Ook vindt een nulmeting plaats in 2027 voor de monitoring van de funderingsproblematiek.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn onderdeel van de Nationale Aanpak Funderingen. Onder deze aanpak wordt gewerkt aan 10 verschillende thema's die ook voor gemeenten relevant zijn, zoals gebiedsgerichte leeraanpakken. De eerste tranche van deze aanpak loopt tot en met 2028. Het risico dat er vanaf 2029 geen middelen beschikbaar zijn voor de funderingsaanpak, is ook terug te zien in deze begroting. Daarmee ontbreekt voor gemeenten langjarige steun vanuit het kabinet.

Klimaatadaptatie

Wat wil het kabinet?
In 2027 informeert het rijk de medeoverheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties over de nieuwe Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS). Deze wordt naar verwachting eind 2026 vastgesteld. Ook benoemt het kabinet dat rijk en regio in 2027 een maatregelenpakket uitbrengen voor de derde fase van het Deltaprogramma Zoetwater. Uitgangspunt is de aanpassing van de ruimtelijke inrichting en landgebruik aan toenemende waterschaarste, en aan verzilting in de kustgebieden. Het Deltaplan Zoetwater gaat een verplichting met de regio's aan voor 2027, om de komende 6 jaar een financiële bijdrage te leveren. Hiervoor wordt een SPUK-regeling opgesteld.
Ook in de begroting van BZK is aandacht voor klimaatadaptatie, met een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie gebouwde omgeving.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Met de nieuwe Nationale Klimaatadaptatiestrategie (NAS) eind 2026 en het recent herijkte Deltaprogramma is er uitgebreid aandacht voor de vele opgaven van gemeenten. Er ligt voor hen bijvoorbeeld een enorme opgave in het klimaatadaptief inrichten van de bestaande bebouwde omgeving, aanpassing van het landgebruik en het betrekken van inwoners en ondernemers bij het klimaatadaptatiebeleid en keuzes die door het veranderende klimaat nodig zijn.
Voor klimaatadaptatie ontbreekt het nog steeds aan voldoende financiering. De komende tijd lopen

er vanuit het rijk en deltaprogramma diverse verkenningen over hoe het gat tussen opgaven en beschikbare middelen kan worden overbrugd. Hierbij hebben we bijzondere aandacht voor de positie van de openbare lichamen, aangezien zij geen onderdeel zijn van het deltaprogramma en ook geen middelen ontvangen uit het Deltafonds.

Verbinding weerbare samenleving en fysieke leefomgeving

Wat wil het kabinet?
Verschillende plannen van het kabinet in de fysieke ruimte dragen bij aan weerbaarheid. Het kabinet zet in op een veilig, bereikbaar en klimaatbestendig Nederland. Daarbij ligt de nadruk op versterken van de infrastructuur, bescherming tegen extreem weer en overstromingen, waarborgen van de drinkwater- en waterveiligheid en vergroten van de weerbaarheid van vitale netwerken zoals wegen, bruggen, tunnels en vaarwegen. Ook wordt ingezet op duurzame mobiliteit en een robuuste infrastructuur die bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering en maatschappelijke ontwrichting.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit dat weerbaarheid steeds nadrukkelijker onderdeel wordt van het lokale beleid. Gemeenten krijgen te maken met de gevolgen van klimaatverandering, zoals wateroverlast, droogte, hitte en overstromingsrisico's. Gemeenten moeten daarom samen met waterschappen, veiligheidsregio's en andere partners investeren in een klimaatbestendige leefomgeving. Daarnaast vraagt de bescherming van vitale infrastructuur om aandacht voor bereikbaarheid tijdens crises, evacuatiemogelijkheden en de continuïteit van essentiële voorzieningen.

De inzet van het kabinet biedt gemeenten kansen om projecten op het gebied van waterbeheer, klimaatadaptatie, duurzame mobiliteit en openbare ruimte verder te ontwikkelen. Tegelijkertijd vraagt dit om extra investeringen en een integrale aanpak waarbij ruimtelijke ordening, veiligheid, duurzaamheid en crisisbeheersing met elkaar worden verbonden. Voor een weerbare samenleving is het belangrijk dat gemeenten niet alleen de fysieke leefomgeving versterken, maar ook inwoners bewust maken van risico's en hen stimuleren om voorbereid te zijn op mogelijke verstoringen of crises. Zo dragen gemeenten bij aan een samenleving die beter bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering, uitval van infrastructuur en andere maatschappelijke ontwrichtingen.

Voorzieningen en projecten Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet maakt op de begroting van IenW middelen vrij voor een aantal voorzieningen en projecten in Caribisch Nederland. Zo zijn middelen gereserveerd voor een betaalbare drinkwatervoorziening. Hiermee kan het vaste (hoge) drinkwatertarief worden verlaagd op Bonaire en Sint-Eustatius. Op Saba worden de kosten van het transport van reverse-osmosiswater (sterk gezuiverd water) en de prijs van gebotteld drinkwater verlaagd. Ook zijn er incidentele investeringen in de drinkwatervoorziening en voor de afvalwatervoorziening en afvalbeheer op Bonaire. Daarnaast zijn er bijdragen voor havens en luchtvaart.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
De middelen voor de nutsvoorzieningen zijn een noodzakelijke stap voor de openbare lichamen. Maar de investeringen in de fysieke infrastructuur in Caribisch Nederland zijn veelal projectmatig en incidenteel. Daarnaast constateren we dat er geen middelen vrijkomen voor Caribisch Nederland vanuit het Deltafonds en het Mobiliteitsfonds. Voor de openbare lichamen zijn structurele investeringen in duurzame, betaalbare en toegankelijke fysieke infrastructuur noodzakelijk.

7
Economische Zaken

Regeldruk en dienstverlening aan ondernemers

Wat wil het kabinet?
Het kabinet intensiveert de aanpak van regeldruk en investeert daartoe in onder meer de MKB-Indicatorbedrijvenaanpak, in de Bedrijfseffectentoets, in het Adviescollege Toetsing Regeldruk en in de WetWijzer. Het bestaande budget stijgt van € 0,9 miljoen in 2026 naar € 3,7 miljoen in 2027 en blijft daarna boven de € 2 miljoen. Daarnaast zet het kabinet in op goede en toegankelijke publieke dienstverlening aan ondernemers. Hoewel de Kamer van Koophandel (KvK) een centrale rol houdt voor de uitvoering van taken op onder meer voorlichting, regiostimulering en digitale en fysieke ondernemerspleinen, daalt de bijdrage aan de KvK met € 4,8 miljoen naar € 165,8 miljoen in 2027. De Actieagenda MKB-dienstverlening waarin rijk met medeoverheden en VNO-NCW/MKB-NL samenwerkt aan het verbeteren van de publieke dienstverlening wordt niet genoemd. Hiervoor zijn ook geen middelen opgenomen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Bij de aanpak van regeldruk kijkt het kabinet ook naar lokale regeldruk. Voor gemeentelijke aanpak van regeldruk zijn in de rijksbegroting geen middelen opgenomen. Er zijn ook geen middelen opgenomen voor de Actieagenda MKB-dienstverlening, waarin medeoverheden samenwerken om dienstverlening aan ondernemers op regionale schaal beter op elkaar te laten aansluiten. Onduidelijk is of de lagere bijdrage aan de KvK gevolgen heeft voor de gemeentelijke dienstverlening aan ondernemers.

MKB-innovatiestimulering en digitalisering MKB

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet de MKB-Innovatiestimulering Regio en Topsectoren (MIT) voort. Het landelijke MIT-budget stijgt van € 3,0 miljoen in 2026 naar € 8,6 miljoen in 2027. Vanaf 2028 loopt het op tot ruim € 19 miljoen tot en met 2031. De bijdrage aan de medeoverheden voor het instrument MIT daalt in 2029 naar nul. Vanaf 2028 daalt de bijdrage aan de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) van circa € 14 miljoen naar circa € 11,2 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De ROM's zijn een belangrijke uitvoeringspartij voor regionaal-economisch beleid, waarin ook provincies en gemeenten financieel bijdragen aan de ROM's. Voor gemeenten en regio's is relevant hoe de regionale component van de MIT zich de komende jaren ontwikkelt en wordt gefinancierd. Dit is nu nog onduidelijk.

Regionale innovatieclusters

Wat wil het kabinet?
Het kabinet intensiveert het gebiedsgericht economisch beleid en wil regionale innovatieclusters versterken. Hiervoor zijn middelen opgenomen; van € 0,9 miljoen in 2026 naar € 16,5 miljoen in 2027, oplopend naar € 24,7 miljoen structureel vanaf 2029. Het kabinet werkt een nieuwe regeling voor regionale innovatieclusters uit, waarbij samenwerking met regionale overheden en publieke cofinanciering worden voorzien.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De structurele middelen voor regionale innovatieclusters bieden gemeenten en regio's kansen om regionale economische agenda's en innovatieclusters sterker met het rijk te verbinden. Dit sluit aan bij de inzet van de VNG in het kader van regionale samenwerking, met onder meer economic boards en bijbehorende regionale investeringsagenda's.

Ruimte voor economie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert in het versterken van de concurrentiekracht en het vestigingsklimaat. Daartoe zet het kabinet in op het oplossen van knelpunten zoals netcongestie, stikstof, regeldruk, vergunningverlening en bereikbaarheid, omdat deze de economische ontwikkeling belemmeren. Het oprichten van een Nationale Investeringsinstelling (NII, € 3,3 miljard) moet helpen bij het aanjagen van private investeringen. De beschikbare ruimte voor bedrijven en economische activiteiten staat in veel regio's onder druk. Het kabinet werkt daarom samen met provincies, gemeenten en andere partners aan het uitvoeringsprogramma Ruimte voor Economie. Maar daarvoor is geen geld vrijgemaakt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Regionale economieën vormen de motor van de Nederlandse economie. Het is onduidelijk hoe de Nationale Investeringsinstelling wordt ingezet om de economische kracht en brede welvaart van alle regio's te versterken. Er is geen geld vrijgemaakt voor het uitvoeringsprogramma Ruimte voor Economie, dit zorgt voor financiële druk bij onder meer gemeenten.

Arbeidsproductiviteit en innovatie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet de Productiviteitsagenda voort en wil hiermee innovatie met arbeidsmarkt, onderwijs en Leven Lang Ontwikkelen (LLO) verbinden. Daarnaast investeert EZK in de periode 2027-2031 € 68,9 miljoen in de opschaling van 18 publiek-private samenwerkingen tussen het beroepsonderwijs en het bedrijfsleven. Deze zijn gericht op talentontwikkeling en versterking van het innovatievermogen voor klimaattransitie en digitale transitie van met name het MKB.

Voor bredere innovatie is in het coalitieakkoord structureel € 100 miljoen gereserveerd. In 2027 wordt hiervan ongeveer € 85 miljoen overgeheveld naar EZK. Deze middelen zijn bestemd voor verschillende innovatie-instrumenten, waaronder regionale innovatieclusters en academische spin-offs. Het betreft dus geen afzonderlijk budget voor 'human capital'. Aanvullend investeert OCW in 2027 € 14,4 miljoen in regionale innovatie en samenwerking tussen MBO en MKB, oplopend tot € 28,2 miljoen structureel vanaf 2030. Het Regionaal Investeringsfonds voor het MBO (MBO RIF) wordt voortgezet en uitgebouwd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Deze investeringen bieden kansen om onderwijs, bedrijfsleven en arbeidsmarktbeleid sterker te verbinden. Gemeenten kunnen met deze investeringen aanjager zijn van regionale samenwerking op het gebied van technologie en innovatie. De regionale Werkcentra kunnen daarbij fungeren als herkenbare toegang tot ondersteuning, scholing en werk. Door vanuit de Werkcentra verbinding te leggen met onderwijsinstellingen, werkgevers, publiek-private samenwerkingen en regionale innovatieclusters, kunnen inwoners en werkgevers meer profiteren van de kansen die de klimaattransitie en de digitale transitie bieden.

Leven Lang Ontwikkelen (LLO) en duurzame inzetbaarheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil leren en ontwikkelen in het MKB stimuleren en mensen ondersteunen bij scholing en overstappen naar sectoren die cruciaal zijn voor de toekomstige welvaart. Het kabinet werkt aan een nieuwe LLO-regeling, die bestaande middelen samenvoegt als ombuiging. Voor LLO is vanaf 2028 jaarlijks € 100 miljoen gereserveerd op de Aanvullende Post; de regeling wordt nog uitgewerkt. De toezegging over de LLO-Katalysator uit het Groeifonds (tranche 2) wordt nagekomen met een financiering van € 175 miljoen en loopt tot en met 2029.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het herstel van middelen voor basisvaardigheden ondersteunt gemeenten bij het bereiken van inwoners voor wie scholing en werk niet vanzelfsprekend zijn. De economische betekenis ervan ligt voor gemeenten in de aansluiting tussen de vaardigheden van inwoners op de personeelsbehoefte van regionale werkgevers. De LLO-intensivering betekent niet zonder meer extra middelen voor de gemeentelijke arbeidsmarktregio's.

Nationale Talentstrategie, internationale studenten en digitale banen

Wat wil het kabinet?
Met de Nationale Talentstrategie wil het kabinet talent opleiden, aantrekken en behouden voor cruciale opgaven. Hiervoor is bijna € 1,3 miljard structureel opgenomen (waarvan veel ombuigingen). De strategie verbindt onderwijs, arbeidsmarktbeleid, slimmer organiseren van werk en gerichte internationale instroom. Het kabinet investeert € 24.9 miljoen in het aantrekken van internationale (tech)studenten en talent. Daarmee worden eerdere bezuinigingen teruggedraaid.

Voor de inzet in het HBO en WO is in 2027 netto € 42,7 miljoen gereserveerd, oplopend tot ongeveer € 154 miljoen structureel vanaf 2031. Het mbo krijgt vanaf 2029 structureel € 200 miljoen voor een nieuw arbeidsmarktpact 'Opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst'. De focus ligt daar op samenwerking met regionale bedrijven in tekortsectoren. Het ministerie van EZK zet het Actieplan Groene en Digitale Banen voort om tekorten aan technici en digitale professionals aan te pakken. Hieronder valt de uitbreiding van omscholingstrajecten bij netbeheerders, met een specifiek voorschakeltraject voor statushouders.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten kunnen met de Nationale Talentstrategie vooruit. Het is van belang dat de Nationale Talentstrategie aansluit op de regionale arbeidsmarktinfrastructuur en bestaande samenwerkingsverbanden, maar de verbinding tussen gemeenten en regionale partners moet nog nader worden uitgewerkt. De regionale Werkcentra kunnen hierbij een verbindende rol vervullen.

Circulariteit

Wat wil het kabinet?
Vanaf 2027 worden de middelen voor circulaire economie vanuit de begroting van IenW overgeheveld naar EZK. Het gaat hierbij om € 78 miljoen voor 2027 aflopend naar € 33 miljoen in 2031. IenW behoudt een kaderstellende rol voor een gezonde, schone en veilige leefomgeving. Het kabinet benadrukt dat investeringen in verduurzaming, innovatie en circulaire economie essentieel zijn voor het toekomstig verdienvermogen van Nederland. Het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) is een van de instrumenten daarvoor, met extra aandacht voor samenwerking en het creëren van gunstige randvoorwaarden. De structurele financiering blijft echter achter en loopt vanaf 2027 verder terug dan vorig jaar al aangekondigd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is samenwerking met het rijk belangrijk, onder meer via de uitvoering van het NPCE en de Krachtenbundeling rijk-regio voor circulaire economie. De financiële inzet blijft achter

en daarmee ontbreken de middelen voor nieuwe maatregelen of ondersteuning van gemeenten bij de uitvoering van de transitie naar een meer circulaire economie (bekostiging van extra capaciteit, maatregelen om hergebruik te bevorderen en financiële prikkels). Zonder aanvullende stappen van het kabinet komt de transitie naar een circulaire economie verder onder druk te staan.

Departementale Herverdeling Digitalisering

Wat wil het kabinet?
De verantwoordelijkheden voor digitalisering worden vanaf 2027 anders verdeeld tussen BZK en EZK. EZK krijgt de coördinerende en kaderstellende rol voor digitaliseringsbeleid voor samenleving en overheid, terwijl BZK verantwoordelijk blijft voor de realisatie van een slagvaardige digitale overheid en voor het beleid rond open overheid en de Woo.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit dat bij digitale vraagstukken vaker met zowel EZK als BZK zal worden samengewerkt, afhankelijk van de vraag of het gaat om beleidskaders of om uitvoering en realisatie.

Digitale autonomie en soevereiniteit

Wat wil het kabinet?
Vanuit haar rol in het versterken van de digitale soevereiniteit, zet het kabinet in op het verminderen van afhankelijkheden van niet-Europese digitale technologie en infrastructuur. Geopolitieke ontwikkelingen zorgen voor meer onzekerheid over de beschikbaarheid en betrouwbaarheid van digitale voorzieningen. Het kabinet vindt het nodig om het versterken van digitale weerbaarheid en autonomie centraal te stellen. Daarbij ontwikkelt het kabinet digitale gemeenschapsgoederen in Europees verband. Nederland is als voorzitter van de Digital Commons EDIC (Europees Consortium voor digitale infrastructuur) goed gepositioneerd om gezamenlijke alternatieven te ontwikkelen.
In 2026 is het rijksbrede cloudbeleid herzien met als doel de strategische afhankelijkheid van clouddiensten, waarbij ook een risico van buitenlandse inmenging bestaat, te verminderen. Op basis daarvan gaat het kabinet met provincies, gemeenten en waterschappen in gesprek om te komen tot een overkoepelend overheidsbreed cloudbeleid. Naast het verminderen van deze risico's, biedt een dergelijk beleid ook meer kansen voor Nederlandse en Europese oplossingen. Als onderdeel van de NDS-prioriteit digitale weerbaarheid en autonomie werkt het kabinet samen met decentrale overheden aan een overheidsbrede routekaart en een referentiekader voor digitale autonomie, met vervolgactiviteiten voorzien in 2027. Voor cloudbeleid werkt het kabinet aan de uitwerking van een koers richting meer soevereine overheidscloudvoorzieningen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Een eenduidige, vanuit de staatssecretaris Digitale Economie en Soevereiniteit gecoördineerde aanpak om de digitale autonomie en soevereiniteit van de overheid te versterken betekent dat gemeenten rekening kunnen houden met de oplevering van technische standaarden en voorzieningen waar zij zelf ook gebruik van kunnen maken. Met behulp van de routekaart kunnen gemeenten bepalen welke IT-zaken op basis van levenscyclusbeheer kunnen worden overgezet naar collectieve overheidsbrede voorzieningen. Ook kunnen gemeenten gebruik maken van instrumenten, zoals het referentiekader, om in hun eigen inkoop kwaliteitseisen op het gebied van digitale autonomie te stellen aan hun leveranciers. Tegelijkertijd maakt deze begroting duidelijk dat gemeenten niet kunnen rekenen op financiële middelen om de transitie richting digitale autonomie te versnellen.

Digitale identiteit

Wat wil het kabinet?
Het kabinet blijft werken aan Europese Digitale Identiteit (EDI) wallets waarmee inwoners in de toekomst kunnen inloggen, zich authentiseren, gegevens delen en elektronische handtekeningen

zetten. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt vanwege de herverdeling van de digitaliseringsportefeuille verantwoordelijk voor het EDI-stelsel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Vanwege het EDI-stelsel en de publieke EDI-wallet moeten gemeenten hun ICT-systemen en werkprocessen aanpassen. Ook moet personeel geschoold worden en moeten inwoners worden geïnformeerd en ondersteund. Er zijn kansen om de dienstverlening te verbeteren.

Data en Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS)

Wat wil het kabinet?
De Nederlandse Digitaliseringsstrategie (NDS) vormt voor het kabinet de leidraad voor de versterking van de digitale overheid en de interbestuurlijke samenwerking die daaraan ten grondslag ligt. Daarbinnen is het beleid op het gebied van data gericht op de realisatie van de Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS). Concreet behelst dit de doorontwikkeling van het Stelsel van Basisregistraties naar een Federatief Data Stelsel (FDS), zodat overheden veilig, ethisch en betekenisvol data kunnen delen en beheren. Dit volgens het principe van data bij de bron, het verhogen van de datavolwassenheid van overheidsorganisaties en het ontwikkelen van een systematiek om knelpunten in gegevensdeling structureel op te lossen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten kunnen bij de dienstverlening aan inwoners en bedrijven en de aanpak van maatschappelijke opgaven profiteren van de data van andere partijen als die via het FDS beschikbaar worden gemaakt. Ook de hulpmiddelen en de ondersteuning die geboden worden bij het vergroten van de datavolwassenheid kunnen gemeenten helpen bij het slimmer gebruik van data. Anderzijds zullen gemeenten de FDS-afspraken en -standaarden die ontwikkeld worden ook zelf moeten nakomen en implementeren, zodat ook gemeentelijke data voor hergebruik door andere partijen beschikbaar komen. Het stelsel gericht op gegevensdelingsknelpunten, moet uiteindelijk ook leiden tot het verhelpen van ervaren knelpunten die gemeenten ook ervaren.

Een veilige en gezonde digitale samenleving

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op het borgen van een veilige, betrouwbare en inclusieve digitale samenleving in de digitale publieke ruimte. Het ministerie van EZK zet in op het versterken en beschermen van burgers en consumenten tegen risico's in onze digitale samenleving. Daarbij is specifiek aandacht voor de bescherming van kinderen en jongeren tegen online risico's, zoals verslavende algoritmes, schadelijke content en gebrekkige moderatie. Het online kinderrechten beleid wordt geïntensiveerd (€ 2,7 miljoen structureel). Daarnaast is structureel budget gereserveerd voor online discriminatie (€ 0,7 miljoen), digitale weerbaarheid van burgers (€ 0,6 miljoen) en de ontwikkeling van digitale gemeenschapsgoederen (€ 0,9 miljoen). Het gaat daarbij om open, gedeelde digitale infrastructuur en opensourcesoftware die voor iedereen toegankelijk is.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Wanneer het mis gaat in de online leefwereld, dragen gemeenten een deel van de gevolgen. Bijvoorbeeld bij het functioneren van de lokale democratie (online bedreigingen van ambtsdragers, inmenging bij verkiezingen, desinformatie), in de openbare orde (online aangejaagde ordeverstoringen, online ruzies ontsporen in jongeren geweld) of in druk op de jeugdzorg. Maar het beschermen van een veilige en gezonde digitale publieke ruimte is geen lokaal vraagstuk, het vraagt om landelijke en Europese aanpak.

8
Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Geïntegreerd pakket stikstof en natuurherstel (Taskforce LNS)

Wat wil het kabinet?
Het kabinet ziet stikstof als een groot knelpunt dat investeringen in de weg staat. Om vergunningverlening op gebiedsniveau mogelijk te maken zet het kabinet in op natuurherstel en stikstofemissiereductie. Het eerste deel van het pakket van € 20 miljard komt beschikbaar met de ruim € 423 miljoen extra voor natuurbeheer en -herstel en € 231 miljoen om boeren te ondersteunen bij het aanpassen van hun bedrijfsvoering. Daarnaast wordt € 50 miljoen uitgetrokken voor innovaties. Voor maatregelen op het gebied van stikstof, landbouw en natuur is tot en met 2035 € 20 miljard beschikbaar. 2027 staat in het teken van ambities concretiseren naar maatregelen. Dit richt zich onder andere op:

- Verder concretiseren van een generieke aanpak voor stikstofemissiereductie.
- Een aanpak voor prioritaire gebieden de Veluwe en de Peel (€ 108,9 miljoen in 2027).
- Een aanpak voor de overige prioritaire gebieden en economische clusters (€ 100 miljoen in 2027).
- Extra inzet in zones rondom kwetsbare Natura 2000-gebieden, beekdalen, grondwaterbeschermingsgebieden en veenweiden. Hiervoor is € 9 miljard vrijgemaakt uit het Stikstoffonds voor een gebiedsgerichte aanpak / zonering.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De beleidsambities van het ministerie van LVVN zijn een belangrijke stap om vergunningverlening op gang te brengen. Het stikstoffonds is hierbij een randvoorwaarde. Uitvoerbaarheid, juridische borging en leefbaarheid blijven cruciaal. De opgave is groot en de stapeling van maatregelen complex. Ingrijpende keuzes om de aanpak verder te duiden volgen elkaar in rap tempo op. Met name voor boeren en gemeenten in het landelijk gebied is de impact enorm. Daarnaast is de rol van gemeenten niet altijd duidelijk en verschilt deze per gebied en provincie. Voor gemeenten vraagt dit strategisch veel van vaak beperkte capaciteit.
De inzet van het kabinet maakt nog niet voldoende concreet hoe versterking van leefbaarheid, sociaaleconomisch perspectief en lokale gemeenschappen op het platteland bereikt worden, ondanks de aanvullende middelen per 2027. Er zijn doelgerichte potjes voor de gebiedsgerichte aanpak, maar geen financiële ondersteuning voor een samenhangende aanpak. Hier blijft de VNG stevig op inzetten, in lijn met de interbestuurlijke uitvoeringsagenda landelijk gebied en de bouwstenen over emissiereductie en agrarisch natuur- en landschapsbeheer die we met medeoverheden en maatschappelijke partners publiceerden. Met als doel om vergunningverlening weer op gang te brengen en de stikstofimpasse te doorbreken.

Landbouw

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil toewerken naar een toekomstbestendig landbouw- en voedselsysteem. Met bedrijfsspecifieke doelsturing komen er normen voor stikstof, waterkwaliteit en klimaat, waarbij boeren ruimte krijgen om zelf te bepalen hoe zij deze normen halen. Daarnaast zet het kabinet in op vrijwillige beëindiging en extensivering, een grondgebondenheidsnorm voor de melkveehouderij en ondersteuning van boeren bij investeringen in verduurzaming. Ook wordt ingezet op biologische landbouw, jonge boeren en innovatie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De veranderingen in de landbouw hebben gevolgen voor het landelijk gebied en raken daarmee ook gemeenten. Voor hen is het belangrijk dat tijdig duidelijk wordt welke ruimtelijke en uitvoerende gevolgen nieuwe normen, extensivering en veranderingen in de bedrijfsvoering hebben. Hiervoor zijn duidelijke interbestuurlijke afspraken en voldoende uitvoeringscapaciteit nodig.

Natuur

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert onder meer in natuurherstel, agrarisch natuurbeheer en een gebiedsgerichte aanpak rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Daarmee vult het kabinet ook een deel van de doelen uit de Europese Natuurherstelverordening (NHV) in. Het kabinet werkt de NHV verder uit in het nationale Natuurplan, dat uiterlijk op 1 september 2027 naar de Europese Commissie gaat. De nadruk ligt daarbij op de doelen voor 2030 en het herstel van Natura 2000-gebieden. Daarnaast wil het kabinet eind 2027 binnen het Natuurpact 2.0 nieuwe afspraken maken over de verdeling en financiering van taken binnen het natuurbeleid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is positief dat het kabinet investeert in de landbouw-, natuur- en wateropgaven. De inzet voor natuurherstel richt zich echter vooral op stikstofreductie en herstelmaatregelen in en rond Natura 2000-gebieden. Voor de opgaven uit de Natuurherstelverordening die buiten deze gebiedsgerichte aanpak vallen, bevat de begroting nog geen duidelijke uitwerking of financiële dekking. Dit geldt in het bijzonder voor de stedelijke groenopgave uit artikel 8 van de NHV, met doelen voor stedelijk groen en boomkroonbedekking en voor andere onderdelen die gemeentelijke inzet vragen. Gemeenten en de VNG moeten daarom volwaardig worden betrokken bij de uitwerking van het Natuurplan en het Natuurpact 2.0. Nieuwe gemeentelijke taken moeten gepaard gaan met voldoende structurele middelen voor capaciteit en concrete maatregelen.

Gewasbescherming

Wat wil het kabinet?
Het kabinet investeert in 2027 € 50 miljoen in het verminderen van chemische gewasbeschermingsmiddelen. De middelen zijn bedoeld voor natuurherstel, beperking van blootstellingsrisico's en versterking van een toekomstbestendige plantaardige sector. Daarnaast ondersteunt het kabinet de ontwikkeling van weerbare teeltsystemen, precisielandbouw en robotisering.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De inzet van het rijk op het beperken van blootstellingsrisico's van gewasbeschermingsmiddelen en de aandacht voor de spanning tussen woningbouw en gezondheid enerzijds en agrarische belangen anderzijds is voor gemeenten belangrijk. De VNG vindt het positief dat er nadrukkelijker aandacht is voor de knelpunten die gemeenten ervaren op lokaal niveau, zowel politiek-bestuurlijk als in de uitvoering. Wel blijft wetenschappelijke en technische ontwikkeling voor de lange termijn belangrijk voor gemeenten om juridisch houdbaar en met voldoende kader van het rijk hun verantwoordelijkheden in de ruimtelijke ordening te nemen.

Voedselzekerheid

Wat wil het kabinet?
Toenemende geopolitieke spanningen en klimaatverandering vergroten het risico op verstoringen in de voedselvoorzieningsketen. Mede daarom werkt het kabinet samen met relevante stakeholders aan een Strategische Agenda Voedselzekerheid. Tot die tijd neemt het kabinet al de noodzakelijke stappen, waaronder het opstellen van het Landelijk Crisisplan Voedselzekerheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Vanuit het Landelijk Crisisplan en de Strategische Agenda zal duidelijk worden of deze leiden tot nieuwe verantwoordelijkheden, oefeningen, informatieverplichtingen of aanvullende eisen aan gemeentelijke crisisplannen. Voor gemeenten is het belangrijk dat de samenhang tussen de sectorale crisisplannen wordt bewaakt omdat veel crisisplannen samenkomen bij gemeenten en raken aan hun taken en verantwoordelijkheden.

9
Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Werkzekerheid en arbeidsmarkt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat meer mensen duurzaam aan het werk kunnen en dat meer uren werken aantrekkelijker wordt. Met het actieprogramma Nederland Werkt zet het kabinet in op het beter benutten van talent, een leven lang ontwikkelen en begeleiding van werk naar werk. De regionale Werkcentra krijgen hierin een centrale positie. Het kabinet streeft ernaar de bijbehorende wet- en regelgeving medio 2027 in werking te laten treden.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De Werkcentra bieden kansen om arbeidsmarktdienstverlening toegankelijker te organiseren en om de verbinding met regionaal economisch beleid en onderwijs verder te versterken. Daarmee kunnen scholing en begeleiding beter aansluiten bij de vraag van werkgevers en bij maatschappelijke opgaven, zoals de tekorten in de zorg, techniek, energie en het onderwijs. De VNG blijft met het rijk in gesprek over de financiële randvoorwaarden die gemeenten nodig hebben om deze rol duurzaam te kunnen vervullen.

Werk, participatie en inburgering nieuwkomers

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat nieuwkomers sneller kunnen meedoen en hun talenten beter kunnen benutten. Om gemeenten tegemoet te komen in de tekorten op de uitvoeringskosten inburgering en te zorgen dat zij hun wettelijke taken kunnen blijven uitvoeren, stelt het kabinet € 93 miljoen beschikbaar voor de jaren 2026, 2027 en 2028 samen. Daarnaast spreekt het kabinet de ambitie uit om in 2030 75.000 extra nieuwkomers aan het werk te hebben. Werk en taal krijgen een centralere plek binnen de inburgering en al tijdens het verblijf in de asielopvang wordt ingezet op taalverwerving, participatie en het vinden van werk. Ook wil het kabinet afspraken maken met werkgevers- en brancheorganisaties, onder meer over kansen in tekortsectoren, en belemmeringen voor werkgevers verminderen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De middelen die het kabinet beschikbaar stelt ter compensatie van het tekort op de uitvoeringskosten inburgering zorgen voor enige financiële verlichting, maar dekken niet het volledige tekort. Daarnaast vragen de nieuwe ambities van het kabinet dat gemeenten een centrale rol vervullen op het gebied van participatie, inburgering en regionale arbeidsmarktdienstverlening. Een goede verbinding tussen inburgering, taalverwerving en werk is daarbij essentieel, zodat nieuwkomers zo vroeg mogelijk kunnen werken aan hun toekomst en aan economische zelfstandigheid. De regionale Werkcentra dienen als herkenbare toegang tot begeleiding, scholing en werk, in samenwerking met werkgevers, UWV en andere partners. De voorgestelde aanpak vraagt om een stevige inzet van gemeenten. Op dit moment zijn hiervoor nog geen aanvullende middelen beschikbaar gesteld. De VNG blijft daarom met het rijk in gesprek over voldoende financiering voor de uitvoering van inburgering en begeleiding naar werk.

Antidiscriminatiebeleid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de aanpak van discriminatie en racisme verder versterken. In 2027 wordt een voorstel voor de herziening van het stelsel van antidiscriminatievoorzieningen in procedure gebracht. Daarnaast bereidt het kabinet wetgeving voor om overheidshandelen onder de reikwijdte van de Algemene wet gelijke behandeling te brengen en geeft het opvolging aan de adviezen van de Staatscommissie tegen Discriminatie en Racisme. Ook wordt geïnvesteerd in betere informatievoorziening, onder meer door de ontwikkeling van een actueel dashboard met discriminatiecijfers.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten wordt op dit moment geen nieuwe wettelijke taak voor lokaal antidiscriminatiebeleid aangekondigd. Gemeenten kunnen wel binnen hun bestaande verantwoordelijkheden en beleidsruimte bijdragen aan het voorkomen en tegengaan van discriminatie, bijvoorbeeld via hun dienstverlening, werkgeversrol en beleid op terreinen als onderwijs, wonen, veiligheid en arbeidsmarkt. Ook kunnen zij de samenwerking met antidiscriminatievoorzieningen en lokale maatschappelijke partners versterken. De VNG blijft met het rijk in gesprek over de ondersteuning en middelen die nodig zijn om gemeenten hierbij goed te faciliteren.

Participatiewet in balans

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de ervaren hardheden in de Participatiewet wegnemen door vertrouwen en menselijke maat te verankeren in de wet en door de uitvoering van de wet eenvoudiger te maken. Met de Wet participatiewet in balans krijgen gemeentelijke ambtenaren meer ruimte om te kijken naar individuele omstandigheden van inwoners. Het kabinet onderzoekt in 2027 hoe de groep arbeidsongeschikten in de Participatiewet op de langere termijn beter kunnen worden ondersteund. Die wet kent sterke verplichtingen en prikkels om weer aan het werk te gaan, terwijl mensen zonder arbeidsvermogen geen perspectief hebben op een betere situatie. Gedacht wordt aan een nieuwe individuele uitkering buiten de Participatiewet. Deze uitkering moet passen in de hervorming van het bredere arbeidsongeschiktheidsstelsel. Verdere ambities om de balans te herstellen zijn echter getemporiseerd. Voor alle gemeenten tezamen wordt het macrobudget voor de uitvoering van de Participatiewet (BUIG) in 2027 geraamd op € 8,3 miljard. In 2027 wordt hiervan een bedrag van € 16,6 miljoen gereserveerd voor de vangnetregeling 2025.

Wat betekent dit voor gemeenten?
In 2027 treden de laatste maatregelen van de Wet participatiewet in balans in werking. De VNG ondersteunt gemeenten bij de implementatie daarvan. De voorgenomen maatregel om de maximale duur van een WW-uitkering in te korten van 24 naar 12 maanden is met 1 jaar uitgesteld naar 1 januari 2029. Dit leidt theoretisch tot iets lagere uitgaven aan de Participatiewet dan aanvankelijk verwacht. Alle gemeenten met een tekort dat over 2025 meer bedraagt dan 7,5% en over 2023, 2024 en 2025 samen ook meer bedraagt dan 7,5% van het budget van 2025, kunnen een beroep doen op de vangnetregeling uit 2025, gefinancierd uit het macrobudget van 2027. Sinds 2026 is er ook een uitgebreider vangnet ingericht voor gemeenten met meerjarige tekorten van 5% of hoger.

Re-integratie

Wat wil het kabinet?
In het coalitieakkoord is een bezuiniging van € 100 miljoen opgenomen op de re-integratie WIA/WAO/WAZ/ZW/WW. Het kabinet werkt de komende maanden aan de invulling van deze bezuiniging.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gevolgen voor de gemeenten van deze bezuiniging bij UWV zijn nog onduidelijk. Een vermindering van middelen bij UWV voor re-integratie kan ertoe leiden dat meer inwoners langer afhankelijk blijven van (financiële) ondersteuning van gemeenten zoals de bijzondere bijstand of andere lokale minimaregelingen. Ook kan dit de uitstroom naar werk bemoeilijken, waardoor de druk op gemeentelijke dienstverlening binnen het brede sociaal domein kan toenemen.

Proactieve dienstverlening

Wat wil het kabinet?
Het kabinet vindt het belangrijk dat mensen de inkomenssteun krijgen waar ze recht op hebben. Daarom blijft het kabinet inzetten op het wetsvoorstel proactieve dienstverlening, dat het voor gemeenten mogelijk maakt om mensen die recht hebben op een uitkering of voorziening gericht te benaderen. Gemeenten ontvangen € 8,1 miljoen in 2027 voor de extra uitvoering en lasten van de algemene bijstand. Dat bedrag loopt op tot € 30 miljoen in 2030. De dekking daarvoor is gevonden in het kindgebonden budget. Daarnaast ontvangen gemeenten € 5,7 miljoen in 2027 voor het proactief aanbieden van schuldhulp. In het kader van 'versobering' zijn er echter geen middelen voorzien voor de extra kosten van de bijzondere bijstand.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Dit najaar vindt de besluitvorming plaats over het wetsvoorstel en de wetgeving over het kindgebonden budget. Bij positieve besluitvorming treedt het wetsvoorstel proactieve dienstverlening volgens planning van SZW begin 2027 in werking. Gemeenten kunnen er dan voor kiezen de algemene bijstand en lokale minimaregelingen proactief aan te bieden aan inwoners. De agentschappen BIDN en BKWI hebben de opdracht gekregen om via vergelijking van bestanden van UWV, SVB en gemeenten niet-gebruikers van regelingen in beeld te brengen en gegevens van deze inwoners te delen. De VNG gaat gegevensdeling mede ontwikkelen en beproevingen begeleiden.

Handhaving sociale zekerheid

Wat wil het kabinet?
In 2027 treedt de Wet handhaving sociale zekerheid in werking. Dit is een grote stelselwijziging. Gemeenten en uitvoeringsorganisaties krijgen meer ruimte om rekening te houden met de persoonlijke situatie van mensen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn verantwoordelijk om een goede invulling te geven aan de handhaving. De invoering van de nieuwe wet geeft professionals in de uitvoering meer ruimte om afwegingen te maken en vraagt ook een andere manier van werken van hen. Het wetsvoorstel handhaving sociale zekerheid vergt wel een grote inspanning van de gemeentelijke professionals en heeft een korte implementatietijd. De verwachting is ook dat niet alle gemeenten in staat zijn om de verordeningen en beleidsregels voor de inwerkingsdatum aan te passen.

Alleenverdienersproblematiek

Wat wil het kabinet?
Voor de jaren 2025 tot en met 2027 zijn gemeenten bereid om een vaste tegemoetkoming te verstrekken aan huishoudens in de alleenverdienersproblematiek. Hiertoe is per 1 januari 2025 de Wet tijdelijke regeling alleenverdienersproblematiek in werking getreden. Gemeenten ontvangen financiering voor deze regeling via een decentralisatie-uitkering binnen het gemeentefonds. Hiervoor is in 2027 € 34,1 miljoen beschikbaar. De decentralisatie-uitkering zal in meerdere tranches worden uitgekeerd, zodat de middelen aansluiten op actuele gegevens over het aantal alleenverdienende huishoudens per gemeente. Elke tranche zal apart worden overgeheveld van de SZW-begroting naar het gemeentefonds.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten beschikken over de nodige middelen om ook in 2027 aan de doelgroep een vaste tegemoetkoming te verstrekken op grond van de Wet tijdelijke regeling alleenverdienersproblematiek (Wtrap). De definitieve lijst van alleenverdieners voor het jaar 2027 kunnen gemeenten begin 2029 verwachten. Vanaf 2028 wordt een structurele fiscale oplossing gerealiseerd via de inkomstenbelasting, die door de Belastingdienst wordt uitgevoerd. De VNG is momenteel in overleg met het kabinet over de datum waarop deze tijdelijke regeling komt te vervallen.

Vereenvoudiging

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil doorgaan met de vereenvoudigingsslag in de sociale zekerheid, belastingen, toeslagen en verlofregelingen. Het heeft hierbij ook oog voor de mensen in Caribisch Nederland. Voor het einde van 2026 komt het kabinet met een hervormingsagenda op verschillende onderdelen. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat werken moet lonen. Daarnaast gaat het kabinet door met de stelselherziening van de kinderopvang naar een eenvoudiger financieringsstelsel, waarbij ouders vooraf meer zekerheid krijgen over de kosten van kinderopvang. De kinderbijslag en het kindgebonden budget worden samengevoegd in 1 nieuwe kindregeling met 1 wettelijk kader binnen het stelsel van sociale zekerheid. Het wetsvoorstel vereenvoudiging en versterking gegevensbescherming in de sociale zekerheid moet transparantie bieden over gegevensgebruik door de overheid. Dit wetsvoorstel zal de bepalingen over de verwerking van persoonsgegevens in de Wet SUWI en de Participatiewet specifieker maken en een inzichtelijke en eenduidige opbouw geven.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten krijgen de komende jaren mogelijk te maken met grote veranderingen in de inkomensondersteuning en sociale zekerheid. Dit gaat gevolgen hebben voor de gemeentelijke uitvoering van armoede- en schuldenbeleid, participatie en inkomensregelingen. De samenvoeging van de kinderbijslag en het kindgebonden budget tot één kindregeling kan bijdragen aan een eenvoudiger stelsel voor gezinnen en minder complexiteit in de uitvoering.
Ook komt er nieuwe wetgeving voor gegevensverwerking in de sociale zekerheid, waardoor gemeenten hun processen rond gegevensuitwisseling en privacy mogelijk moeten aanpassen.

Breed gedragen sociaal akkoord

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil toewerken naar een breed gedragen sociaal akkoord. Het kabinet wil hiervoor in gesprek met sociale partners. De bezuinigingen op de AOW en het maximumdagloon zijn van tafel. Bij de WIA, WW en de compensatieregeling transitievergoeding (CRTV) zet het kabinet voorlopig geen onomkeerbare stappen. Het kabinet stelt de voorgenomen inkorting van de maximale WW-duur uit met 1 jaar. Het kabinet wil ook in gesprek met sociale partners over de vormgeving van een effectief en eerlijk werkloosheidsstelsel inclusief de inzet op van werk naar werk.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is voor gemeenten belangrijk dat VNG betrokken is bij de totstandkoming van een breed sociaal akkoord. Voor gemeenten is het vervolg van de Banenafspraak een belangrijk onderdeel voor een sociaal akkoord. Ondanks het uitstellen of schrappen van verschillende maatregelen wordt er fors bezuinigd op zorg en sociale zekerheid. Het blijft onduidelijk hoe toekomstige hervormingen van de WW en WIA eruit zullen zien en welke gevolgen deze zullen hebben voor gemeenten. Gemeenten zullen naar verwachting merken dat inwoners met een laag inkomen deze toenemende risico's minder goed kunnen opvangen. Dit kan leiden tot een grotere druk op gemeentelijke regelingen, minimaregelingen en schuldhulpverlening. Wanneer mensen niet binnen 1 jaar uit de WW komen, zal dit bovendien leiden tot een grotere instroom in de Participatiewet. Daarmee neemt ook het beroep op lokale minimaregelingen en andere vormen van inkomensondersteuning toe.

Beschut werk

Wat wil het kabinet?
Per 2027 verandert de verdeelsystematiek van de begeleidingsmiddelen voor beschut werk. De middelen worden dan verdeeld op basis van 30% positieve adviezen voor beschut werk en 70% gerealiseerde beschutte werkplekken. De nieuwe verdeling sluit beter aan bij de behoefte en realisatie van beschut werk bij gemeenten. De invoering van de nieuwe verdeelsystematiek volgt een ingroeipad tot 2029. Daarna geldt de nieuwe verdeling volledig. Daarnaast werkt het kabinet aan de wetswijziging voor de invoering van een forfaitaire loonkostensubsidie voor beschut werk. Deze wijziging zorgt ervoor dat de financiering van de loonkostensubsidie voor beschut werk beter aansluit bij de praktijk. Het wetsvoorstel ligt momenteel bij de Raad van State voor advies. De verwachte inwerkingtreding van het wetsvoorstel is 1 januari 2028. Vooruitlopend op de inwerkingtreding van het wetsvoorstel zijn de begeleidingsmiddelen voor beschut werk in de voorjaarsnota van 2025 opgehoogd. Hiermee zijn gemeenten en sociaal ontwikkelbedrijven alvast tegemoetgekomen voor het financiële knelpunt bij beschut werk. De loonwaardesystematiek verandert pas na inwerkingtreding van het wetsvoorstel.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het ingroeipad van de nieuwe verdeelsystematiek start op 1 januari 2027. Daarbij wordt nog deels rekening gehouden met het oude verdeelmodel, gebaseerd op Wsw- en Wajonggegevens uit 2012 – 2014. In 2027 wordt twee derde van het budget verdeeld volgens het oude model en een derde volgens het nieuwe model. In 2028 verschuift dit naar twee derde volgens het nieuwe model en een derde volgens het oude model. Vanaf 2029 geldt volledig de nieuwe verdeelsystematiek. Hiermee wordt een geleidelijke overgang beoogd voor gemeenten en sociaal ontwikkelbedrijven. Vooruitlopend op de invoering van de forfaitaire loonkostensubsidie in 2028 zijn extra middelen toegevoegd aan de integratie-uitkering Participatie. De ophoging bedraagt € 2.971 per gerealiseerde beschutwerkplek. Het budget van gemeenten wordt hierdoor in 2025, 2026 en 2027 verhoogd met € 2.971 vermenigvuldigd met de taakstelling beschut werk van de gemeente. Vanaf 2028 blijft de extra financiering voor beschut werk beschikbaar, maar wordt deze via het BUIG-budget verstrekt als onderdeel van de financiering van de forfaitaire loonkostensubsidie.

Banenafspraak

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de banenafspraak verder verbeteren en bestaande knelpunten in het stelsel wegnemen. Daarbij werkt het kabinet aan een vernieuwde banenafspraak waarin de ondersteuningsbehoefte van mensen meer centraal komt te staan. Het kabinet wil daarnaast de doelgroep van de banenafspraak verbreden, onder meer door loonkostensubsidie mogelijk te maken voor mensen in de WIA, WW en Wajong. Ook heeft het kabinet de ambitie om de overgang tussen dagbesteding, beschut werk, banenafspraak en regulier werk te vereenvoudigen, zodat mensen gemakkelijker kunnen werken op de plek die het beste aansluit bij hun mogelijkheden. Het kabinet onderzoekt hoe re-integratie- en werkvoorzieningen verder kunnen worden geharmoniseerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De voorgenomen wijzigingen raken de gemeentelijke dienstverlening aan inwoners met een arbeidsbeperking. Gemeenten krijgen mogelijk te maken met een bredere doelgroep voor de banenafspraak. De VNG is hierover in gesprek met het ministerie van SZW, Divosa, Cedris, UWV en sociale partners. Voor gemeenten is het van belang dat het kabinet voldoende financiële middelen beschikbaar stelt om de voorgenomen aanpassingen uitvoerbaar te maken. Een uitbreiding van de doelgroep van de banenafspraak mag niet ten koste gaan van de ondersteuning en begeleiding van de huidige doelgroep.

Noodfonds Energie

Wat wil het kabinet?
Met het Noodfonds Energie wil het kabinet mensen helpen die deze winter moeite hebben met het betalen van hun energierekening hun energierekening, door de gevolgen van het conflict in het Midden-Oosten. Hiervoor is € 193 miljoen in totaal voor gereserveerd. € 103 miljoen wordt uit de enveloppe armoede en schulden ingezet. € 2 miljoen is bestemd voor Caribisch Nederland. Het streven van het kabinet is dat het fonds dit jaar open zal gaan. Naar schatting kunnen ongeveer een half miljoen huishoudens aanspraak maken op een tegemoetkoming van het Noodfonds Energie. Daarnaast streeft het kabinet ernaar om huishoudens weerbaar te maken tegen stijgende energieprijzen en zet het in op structurele oplossingen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Afgelopen jaar hebben gemeenten, het ministerie van SZW en het Tijdelijk Noodfonds Energie (TNE) samengewerkt om gegevensdeling tussen TNE en gemeenten mogelijk te maken. Hierdoor konden gemeenten de doelgroep beter in beeld brengen. Inwoners konden bij hun aanvraag vrijwillig toestemming geven om hun gegevens met hun gemeente te delen. Uiteindelijk hebben 151.000 huishoudens hiervan gebruikgemaakt. In de Kamerbrief van 1 juli dit jaar heeft de minister van SZW aangekondigd met de VNG en TNE in gesprek te willen gaan over de mogelijkheid om de datadeling voort te zetten bij een toekomstige editie van het noodfonds.

Kwaliteit schuldhulpverlening

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de kwaliteit van de schuldhulpverlening verbeteren. Dit gebeurt onder meer met het wetsvoorstel Schuldregelen en door de schuldhulpverlening verder te versterken. Het kabinet streeft naar meer coördinatie in het invorderingsproces zodat schulden duurzaam worden opgelost, onder andere via de evaluatie van de beslagvrije voet en het wetsvoorstel Bescherming inkomen bij beslagleggingen (voorheen: Stroomlijning keten voor derdenbeslag). Ook is het kabinet gestart met de voorbereidingen voor een wet op de overheidsincasso om als één overheid op te kunnen treden. Daarnaast heeft het kabinet aandacht voor het voorkomen van schulden door meer te investeren in vroegsignalering en financiële educatie bij kinderen en jongeren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het wetsvoorstel schuldregelen bevat onder meer een definitie en afbakening van het begrip ‘schuldregelen’ en wettelijke reactietermijnen voor schuldeisers en schuldregelaars. Het algehele beeld uit de VNG-uitvoeringstoets is dat dit wetsvoorstel voor gemeenten met de beoogde invoeringsdatum van 1 juli 2028 uitvoerbaar is. Wel heeft het voorstel gevolgen voor de werkzaamheden van schuldregelaars en de doorlooptijden in de uitvoering. Gemeenten moeten ook in de komende jaren aandacht houden voor de verbetering van de kwaliteit van de schuldhulpverlening. Gemeenten hebben naast hulpverlener bij schulden ook een rol als invorderaar. De toekomstige Wet bescherming inkomen bij beslaglegging en de beslagvrije voet zijn daarom ook van toepassing op gemeenten. Daarnaast moeten gemeenten aandacht hebben voor sociaal incasseren binnen hun invorderingsprocessen. Ontwikkelingen zoals de ketensignalering gerechtsdeurwaarders, de verbetermaatregelen vroegsignalering en de landelijke aanmeldknop zullen op termijn meer hulpvragen voor schuldhulp tot gevolg hebben.

Vroegsignalering schulden

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op de verbetering van vroegsignalering. Hierover worden afspraken gemaakt met gemeenten en vastelastenpartners. Vanaf 2027 wordt via het gemeentefonds structureel € 20 miljoen beschikbaar gesteld voor de intensivering van vroegsignalering. Partijen voeren verbetermaatregelen door met als doel om het bereik van de doelgroep te verdubbelen en de ongewenste uitval van de deelnemende doelgroep te halveren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De VNG heeft zich hard gemaakt om de bezuiniging op vroegsignalering terug te draaien. Het is positief dat er nu vanaf 2027 structureel € 20 miljoen beschikbaar wordt gesteld. Gemeenten ontvangen € 19,7 miljoen in 2027 tot en met 2029 in het gemeentefonds voor de uitvoering van vroegsignalering schulden. Met deze middelen kunnen gemeenten verder werken aan het versterken en verbeteren van vroegsignalering en invulling geven aan de ambitie om bereik onder inwoners te vergroten. De enveloppe armoede en schulden bestaat uit € 150 miljoen. In 2027 gaat een groot gedeelte naar het Noodfonds Energie en vroegsignalering schulden. Naast deze doelen in de enveloppe armoede en schulden lijken de overige middelen binnen de € 150 miljoen nog niet bestemd te zijn vanaf 2028.

Besparingsverlies bijstand asiel

Wat wil het kabinet?
Het kabinet-Schoof ging uit van een structurele besparing op de bijstand als gevolg van asielbeperkende maatregelen. De besparing vindt naar verwachting niet plaats in 2027, het kabinet heeft daarom het gat gedicht voor 2027. Voor 2028 en verder is er geen budget om de ingezette besparing te herstellen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het kabinet herstelt voor 2027 de eerder ingezette besparing als gevolg van de actuele situatie. Het is nog onzeker of de asielbeperkende maatregelen inderdaad tot een lagere bijstand leidt, onder meer omdat het verblijf van de ontheemden uit Oekraïne en een mogelijk recht op bijstand eerder tot hogere uitgaven zal leiden.

Enveloppe opvolging commissie sociaal minimum Thodé

Wat wil het kabinet?
Het kabinet heeft in het coalitieakkoord 2026-2030 vanaf 2027 structureel € 30 miljoen vrijgemaakt voor het verhogen van het voorzieningenniveau en de verdere opvolging van de aanbevelingen van de commissie-Thodé op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Het faseert de uitwerking van deze middelen in de korte termijn (2027) en de lange termijn (2028 en verder). In 2027 richt het kabinet zich op de implementatie van een korte termijn-pakket met maatregelen om de bestaanszekerheid te verbeteren. Dit omvat een combinatie van het continueren van bestaande tijdelijke subsidieregelingen, ondersteuning voor betaalbare kinderopvang en een aantal incidentele investeringen om de nutsvoorzieningen en basisbehoeften op Saba, Sint Eustatius en Bonaire betaalbaar te houden. Daarnaast werkt het kabinet verder aan het vaststellen van een pakket aan maatregelen voor de langere termijn.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Voor de begrotingen van de openbare lichamen is het noodzakelijk dat de bestemming van de middelen voor 2027 bekend zijn. Voor de middelen 2028 en verder is het belangrijk dat de doelen en prioriteiten van deze middelen samen tot stand komen tussen rijk, openbare lichamen en de VNG. De middelen zijn bedoeld voor aanvullende maatregelen die de kosten van levensonderhoud daadwerkelijk verlagen en niet voor het bekostigen van bestaande subsidieregelingen.

Betaalbare energie Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
In Europees Nederland komt er een Noodfonds Energie vanwege de gestegen energieprijzen. In Caribisch Nederland wordt er incidenteel geld beschikbaar gesteld voor de energietoeslag. In 2027 gaat het in totaal om € 5,25 miljoen, waarvan € 1,25 miljoen uit het maatregelenpakket Acties Weerbaarheid energieschok. Met deze € 1,25 miljoen extra kunnen de openbare lichamen, net zoals

in 2026, de toelage in 2027 verhogen en de doelgroep uitbreiden, om de gevolgen van de stijgende energieprijzen voor minimahuishoudens te mitigeren.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
De openbare lichamen ontvangen de middelen voor de verhoging en uitbreiding van de doelgroep van de energietoelage via de bijzondere uitkering. De openbare lichamen kunnen hiermee inwoners voorzien in een tegemoetkoming van de gestegen energieprijzen. De openbare lichamen kunnen dit ook koppelen aan maatregelen voor verduurzaming. De energieprijzen zijn echter sinds 1 juli 2026 dusdanig gestegen dat er meer nodig is om energie betaalbaar te maken en te houden. Door geopolitieke omstandigheden fluctueren de prijzen sterk en huishoudens op Saba, Sint Eustatius en Bonaire krijgen daar te maken hoge energierekeningen. Op de korte termijn is een extra noodmaatregel noodzakelijk om deze extreme prijsstijgingen te dempen. Tegelijkertijd is een structurele investering nodig in de energietransitie zodat huishoudens ook in Caribisch Nederland duurzaam beschermd worden tegen dit soort prijsstijgingen.

Armoede en schulden Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Het kabinet stelt verschillende middelen voor via een bijzondere uitkering. De middelen zijn bestemd voor de financiering van initiatieven van de openbare lichamen met betrekking tot werken met een beperking, arbeidsbemiddeling, armoedebestrijding en schuldhulpverlening. Het kabinet stelt in 2027 € 1 miljoen extra beschikbaar ter ondersteuning van de lokale aanpak van de openbare lichamen voor gezinnen met kinderen in armoede. In 2027 treedt daarnaast de werkloosheidsvoorziening BES in werking. Hiermee krijgen werknemers in Caribisch Nederland gedurende drie maanden recht op een werkloosheidsuitkering als zij hun baan verliezen. Ook wordt de kinderbijslagvoorziening BES per 1 januari 2027 verhoogd. Tenslotte werkt het kabinet aan een gelijkwaardig sociaal vangnet.

Er wordt € 0,4 miljoen vrijgemaakt voor de kindplaatssubsidie voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Hierdoor kunnen kinderen van ouders in een financieel kwetsbare positie naar de kinderopvang. Daarnaast wordt er voor 2027 € 5,8 miljoen vrijgemaakt om het budgettaire tekort in de structurele subsidies van de nutsvoorzieningen te dichten. Ook worden er incidentele investeringen gedaan gericht op verduurzaming van de energievoorziening op Saba en Sint Eustatius, verbetering van de drinkwatervoorziening op Bonaire en Sint Eustatius en modernisering van het netwerk voor vast internet op Sint Eustatius. Deze maatregelen leiden tot lagere tarieven.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Het betreft veelal continuering van beleid en uitvoering. Toch heeft het zijn weerslag op de uitvoering van de openbare lichamen. De openbare lichamen krijgen diverse incidentele middelen voor grote maatschappelijke opgaven. Het is belangrijk dat er gewerkt wordt aan structurele financiering. Er moet ook de hoogste prioriteit gegeven worden door het rijk aan structurele oplossingen om de nutsvoorzieningen betaalbaar te houden en te koppelen aan de demografische ontwikkelingen van de eilanden. Bij nieuwe wet- en regelgeving is het voor openbare lichamen van belang om dit in de praktijk te toetsen op uitvoerbaarheid, haalbaarheid en juridische houdbaarheid.

Continuïteit van werk in crisissituaties

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt aan maatregelen om de continuïteit van werk en het behoud van personeel tijdens crisissituaties te ondersteunen. De Noodwet Arbeidsvoorziening wordt daarom herzien. Het kabinet wil het wetsvoorstel eind 2026 in consultatie brengen; de beoogde inwerkingtreding is 1 januari 2028. Daarnaast is het wetsvoorstel personeelsbehoud bij crisis (Wpc) bij de Tweede Kamer ingediend. Het wetsvoorstel biedt werkgevers instrumenten om tijdens onvoorziene crises zo veel mogelijk werknemers te behouden. Werkgevers kunnen onder voorwaarden werknemers tijdelijk

herplaatsen of minder laten werken. Ook onderzoekt het kabinet samen met sociale partners wat nodig is om de verdeling van werk bij militaire en hybride dreigingen goed te laten verlopen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De maatregelen zijn primair gericht op de continuïteit van werk en het behoud van personeel bij crises. De voorgestelde maatregelen kunnen ook relevant zijn voor de continuïteit van de lokale economie en arbeidsmarkt tijdens crisissituaties en voor de gemeente als werkgever. In deze passages staat geen directe uitvoeringsrol voor gemeenten.

Arbeidsmarkt

Wat wil het kabinet?
Het kabinet werkt door aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt en wil zorgen voor een gezonde balans tussen werkzekerheid voor werkenden en wendbaarheid voor ondernemers. Het kabinet gaat verder met de uitvoering van het arbeidsmarktpakket. Daarbij wordt onder meer geprobeerd werknemers meer zekerheid te bieden en tegelijkertijd meer duidelijkheid en zekerheid vooraf te geven over wanneer je als zelfstandige of met zelfstandigen kunt werken. Ook bereidt het kabinet een wet voor die moet waarborgen dat het inlenen van uitzendkrachten tijdelijk blijft. Verder werkt het kabinet aan het vereenvoudigen van het wettelijk verlofstelsel en aan gelijk loon voor vrouwen en mannen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De VNG vindt het goed dat het kabinet verder gaat met de uitvoering van het arbeidsmarktpakket. In hun rol als werkgever worden gemeenten daarmee geconfronteerd. Het is van belang dat werkgevers alert zijn op de gevolgen en zich tijdig voorbereiden.
De Wet meer zekerheid flexwerkers leidt vanaf 1 januari 2028 tot wijzigingen in het werken met flexibele arbeid. Verder zou de nieuwe Verlofwet de verlofregelingen voor werkgevers overzichtelijker en werkbaarder moeten maken. Wat betreft de Wet loontransparantie ziet de VNG dat rekening wordt gehouden met de uitvoerbaarheid voor werkgevers, maar dit blijft een zorgpunt door de vele administratieve lasten.

De gemeente als werkgever

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil het voor werkgevers, vooral in het midden- en kleinbedrijf, makkelijker maken om met langdurig zieke werknemers om te gaan. Kleine en middelgrote werkgevers krijgen meer ruimte om in het tweede ziektejaar te kijken naar werk bij een andere werkgever. Ook moet het oordeel van de bedrijfsarts zwaarder gaan meewegen bij de beoordeling door het UWV. Daarnaast onderzoekt het kabinet hoe de regels rond re-integratie eenvoudiger kunnen, zodat werkgevers minder administratieve taken hebben. Ten aanzien van arbeidsongeschiktheid wordt de afschaffing van de compensatie transitievergoeding na langdurige arbeidsongeschiktheid uitgesteld tot 1 januari 2028. Wat betreft het Arbeidsongeschiktheidsfonds gaat vanaf 2027 de premie voor zowel kleine als grote werkgevers omhoog. Kleine werkgevers betalen in 2027 6,67% en grote werkgevers 8,03%.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit dat zij als werkgever bij de re-integratie van langdurig zieke medewerkers rekening moeten houden met de gewijzigde werkwijze rond de RIV-toets. Dit is de reïntegratieverslagtoets, die plaatsvindt als een werknemer na ongeveer 2 jaar ziekte een WIA-uitkering aanvraagt. Het uitstel van de afschaffing van de compensatie van de transitievergoeding na langdurige arbeidsongeschiktheid betekent dat werkgevers ook in 2027 nog compensatie kunnen aanvragen als zij een transitievergoeding moeten betalen bij ontslag na 2 jaar ziekte. De stijging van de Aof-premie is een lastenstijging voor alle werkgevers, dus ook de gemeente.

Duurzame inzetbaarheid, zware beroepen en vervroegd uittreden

Wat wil het kabinet?
Duurzame inzetbaarheid van werknemers is een blijvend actiepunt voor het kabinet. Het belang neemt toe in tijden waarin de arbeidsproductiviteit stagneert en de druk van personeelskrapte en vergrijzing sterker wordt gevoeld. De Maatwerkregeling duurzame inzetbaarheid en eerder uittreden (MDIEU) stopt. Dit was een van de maatregelen uit het akkoord Gezond naar pensioen. De MDIEU wordt vanaf 2027 opgevolgd door een specifieke subsidieregeling Duurzaam aanpakken belastende werkzaamheden, voor (preventieve) maatregelen om belastende werkzaamheden te verlichten of voorkomen. Het kabinet blijft de afspraken uit het pensioenakkoord wel jaarlijks monitoren, waaronder het gebruik van de Regeling vervroegd uitreden (RVU).

Wat betekent het voor gemeenten?
Met de MDIEU-subsidies heeft het A&O-fonds Gemeenten verschillende instrumenten kunnen ontwikkelen voor de sector om duurzaamheid inzetbaarheidsbeleid in de sector te verankeren. De Cao Gemeenten kent sinds 2026 een Regeling Vervroegde Uittreding (RVU). Daarmee kan een werknemer een uitkering van de werkgever krijgen om voor de AOW-leeftijd te kunnen stoppen met werken. De inventarisatie en identificatie van zware beroepen binnen onze sector levert relevante informatie op over preventieve maatregelen in relatie tot bijvoorbeeld de arbocatalogi die door de sociale partners worden ontwikkeld en die gemeenten kunnen gebruiken voor hun arbobeleid.

10 Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Jeugdzorg

Wat wil het kabinet?
Het kabinet houdt vast aan de beweging die met de Hervormingsagenda Jeugd is ingezet: tijdig passende, kwalitatief goede jeugdhulp binnen een toekomstbestendig stelsel. Daarbij zet het kabinet onder meer in op een sterke basis en lokale teams. Het kabinet stelt dat de aanhoudende stijging van de jeugdzorguitgaven zoals we die de afgelopen jaren hebben gezien niet wenselijk is. Ook is dit niet houdbaar voor de toekomst. Het is noodzakelijk om te sturen op afname van het gebruik van individuele specialistische jeugdhulp. Het kabinet verkent daarvoor mogelijkheden om beter te sturen op het macrobudget voor jeugdhulp. Het kabinet verwijst daarnaast naar het zwaarwegende en maatgevende advies dat de commissie-Van Ark in januari 2027 uitbrengt. Deze commissie spreekt zich onder meer uit over de uitvoering van de maatregelen uit de Hervormingsagenda en over wat deze maatregelen betekenen voor de ontwikkeling van de uitgaven. Daarnaast kijkt de commissie naar voorstellen om tot een stelsel te komen dat op de lange termijn houdbaar is. De besluitvorming over de opvolging van het advies loopt mee met de voorjaarsbesluitvorming in 2027. Tot slot houdt het kabinet vast aan het voornemen om per 2028 een eigen bijdrage voor jeugdhulp in te voeren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De gewenste ontwikkeling is voor veel gemeenten herkenbaar. Op veel plekken wordt al stevig ingezet op een sterke basis in de wijk, een goede samenwerking met het onderwijs en de opbouw van lokale teams. Tegelijkertijd geven gemeenten aan dat dit valt of staat met toereikend budget en (gekwalificeerd) personeel. Vooralsnog is het financiële vooruitzicht niet gunstig: in de rijksbegroting is vanaf 2028 een forse daling zichtbaar in de middelen voor jeugdhulp. De VNG hecht er grote waarde aan dat het kabinet nogmaals heeft benadrukt dat de verplichtingen richting gemeenten worden nagekomen. Gemeenten moeten volledig gecompenseerd worden voor de kosten die zij maken bij de uitvoering van rijksbeleid. Wij rekenen erop dat het kabinet de uitkomsten van de commissie-Van Ark verwerkt in de begroting voor 2028 en de jaren daarna. Het is van het grootste belang dat het jeugdstelsel structureel houdbaar wordt. Dit vraagt om een effectievere, meer fundamentele aanpak dan het rijk tot nu toe heeft gepresenteerd in het wetsvoorstel reikwijdte. De impact van de eigen bijdrage wordt momenteel onderzocht. Ook loopt er een uitvoeringstoets. Later dit jaar start een internetconsultatie.

De brede jeugd- en gezinsagenda en de sociaalpedagogische basis

Wat wil het kabinet?
In de begrotingen van de ministeries van SZW, VWS en OCW wordt op verschillende manieren aandacht besteed aan de brede jeugd- en gezinsagenda en het versterken van de sociaal pedagogische basis. VWS zet € 25 miljoen in 2027 oplopend tot € 62 miljoen structureel in voor de gemeentelijke en maatschappelijke ondersteuning van kwetsbare gezinnen met het programma Kansrijke Start. Ook krijgen het primair en voortgezet onderwijs middelen om kinderen gratis schoolfruit aan te bieden. Hiervoor stelt het ministerie vanaf 2027 € 23,2 miljoen beschikbaar, oplopend tot € 80 miljoen structureel vanaf 2032. Voor sport wordt in 2027 € 25,5 miljoen gereserveerd, oplopend tot € 41 miljoen structureel vanaf 2032. Daarnaast wordt er in 2027 € 40

miljoen gereserveerd voor het versterken van wijken en buurten. Op de begroting van OCW (zie het hoofdstuk begroting OCW) worden de bezuinigingen op het onderwijs en het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid teruggedraaid. Het ministerie van SZW zet onder andere in op een stelselherziening kinderopvang en vereenvoudiging van kindregelingen tot 1 nieuwe kindregeling (zie het hoofdstuk begroting SZW).

Wat betekent dit voor gemeenten?
De erkenning van het rijk dat de aanpak van problemen in de jeugdhulp vraagt om een bredere aanpak vanuit bestaanszekerheid, opvoedondersteuning, gezinnen, onderwijs, kinderopvang en de gemeenschap is positief. De hierboven genoemde investeringen geven gemeenten meer financiële armslag om hierop in te zetten. Tegelijkertijd maken wij 3 kanttekeningen:

- De langetermijnontwikkeling van het gemeentefonds is niet positief en remt (voor een deel) het potentieel positieve effect van bovengenoemde investeringen. Dat geldt in het bijzonder voor de middelen voor onderwijshuisvesting waar al jarenlang grote tekorten zijn ter hoogte van € 1,3 miljard per jaar. Voldoende middelen voor het brede jeugd- en gezinsbeleid blijft een aandachtspunt voor ons gesprek met het rijk.
- De noodzakelijke meerjarige samenwerkingen met onderwijs, kinderopvang, ouders, gemeenschappen, jeugdgezondheidszorg, welzijn en jeugdaanbieders vragen een behoorlijk tijdsinvestering en expertise van gemeenten. In het gesprek over de financiering van taken is daar onvoldoende aandacht en ruimte voor.
- Een brede gezinsaanpak en het versterken van de sociaalpedagogische basis zijn noodzakelijk, maar zijn niet zo maakbaar als de rijksbeleidstheorie wel eens veronderstelt. Preventie rendeert niet onmiddellijk. Gemeenschappen, verenigingen en ouders maken hun eigen keuzes, los van overheidslogica. Aansluiten bij inwoners en gemeenschappen vraagt ook een verandering bij de overheid zelf.

Aanvullend Zorg en Welzijnsakkoord (AZWA)

Wat wil het kabinet?
Met de ondertekening van het Aanvullend Zorg en Welzijnsakkoord (AZWA) hebben gemeenten zich verbonden aan de beweging van zorg naar gezondheid. Het kabinet wil de inzet op gezondheid en preventie minder vrijblijvend maken. Daarom wordt de wettelijke verankering van gezondheidstaken voor gemeenten verkend, bijvoorbeeld voor de inzet op kansrijke start, valpreventie, mentaal welzijn en seksuele gezondheid. Ook wordt geregeld dat gemeenten, in omgevingen waar veel kinderen en jongeren komen, maatregelen kunnen nemen om hen te helpen gezond te kiezen. Verder zegt het kabinet in de begroting in te zetten op een betere samenwerking met medeoverheden, bijvoorbeeld door bij alle nieuwe trajecten die medeoverheden raken een volledig UDO-proces (Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden) te doorlopen. Daarbij is het streven in 2027 om de UDO aan de voorkant in het proces al een plaats te geven en hier voldoende aandacht te besteden.

Wat betekent het voor gemeenten?
De wettelijke verankering van gemeentelijke inzet op gezondheid en preventie sluit aan op de afspraken die binnen het AZWA zijn gemaakt. Aan het AZWA is in augustus 2025 een UDO voorafgegaan, die onder andere voor gemeenten kanttekeningen plaatst bij financiële houdbaarheid op de lange termijn en het meten van de inzet van gemeenten. Deze is namelijk vaak gericht op het gezamenlijke belang en op effecten die pas op langere termijn zichtbaar worden. Het is belangrijk dat gemeenten voor deze taken ook structureel geld krijgen. In het AZWA zijn hierover al afspraken gemaakt voor de basisfunctionaliteiten. Door de UDO tijdig te starten komen de beleidsmatige, financiële en uitvoeringseffecten van een wetswijziging voor gemeenten tijdig in beeld. Ook ontstaat aandacht voor taken en verantwoordelijkheden die buiten het gemeentelijk domein liggen, maar wel essentieel zijn voor de uitvoering door gemeenten.

AZWA Regio - passend zorglandschap

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil dat zorgaanbieders zich zo organiseren dat inwoners de best passende zorg op de beste plek krijgen, in de regio. Basiszorg moet dus dichtbij beschikbaar zijn. Door hechte wijkverbanden en samenwerking met het sociaal domein wil het kabinet medicalisering van hulpvragen voorkomen. Het wil actiever sturen op de organisatie van de zorg en de richtinggevende, regionale plannen voor een passend zorglandschap. Het kabinet creëert randvoorwaarden voor gelijkgericht handelen van zorgverzekeraars en ter voorkoming van meeliften ('free-riding') op investeringen van andere verzekeraars in de regio.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De actieve sturing op de zorg in de regio en de samenwerking tussen zorgverzekeraars helpen bij de veranderingen die met het AZWA worden nagestreefd. In potentie kunnen gemeenten zo makkelijker tot afstemming komen. Naast VWS moeten ook gemeenten in positie zijn om te sturen op zorg, ondersteuning en publieke gezondheid. Deze rol is voor het (verlengd) lokaal bestuur.

IZA: SPUK transformatiemiddelen

Wat wil het kabinet?
De SPUK IZA transformatiemiddelen (IZA 2024-2028) regelt de financiering voor gemeenten bij de uitvoering van transformatieplannen, in lijn met de doelstellingen van het Integraal Zorgakkoord. Het aantal goedgekeurde transformatieplannen van gemeenten en daarmee samenhangende ingediende SPUK-aanvragen geeft aanleiding om het huidige budgetplafond van de regeling te verhogen. De verhoging van het budget wordt betaald uit de transformatiemiddelen voor premiegefinancierde zorguitgaven. Deze middelen worden overgeheveld naar de begrotingsgefinancierde uitgaven.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De begrotingswijziging betreft helaas geen aanvullende middelen maar is enkel een correctie die nodig is voor de later goedgekeurde transformatieplannen.

Eigen risico zorgverzekering / chronisch zieken / gemeentepolis

Wat wil het kabinet?
Het kabinet heeft besloten om de verhoging van € 60 van het verplicht eigen risico in de Zorgverzekeringswet uit te stellen naar 1 januari 2028. Daarnaast wil het kabinet voorkomen dat mensen die gebruikmaken van medisch-specialistische zorg in 1 keer hun volledige verplichte eigen risico kwijt zijn. Daarom worden in 2027 voorbereidingen getroffen om het eigen risico te maximeren op € 150 per behandelprestatie. De enveloppe van € 350 miljoen voor chronisch zieken wordt met een jaar uitgesteld omdat de verhoging van het eigen risico ook is uitgesteld. Daarnaast is het kabinet van plan de bestuursrechtelijke premie (BAZ-regeling) van het CAK af te schaffen. Inwoners die een betalingsachterstand van 6 maanden of langer hebben op hun zorgverzekering, worden momenteel door hun zorgverzekeraar aangemeld bij het CAK en betalen vervolgens een hogere zorgpremie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten ondersteunen inwoners onder meer met (bijzondere) bijstand en schuldhulpverlening. De combinatie van een hoger eigen risico in de zorgverzekering en de invoering van een eigen bijdrage in de jeugdhulp en de wijkverpleging kan er toe leiden dat meer inwoners in de knel komen. Dit kan er ook voor zorgen dat mensen bij klachten niet naar een arts gaan om kosten te voorkomen. Deze zorgmijding om financiële redenen is niet wenselijk. Om dit te voorkomen moeten zo veel mogelijk inwoners met een laag inkomen gebruik kunnen maken van de gemeentepolis, met een passend pakket verzekerde zorg tegen een aantrekkelijke premie. Zo verwachten we dat meer inwoners de gemeentepolis afsluiten. In het AZWA is dit onderwerp van gesprek tussen VWS, de

VNG en zorgverzekeraars. Het is op dit moment onbekend wat het uitstel van de enveloppe voor chronisch zieken betekent voor gemeenten. Voor gemeenten betekent de afschaffing van de bestuursrechtelijke premie binnen de BAZ-regeling dat inwoners met een betalingsachterstand op hun zorgpremie niet langer worden geconfronteerd met een verhoogde premie. Dit voorkomt dat hun financiële situatie verder verslechtert en dat betalingsachterstanden en schulden verder oplopen.

GGD / Pandemische paraatheid

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op pandemische paraatheid met een structurele investering van € 122 miljoen in onder andere de versterking van de GGD'en en een tweede wetswijziging van de Wet publieke gezondheid (Wpg). Daarmee krijgt de minister van VWS een directe aanwijzings- of sturingsbevoegdheid richting de directeuren publieke gezondheid (DPG's) van de regionale GGD'en. In 2027 wordt € 0,7 miljoen ingezet voor het versterken van de GGD'en in Caribisch Nederland.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Publieke gezondheid is vooral een taak en verantwoordelijkheid van gemeenten. De aansturing van de regionale GGD'en en hun DPG ligt bij het (verlengd) lokaal bestuur. Vaak is daarbij sprake van een opdrachtgever-opdrachtnemerrelatie: de deelnemende gemeenten zijn de opdrachtgever en de regionale GGD is de opdrachtnemer. Bij bijzondere omstandigheden, zoals een pandemie, kan een directe aanwijzings- of sturingsbevoegdheid richting de DPG's passend zijn.

Langdurige GGZ en mentale gezondheid

Watwil het kabinet?
Het kabinet wil inzetten op betere toegankelijkheid en betaalbaarheid van de Wet langdurige zorg, waaronder de langdurige ggz. Met 'de beweging naar de voorkant' wil het kabinet de taakstelling vanuit het coalitieakkoord - oplopend tot €990 miljoen in 2031 - realiseren. Voor 2027 is deze taakstelling alternatief ingevuld. Het kabinet trekt ook tariefmaatregelen voor de langdurige ggz terug. Dit vergroot de taakstelling verder. Het kabinet wil bestuurlijke afspraken maken om de taakstelling 2028 - 2031 alsnog te realiseren. Verder zet het kabinet in woorden in op mentale gezondheid en ziet het een groeiend beroep op professionele ondersteuning en zorg. Het kabinet signaleert de grote problemen in de geestelijke gezondheidzorg, benoemt de analyse die is geformuleerd in het IBO mentale gezondheid en ggz en kondigt een kabinetsreactie aan in Q3 2026. Voor de extra inzet op preventie van mentale gezondheidsproblemen is geen extra geld voor gemeenten beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De keuze van het kabinet om een taakstelling voor de langdurige ggz zorg in te voeren heeft naar verwachting effect op de Wmo en meer specifiek op Beschermd Wonen. Het is op dit moment nog niet duidelijk welke bestuurlijke afspraken het kabinet daarover met gemeenten wil maken. Gemeenten moeten de afspraken over mentale gezondheid uit de zorgakkoorden uitvoeren.

Zorgfraude, toezicht en naleving

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil zorgfraude voorkomen, sneller stoppen en waar nodig bestraffen. Zo werkt het kabinet aan een wetsvoorstel om de eisen voor toetreding tot de zorg te versterken, naast diverse andere wettelijke verankeringen die al lopen of voorgenomen zijn. Ook zet het kabinet in op een meer structurele en risicogerichte toepassing van de Wet Bibob om malafide partijen beter uit de zorg te weren, wat ook raakt aan de inkoopprocedure van gemeenten. De aanpak van zorgfraude moet structureel € 50 miljoen opleveren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De voornemens over zorgfraude raken alle zorgwetten en dus ook de wettelijke taken van gemeenten. Eerder zijn hierover in het kader van AZWA al afspraken gemaakt. Het uitbreiden van de vergunningplicht naar Wmo en Jeugdwet is een van de concrete initiatieven hiertoe. Dit wordt de komende tijd verkend en verder uitgewerkt in samenwerking tussen gemeenten, aanbieders, de VNG en de rijksoverheid. De taakstelling van € 50 miljoen als gevolg van de aanpak zorgfraude is bedoeld voor alle zorgdomeinen. Er is nog geen concrete uitwerking per domein en het is dus ook nog onduidelijk of dit eventueel gevolgen heeft voor gemeenten.

Palliatieve zorg, hospices, NPPV

Wat wil het kabinet?
In 2026 is de visie Samen leven tot het laatst gepresenteerd, inclusief een Toekomstagenda palliatieve zorg en ondersteuning 2027-2031. Uitgangspunt hierbij is dat palliatieve zorg en ondersteuning een vanzelfsprekend onderdeel moet worden van de reguliere zorg en het sociaal domein. Momenteel worden ook een visie en agenda voor de hospicezorg van de toekomst opgesteld. In 2027 is € 55,4 miljoen beschikbaar voor de Subsidieregeling Palliatieve terminale zorg en geestelijke verzorging thuis, onder andere voor de inzet van vrijwilligers in een hospice of bij mensen thuis. In 2027 is er € 26,2 miljoen beschikbaar voor de uitvoering van de Toekomstagenda palliatieve zorg en ondersteuning en voor de lopende instellingssubsidies voor Stichting Palliatieve Zorg Nederland (PZNL), Agora, Vrijwilligers Palliatieve Zorg Nederland (VPTZ) en Kenniscentrum Kinderpalliatieve zorg. In totaal is er op dit budget voor 2027 € 81,6 miljoen beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De beschikbare middelen gaan niet naar gemeenten, terwijl ook in de palliatieve zorg de beweging ‘naar de voorkant’ wordt beoogd. Mogelijk vraagt dit voor 2027 en verder extra inspanning van gemeenten, maar hier zijn nog geen afspraken over gemaakt.

Wmo: afschaffen huishoudelijke ondersteuning en invoer IVB

Wat wil het kabinet?
Het kabinet houdt vast aan de aangekondigde bezuiniging op het gemeentefonds van € 1,01 miljard per 2029. Dit moet bereikt worden door de huishoudelijke hulp niet meer als Wmo-maatwerkvoorziening aan te bieden. Daarbij is sprake van een vangnet voor mensen die niet zelf in deze hulp kunnen voorzien. Het kabinet wil dit verder uitwerken in samenhang met de inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage (IVB) in de Wmo, die ook een besparing voor de rijksbegroting moet opleveren. Daarnaast wil het kabinet werken aan verdere maatregelen om de houdbaarheid van de Wmo te versterken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De maatregel is nog niet uitgewerkt. Daarom zijn de financiële en maatschappelijke gevolgen nog niet onderzocht. De invoering van deze maatregel is te onzeker en vraagt mogelijk meer tijd. Echter ervaren gemeenten, cliënten en aanbieders wel al de gevolgen door het inboeken van de bezuiniging per 2029. Deze situatie is zeer onwenselijk. Gelijktijdig past het afschaffen van het abonnementstarief en de invoer van de IVB bij de langjarige wens om voorzieningen in de Wmo vooral beschikbaar te houden voor inwoners die geen mogelijkheden hebben om het zelf te organiseren.

Ouderenhuisvesting

Wat wil het kabinet?
De regie en budgetten voor ouderenhuisvesting worden overgeheveld van het ministerie van VWS naar het ministerie van VRO. Het doel is om in 2030 totaal 290.000 woningen voor ouderen te realiseren. In de Woondealafspraken wordt gesproken over nultredenwoningen, geclusterde en

zorggeschikte ouderenwoningen. Over beoogde middelen voor gemeenschapsvorming in ouderencomplexen wil het kabinet afspraken maken in het Hoofdlijnenakkoord ouderenzorg (HLO). Verder wil het kabinet kijken hoe de inzet van buurtverbinders kan worden gestimuleerd en voor het versterken van wijken en buurten is in totaal € 80 miljoen gereserveerd in de periode 2027-2029. Het kabinet stelt ook meerjarig geld beschikbaar voor de huisvesting van aandachtsgroepen. De gemeenschapsvorming past ook bij het gemeenschapsfonds van het ministerie van BZK.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Bij de huisvesting van ouderen en andere aandachtsgroepen komen de woonopgave en het sociaal domein bij elkaar. Gemeenten werken immers aan passende en toekomstbestendige huisvesting voor verschillende groepen, met aandacht voor zorg, ondersteuning en leefbare en inclusieve wijken. De verschillende geldstromen financieren ieder een deel van deze opgave. De meerjarige middelen in de Miljoenennota geven gemeenten meer mogelijkheden om passende huisvesting te realiseren. Bij aanvullende afspraken over het HLO kunnen gemeenten en ketenpartners mogelijk gezamenlijke activiteiten voor en door ouderen structureel vormgeven. Het doel is om dat zowel in bestaande wooncomplexen als nieuwbouw geclusterde woonvormen voor ouderen tot stand te brengen.

Indexatie en volumecompensatie Beschermd Wonen

Wat wil het kabinet?
De prijsindexatie en volumecompensatie van de integratie-uitkering Beschermd wonen sluit sinds 2026 aan bij de groei van het accres. Vanaf 2027 wijzigt dit. De indexatie wordt dan niet meer vanaf de VWS-begroting overgeboekt, maar de fondsbeheerders voegen voortaan accres toe aan de IU. Dit past bij de verantwoordelijkheid van de fondsbeheerders voor het ramen van het accres. De indexatie met accres van deze integratie-uitkering wordt apart berekend en dus niet afgeroomd van het accres voor de rest van het Gemeentefonds.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
De keuze om de indexatie te laten uitvoeren door de fondsbeheerders geeft gemeenten meer zekerheid over jaarlijkse toevoeging van accres. De afgelopen jaren is regelmatig bestuurlijk overleg gevoerd over de onzekerheid en het slechts beperkt bieden van volumecompensatie door het ministerie van VWS. De accresraming wordt geactualiseerd aan de hand van het CEP en in het voorjaar vastgesteld en uitgekeerd aan centrumgemeenten. Daarmee verdwijnt ook het probleem dat de volume- en prijsindexatie op de VWS-begroting voorheen op verschillende momenten werd vastgesteld.

Mantelzorg

Wat wil het kabinet?
Het kabinet komt binnenkort met een (vervolg)plan om mantelzorgers te ondersteunen en wil met de nieuwe mantelzorgagenda 2027-2030 samen met veldpartijen invulling geven aan de ondersteuning van mantelzorgers.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
De eerdere afspraken vanuit het Hoofdlijnenakkoord ouderenzorg (HLO) en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) over de gelijkgerichte mantelzorgondersteuning in alle gemeenten en over de regionale afspraken over de logeerzorg worden in ieder geval onderdeel van de mantelzorgagenda. Op dit moment wordt de mantelzorgagenda opgesteld en moet duidelijk worden welke rol gemeenten verder krijgen.

Lokale teams

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet in op stevige lokale teams die laagdrempelig en dichtbij inwoners kunnen opereren en op een structurele samenwerking tussen het medisch en sociaal domein. Zo kan zwaardere zorg vaker voorkomen worden. De versterking van lokale teams in de wijk wordt op landelijk niveau ondersteund door een convenant. In het convenant spreken gemeenten, het rijk en uitvoeringspartners af om de werkwijze van lokale teams meer te uniformeren en te versterken.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Hiermee erkent het kabinet de beweging die gemeenten al zijn gestart met het Richtinggevend Kader en het convenant Stevige lokale teams, en spreekt het tegelijk de verwachting uit dat gemeenten die beweging ook waarmaken. In het convenant leggen gemeenten, het rijk en uitvoeringspartners vast hoe lokale teams dichtbij, integraal en met mandaat werken. De eerste module over jeugd en gezin is sinds 1 maart 2026 van kracht. Modules over de samenwerking met onderwijs en kinderopvang en de ondersteuning van volwassenen zijn in ontwikkeling.

Aanpak dakloosheid / Maatschappelijke opvang

Wat wil het kabinet?
Het Nationaal Actieplan Dakloosheid (NAD) wordt doorgezet zonder extra budget voor maatschappelijke opvang en dakloosheid. De decentralisatie-uitkering Maatschappelijke opvang (DUMO) en de middelen voor de Brede Aanpak Dakloosheid blijven in stand. De ministeries van VWS en SZW hebben samen € 12 miljoen beschikbaar gesteld voor pilots om niet-rechthebbende dakloze EU-burgers op te vangen.

Wat betekent dit voor de gemeenten?
Gemeenten moeten de aanpak dakloosheid blijven uitvoeren met gelijkblijvende middelen. Ondertussen neemt de druk op de opvang toe, is een stijging van problematiek zichtbaar en vragen nieuwe groepen opvang. De pilots rond dakloze niet-rechthebbende EU-burgers bieden mogelijk perspectief, maar slechts aan een zeer beperkte groep.

Aanpak mensen met risicovol verward of onbegrepen gedrag

Wat wil het kabinet?
Het kabinet gaat door met het landelijke Actieprogramma Grip op Onbegrip. Er wordt gewerkt aan proactieve bemoeizorg, een domeinoverstijgende aanpak, een goede aansluiting tussen reguliere en forensische zorg, meer woon(zorg)plekken, minder handelingsverlegenheid door gegevensuitwisseling, landelijke regie met lokale uitwerking en structurele financiering. Daarnaast beoogt het kabinet de zorg te verbeteren met de indiening van het wetsvoorstel waarmee de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) en de Wet zorg en dwang (Wzd) worden gewijzigd. Voor de aanpak is in 2027 € 4,9 miljoen beschikbaar, onder andere voor de bijdrage aan de aanbieders van de levensloopaanpak, welke is bedoeld voor mensen die het meest kwetsbaar zijn binnen de groep van verwarde personen. Daarnaast worden er vanuit de curatieve ggz middelen beschikbaar gesteld voor complexe casuïstiek.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent dit dat vooral wordt ingezet op de noodzakelijke randvoorwaarden in de aanpak van personen met verward en onbegrepen gedrag, zoals gegevensuitwisseling en structurele en betrouwbare financiering.

Geweld in afhankelijkheidsrelaties

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil een daadkrachtige aanpak van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Hiervoor werken de ministeries van VWS en JenV aan de implementatie van de EU-richtlijn. In verband hiermee stelt het kabinet met ingang van 2027 tot en met 2029 jaarlijks € 2 miljoen beschikbaar voor het centrum seksueel geweld. Daarnaast komt er € 10 miljoen beschikbaar voor de Filomena-aanpak (regionale inlooppunten). Voor de structurele bereikbaarheid van de chatfunctie van Veilig Thuis staat vanaf 2027 jaarlijks structureel € 2,5 miljoen op de VWS-begroting. Tot slot worden de eerder gereserveerde middelen voor het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming overgeheveld naar het gemeentefonds. Dit bedraagt € 18 miljoen in 2026 en € 17 miljoen in 2027. Bij overige intensiveringen wordt aangeven dat VWS middelen voor de opvang van slachtoffers van mensenhandel (vanaf 2027 € 2,5 oplopend tot € 7 miljoen structureel in 2030) beschikbaar stelt.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten betekent de implementatie van de EU-richtlijn onder andere de verankering van ondersteuningsdiensten seksueel geweld (CSG) in de Wmo. Dit najaar wordt een uitvoeringstoets op de AMvB uitgevoerd, zodat er meer duidelijkheid komt over de impact. Vooralsnog is er voor de uitvoering van de EU-richtlijn € 2 miljoen opgenomen in de begroting. De aankomende periode wordt de inzet van de middelen voor de Filomena-aanpak nader uitgewerkt. Voor de gebundelde inzet van middelen voor het Toekomstscenario kind en gezinsbescherming verwijzen we naar het hoofdstuk van JenV.

VN-verdrag handicap en gehandicaptenzorg

Wat wil het kabinet?
Het kabinet schetst de lopende activiteiten rond de uitvoering van het VN-verdrag Handicap, zodat mensen met een beperking van kinds af aan volop kunnen meedoen in de samenleving. Dit gebeurt onder meer via de nationale strategie voor mensen met een beperking en de eerste werkagenda VN-verdrag Handicap 2025-2030. Met de openbare lichamen wil het kabinet werken aan de ratificatie van het VN-Verdrag Handicap voor Caribisch Nederland. Verder is het kabinet in gesprek met vertegenwoordigers van cliëntenorganisaties, zorgprofessionals, zorgaanbieders, zorgkantoren en gemeenten om te komen tot bestuurlijke afspraken over concrete oplossingen voor de opgaven voor de gehandicaptenzorg voor de komende jaren.

Wat betekent het voor gemeenten?
Gemeenten hebben de wettelijke verplichting een Lokale Inclusie Agenda (LIA) op te stellen, samen met ervaringsdeskundige inwoners. Zo werken zij aan een toegankelijke gemeente waarin zoveel mogelijk mensen mee kunnen doen. In de huidige opzet ervaren veel gemeenten een tekort aan middelen en capaciteit om de LIA goed uit te kunnen voeren. Ook in de zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking is menskracht een knelpunt. Bij het opstellen van een nieuw akkoord en bij de ratificatie voor Caribisch Nederland is het van belang dat realistisch gekeken wordt naar haalbaarheid in de uitvoering.

Zorg, jeugd en ondersteuning in Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Voor Caribisch Nederland wil het kabinet toewerken naar voorzieningen voor zorg, jeugd en ondersteuning die gelijkwaardig zijn aan die in Europees Nederland. Het uitgangspunt dat hierbij gehanteerd wordt is: zo dicht mogelijk bij huis, digitaal waar het kan en verder weg als het moet. Rond preventie wil het kabinet inzetten op bevorderen van bewegen, gezondheid en gezond leven. Concreet gaat het om speel- en ontmoetingsplekken, sport- en beweegactiviteiten voor scholieren en versterking van het tabaksbeleid.

- Enkele bijzondere uitkeringen aan de openbare lichamen betreffen het bestrijden van Huiselijk geweld en Kindermishandeling, Publieke Gezondheid en preventie (samen € 4,2 miljoen in 2027).
- Verder is een budget van € 4,8 miljoen gereserveerd voor sport en voor het creëren van naschools activiteitenaanbod in Caribisch Nederland.
- Daarnaast wordt in 2027 € 0,7 miljoen ingezet voor het versterken van de GGD'en in Caribisch Nederland.
- Voor het versterken van wijken en buurten in Caribisch Nederland is een incidenteel budget van € 2 miljoen per jaar beschikbaar gesteld in de periode 2027 tot en met 2029.
- Voor de realisatie van een gezinshuis op Bonaire, voor jonge kinderen met een complexe zorgvraag, wordt in 2026 € 426.000 beschikbaar gesteld, oplopend tot € 624.000 structureel vanaf 2031.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Het betreft veelal continuering van bestaand beleid en uitvoering. Alleen de € 2 miljoen per jaar voor het versterken van wijken en buurten is nieuw budget voor de openbare lichamen. Het toewerken naar een gelijkwaardig voorzieningenniveau past bij 'comply or explain' en geeft erkenning aan de behoefte aan zorg, hulp en ondersteuning van inwoners in Caribisch Nederland. De vrijgemaakte middelen passen bij de gewenste beweging van zorg naar gezondheid en het bevorderen van een gezonde leefstijl.

Sport

Wat wil het kabinet?
Het kabinet stelt voor sport € 33 miljoen extra beschikbaar in 2027, oplopend tot € 50 miljoen structureel vanaf 2028. Daarbinnen gaat € 25 miljoen structureel naar verhoging van de subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA) en € 8 miljoen structureel naar ondersteuning van gemeenten bij lokaal sport- en beweegbeleid. Daarnaast krijgt BOSA in 2027 incidenteel nog € 20 miljoen extra vanuit de coalitieakkoordmaatregel Versterken wijken en buurten. De nieuwe SPUK Sport en Bewegen 2027-2029 voegt vanaf 2027 2 bestaande geldstromen samen: de huidige SPUK Stimulering Sport voor investeringen in gemeentelijke sportinfrastructuur en de BRC voor onder andere buurtsportcoaches. Voor 2027 is hiervoor maximaal € 262,1 miljoen beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Als gemeenten sport en bewegen weten te verbinden met gezondheid, sociaal domein, onderwijs, wijken en leefomgeving, ontstaat een veel bredere lokale investeringsagenda voor gezond en actief leven.

- De eerste kans is om van de SPUK Sport en Bewegen 2027-2029 meer te maken dan een opvolger van bestaande regelingen. De combinatie met buurtsportcoaches en de structurele € 8 miljoen voor lokaal sport- en beweegbeleid biedt de mogelijkheid een sterkere lokale uitvoeringsinfrastructuur te bouwen.
- De tweede kans ligt bij AZWA en de sociale basis. De beweging van zorg naar gezondheid vraagt om voorzieningen dichtbij inwoners. Sportverenigingen, ondernemende sportaanbieders, buurtsportcoaches, welzijn, openbare ruimte en eerstelijnszorg kunnen daarin veel sterker met elkaar worden verbonden.
- De derde kans ligt bij jeugd en kansengelijkheid. School & Omgeving, GOAB, Kansrijke Start en sport- en beweegbeleid kunnen bijdragen aan een rijke ontwikkelomgeving waarin gezond opgroeien, bewegen en participeren vanzelfsprekend zijn.
- De vierde kans is de fysieke leefomgeving. De middelen voor gezonde leefomgeving en wijken bieden aanleiding om lopen, fietsen, spelen, sporten en ontmoeten structureel mee te nemen in gebiedsontwikkeling.

11
Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil met het internationale beleid bijdragen aan veiligheid, vrijheid en welvaart in Nederland en in de wereld. Binnen de ontwikkelingssamenwerking ligt daarbij nadruk op de verbinding tussen ontwikkeling, veiligheid, economische groei en geopolitieke belangen. De komende 3 jaar komt € 1,1 miljard extra beschikbaar voor ontwikkelingssamenwerking.

Het kabinet onderstreept het belang van democratische waarden en investeert daarvoor in 2027 extra in democratische weerbaarheid. Het kabinet zet daarbij ook in op het versterken van lokaal inclusief openbaar bestuur. De extra middelen geven ruimte om te blijven investeren in stabiliteit en toekomstperspectief in fragiele en conflictgevoelige gebieden als randvoorwaarde voor meer welvaart en vrijheid, en daarmee vrede en veiligheid. Daarnaast worden er extra middelen geïnvesteerd in onder andere klimaat, water en voedselzekerheid, vrouwenrechten, humanitaire hulp en het maatschappelijk middenveld.

Wat betekent dat voor gemeenten?
De inzet van het kabinet biedt kansen om de rol van lokale overheden in internationale samenwerking verder te versterken. Goed en inclusief lokaal bestuur is een belangrijke basis voor democratische weerbaarheid, publieke dienstverlening, economische ontwikkeling en stabiliteit. Met de extra middelen voor internationale samenwerking wordt een eerste stap gezet om de eerdere bezuinigingen op het budget voor internationale samenwerking deels terug te draaien. Hiermee draagt Nederland bij aan stabiliteit, veiligheid, democratische waarden en economische groei wereldwijd. Die investeringen kunnen alleen duurzaam effect hebben als ook de lokale overheden in partnerlanden sterk genoeg zijn om ontwikkeling te dragen.

VNG International blijft in 2027 in 16 landen werken aan de uitvoering van het partnerschap met het ministerie van Buitenlandse Zaken: Sustainable Development through improved Local Governance (SDLG). Gemeenten met expertise kunnen hierin bijdragen aan het versterken van lokaal bestuur op bijvoorbeeld publieke dienstverlening, migratie en watermanagement. Wij pleiten ervoor om binnen de inzet van de extra middelen ook na 2027 structureel te blijven investeren in het versterken van goed functionerend lokaal bestuur en voor voldoende ruimte voor gemeenten om hun kennis en expertise internationaal te delen.

EU en internationale samenwerking

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil in het beleid voor buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking sterker inzetten op het bundelen van Nederlandse en Europese middelen en op samenwerking met internationale en lokale partners. Daarbij wordt onder meer ingezet op de Global Gateway-strategie, Team Europe Initiatives en EU Delegated Cooperation. Via Delegated Cooperation kunnen EU-middelen worden ingezet voor projecten die door Nederlandse organisaties worden uitgevoerd. Zo wil het kabinet Nederlandse kennis en expertise beter verbinden aan Europese investeringen en grotere projecten in partnerlanden opschalen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor succesvol Nederlands buitenlandbeleid is afstemming en samenwerking binnen de EU essentieel: Nederland kan het succes van zijn buitenlandbeleid slechts beperkt zelfstandig bepalen. Juist door samen te werken en actief coalities te bouwen rond thema's als migratie, veiligheid, handel en klimaatadaptatie, kan grotere impact worden bereikt. Door kennis en expertise uit Nederlandse gemeenten beter te verbinden aan Europese investeringsagenda's kan Nederland bijdragen aan duurzamere resultaten en tegelijk de eigen strategische positie versterken.

12
Asiel en Migratie

Asielopvang

Wat wil het kabinet?
Het kabinet zet vanaf 2027 in op een meer structurele en voorspelbare organisatie van de asielopvang, waarbij de afhankelijkheid van kostbare noodopvang wordt verminderd. Het reguliere COA-budget wordt vanaf 2027 met circa € 1,9 miljard verhoogd en meerjarig gekoppeld aan de actuele Meerjaren Productie Prognose (MPP). Daarmee wordt de financiering beter afgestemd op de verwachte opvangopgave. Tegelijkertijd wil het kabinet de meerkosten voor crisisnoodopvang afbouwen van € 1,2 miljard in 2026 naar 0 in 2030. De Spreidingswet blijft van kracht en daarmee het bestaande wettelijke kader voor de verdeling van opvangplekken over gemeenten. Daarnaast stelt het kabinet vanaf 2027 structureel € 6 miljoen beschikbaar voor de uitbreiding van verscherpt-toezichtlocaties, met in totaal 45 plekken voor asielzoekers die ernstige overlast veroorzaken.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Doordat het COA meer financiële zekerheid heeft, kan dit leiden tot meer en duurzamere opvanglocaties. Het kabinet wil tegelijkertijd de inzet voor crisisnoodopvang afbouwen. Gemeenten willen dat ook en de Spreidingswet is daarvoor een belangrijk instrumentarium. Momenteel is er echter nog te weinig zicht op duurzame plekken, waardoor de noodzaak van crisisnoodopvanglocaties zeer reëel is. De extra middelen voor verscherpt-toezichtlocaties kunnen gemeenten ondersteunen bij de aanpak van ernstige overlast, maar de beschikbare capaciteit blijft met 45 plekken beperkt.

Doelgroep Flexibele regeling (DFR)

Wat wil het kabinet?
Met de Doelgroep Flexibele regeling (DFR) versimpelt het kabinet de geldstroom voor gemeentelijke opvang voor zowel asielzoekers, statushouders als Oekraïense ontheemden. Dit geeft gemeenten meer financiële zekerheid voor de lange termijn. Daarnaast vergroot het de mogelijkheden om te investeren, doordat locaties flexibel in te zetten zijn voor verschillende doelgroepen. De DFR vervangt de huidige bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne waar in 2027 € 2,1 miljard voor gereserveerd staat. Daarnaast bevat de DFR voor 2027 middelen ten behoeve van doorstroomlocaties (€ 30 miljoen) en het asieldeel (€ 15 miljoen). En voor de tijdelijke huisvesting van statushouders is voor 2027 een bedrag van € 40 miljoen beschikbaar, dat mogelijk wordt ondergebracht in de Doelgroep Flexibele Regeling (DFR).

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten zijn gebaat bij het flexibel kunnen inzetten van locaties voor verschillende doelgroepen en bij meerjarige financiële zekerheid. De huidige termijn van 3 jaar is een stap in de goede richting, maar voor de huidige praktijk nog te kort. Momenteel loopt er een uitvoeringstoets naar de werking van de DFR in de praktijk.

Huisvesting van statushouders

Wat wil het kabinet?
Het kabinet wil de uitstroom van statushouders uit de opvang versnellen door meer variatie en aanvullende woonvormen, zoals flexwoningen, woningdelen en doorstroomlocaties. Flexibele

locaties kunnen een antwoord bieden op de huisvestingstaakstelling, en bovendien kansen bieden aan breder gebruik voor andere, lokale woningzoekenden zoals spoedzoekers.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De inzet op flexibele en aanvullende woonvormen biedt gemeenten meer mogelijkheden om statushouders sneller te huisvesten en de huisvestingstaakstelling te realiseren. Flexwoningen en woningdelen kunnen bovendien een kans bieden voor extra woonruimte voor andere woningzoekenden, zoals spoedzoekers. Tegelijkertijd vraagt deze aanpak om geschikte locaties, voldoende uitvoeringscapaciteit en lokaal draagvlak. Tijdelijke regelingen en financiering kunnen gemeenten ondersteunen, maar bieden niet altijd de continuïteit die nodig is voor structurele oplossingen. Voor gemeenten blijft daarom van belang dat financiële ondersteuning aansluit bij de omvang en duur van de huisvestingsopgave.

Opvang van Oekraïense ontheemden

Wat wil het kabinet?
Vanwege een lager verwacht aantal Oekraïense ontheemden dat in Nederland komt en bescherming aanvraagt onder de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB), stelt het kabinet de budgetten naar beneden bij voor de gemeentelijke opvang van 2026 tot en met het einde van de RTB op 4 maart 2028. Het kabinet zet ook in op de bevordering van zelfredzaamheid en participatie van Oekraïense ontheemden met het oog op de situatie na afloop van de RTB, maar geeft niet aan welke middelen hiervoor beschikbaar zijn.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het naar beneden bijstellen van de budgetten voor de gemeentelijke opvang ten tijde van de RTB verhoudt zich niet tot de huidige situatie waarbij er nog steeds ontheemden uit Oekraïne naar Nederland vluchten. Op dit moment wordt de inspanningsopgave van 109 duizend gemeentelijke opvangplekken nog niet behaald, waardoor deze bijstelling naar beneden niet overeen komt met de realiteit. Dat zorgt voor onzekerheid bij gemeenten. Daarnaast is er onvoldoende duidelijkheid over het beleid na afloop van de RTB. Gemeenten wordt geen duidelijkheid geboden over hun taken en verantwoordelijkheden rondom bijvoorbeeld opvang- dan wel huisvestingslocaties. De huidige bekostiging voorziet vooralsnog niet in de realisatie daarvan voor de periode na RTB. Het ontbreken van meerjarige financiering in de DFR versterkt die onzekerheid en leidt tot duurdere inzet.

Arbeidsmigratie

Wat wil het kabinet?
Arbeidsmigratie levert een belangrijke bijdrage aan onze economie en kan tijdelijk verlichting brengen waar de arbeidskrapte het meest knelt. Tegelijkertijd is meer grip op de omvang van arbeidsmigratie nodig. Het kabinet wil sterker sturen op arbeidsmigratie die we echt nodig hebben. Daarnaast wil het misstanden aanpakken door onverminderd door te gaan met de aanbevelingen van het Aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten en maatregelen treffen om oneigenlijke detachering van derdelanders tegen te gaan. Tot slot wil het kabinet inzetten op vermindering van de afhankelijkheid van laagbetaalde arbeidsmigratie. Een aantal wetswijzigingen is of wordt hiervoor in gang gezet, zoals de inwerkingtreding van de Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (Wtta) en een uitzendverbod in de vleesindustrie.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Deze inzet van het kabinet is in lijn met de inzet en ambitie van gemeenten.

13
Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Extra financiële middelen voor het realiseren van woningen

Wat wil het kabinet?
Het kabinet reserveert voor de periode 2029 tot en met 2035 jaarlijks € 1 miljard (woningbouwenveloppe van 7x € 1 miljard) voor de aanpak van de woningnood. Hiermee wordt een breed scala aan maatregelen gefinancierd, met name via subsidiering van medeoverheden, corporaties en beleggers. Bestaande regelingen worden hiermee tot en met 2035 verlengd. Daarnaast komt er een objectsubsidie voor middenhuur. Het rijk zet deze middelen ook in voor een extra verlaging van de vennootschapsbelasting voor woningcorporaties als gevolg van het afschaffen van de ATAD (Anti Tax Avoidance Directive). Dit pakket is verbonden met de Taskforce versnelling woningbouw die op korte termijn zijn actieplan presenteert. Bestaande budgetten blijven grotendeels ongewijzigd.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Deze middelen zorgen ervoor dat, na uitputting van de huidige budgetten in 2028, tot en met 2035 middelen beschikbaar zijn voor gemeenten om woningen te realiseren. Het gaat hierbij om extra middelen voor de volgende regelingen:

- Realisatiestimulans: € 7 duizend per woning, totaal circa € 2,3 miljard
- Woningbouwimpuls: € 650 miljoen
- Gebiedsbudget grootschalige woningbouwgebieden: € 940 miljoen
- Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen: € 450 miljoen
- Capaciteit medeoverheden: € 115,2 miljoen
- Regeling grondverwerving: € 180 miljoen

Daarnaast wordt, zoals aangekondigd in het coalitieakkoord, 7x € 135 miljoen vrijgemaakt in het kader van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. De afschaffing van de ATAD voor corporaties levert naar verwachting € 6 miljard extra investeringsruimte op waardoor ook zij, samen met gemeenten, hun bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van extra sociale huurwoningen en verduurzaming.

Aandachtspunt bij deze regelingen is dat het rijk ook terugvordert als gemeenten niet aan de voorwaarden voldaan hebben of de middelen niet volledig zijn benut. Dit roept de vraag op of de regelingen voldoende aansluiten bij wat gemeenten nodig hebben en of er voldoende is geleerd van de besteding van eerdere tranches.

Huisvesting van aandachtsgroepen en ouderen

Wat wil het kabinet?
Naast extra middelen voor de Regeling Huisvesting Aandachtsgroepen reserveert het kabinet aanvullend € 635 miljoen uit de woningbouwenveloppe voor zorggeschikte en ouderenwoningen via de Stimuleringsregeling Ontmoetingsruimten en Ouderenhuisvesting (SOO) en Stimuleringsregeling Zorggeschikte Woningen (SZGW). De € 420 miljoen die eerder beschikbaar

werd gesteld voor deze woningen wordt overgeheveld van de Realisatiestimulans naar deze regelingen. De SOO en de SZGW zijn regelingen bestemd voor verhuurders.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Voor gemeenten is relevant in hoeverre deze middelen aansluiten bij de bestaande opgave voor ouderenhuisvesting tot 2030 en bij de bredere woon-zorgopgave. Door het overhevelen van deze geoormerkte middelen van de Realisatiestimulans naar de SOO en de SZGW wordt vermeden dat gemeenten als tussenloket van het rijk fungeren. Daarnaast is niet alleen de omvang van het meerjarige budget van belang, maar ook de timing en de voorwaarden waaronder middelen beschikbaar komen. Een belangrijk deel van de nieuwe woningbouwmiddelen komt pas vanaf 2029 beschikbaar, terwijl gemeenten in 2027 en 2028 al volop werken aan de uitvoering van de Wet versterking regie volkshuisvesting, de huisvesting van aandachtsgroepen en de uitwerking van regionale afspraken samen met partners als woningcorporaties.

Modernisering en vereenvoudiging bouwregelgeving

Wat wil het kabinet?
Voor bouwregelgeving en bouwkwaliteit daalt het budget van € 59,5 miljoen in 2026 naar € 47,4 miljoen in 2027 en € 45,5 miljoen in 2028. Vanaf 2029 volgt een scherpe terugval naar circa € 19,5 miljoen structureel. De decentralisatie-uitkering voor de uitvoering van de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) stopt in 2027. Tegelijk staan juist omvangrijke stelselwijzigingen gepland: aanpassing en vereenvoudiging van het Besluit bouwwerken leefomgeving, implementatie van Europese regelgeving, publiek toezicht op energielabels en de eindevaluatie van de Wkb.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Het is een zorgelijke ontwikkeling dat de structurele financiering van de rijkstaken voor bouwregelgeving, gemeentelijk bouw- en woningtoezicht, kennisinfrastructuur en de Toelatingsorganisatie Kwaliteitsborging Bouw achterblijft en zelfs wordt verminderd. De begroting dreigt productiebeleid en stelselkwaliteit financieel uit elkaar te trekken. Het ontbreekt aan een duidelijke afzonderlijke dekking voor de vereenvoudigingsopgave, ook voor de implementatiekosten bij gemeenten. Het onderzoek naar de kosten voor gemeenten in het kader van de Wkb wordt pas eind 2027 opgestart. De Wkb kan niet verder worden uitgerold zonder aantoonbare uitvoerbaarheid, werkend toezicht, betrouwbare data en volledige dekking van gemeentelijke kosten.

Omgevingswet en Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

Wat wil het kabinet?
De Omgevingswet is op 1 januari 2024 in werking getreden en het kabinet werkt in 2027 verder aan de doorontwikkeling en vereenvoudiging van het stelsel. Ook wordt verder gewerkt aan de afbouw, het beheer en de doorontwikkeling van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), met aandacht voor de gebruiksvriendelijkheid van het Omgevingsloket. Voor de Omgevingswet is in 2027 € 120,2 miljoen begroot, € 3,5 miljoen meer dan in de begroting 2026 was geraamd. De middelen zijn onder meer bestemd voor uitvoeringsondersteuning, onderzoeken en evaluaties en het beheer en de doorontwikkeling van het DSO. Vanaf 2028 loopt het begrote bedrag af naar € 109,6 miljoen en in 2029 naar € 89,5 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Gemeenten blijven verantwoordelijk voor een belangrijk deel van de uitvoering van de Omgevingswet en voor toezicht en handhaving op de bouwregelgeving. De verhoging van de rijksraming voor 2027 geeft ruimte voor ondersteuning van gemeenten en doorontwikkeling van het DSO. Echter dekt het niet de eventuele gaten tussen de structurele kosten en baten van gemeenten. De financiële monitoring blijft daarom van belang om de daadwerkelijke kosten en financiële effecten voor gemeenten in beeld te brengen.

Voor de Wkb wordt in 2027 specifiek gekeken naar de werking van het stelsel en de financiële middelen voor gemeentelijk toezicht en handhaving. De uitkomsten hiervan zijn van belang voor de verdere besluitvorming over de uitvoering en bekostiging. De VNG blijft de financiële effecten daarom nauwgezet monitoren en zich inzetten voor een passende bekostiging van de structurele gemeentelijke taken.

Ruimte

Wat wil het kabinet?
Het rijk werkt in 2026 aan een nieuwe Nota Ruimte. Daarbij moet in 2027 een uitvoeringsstrategie komen, waarin duidelijk wordt gemaakt hoe het kabinet de keuzes uit de Nota Ruimte laat doorwerken met een passend nationaal instrumentarium en gebiedsgerichte samenwerking. Het kabinet zet middelen in om de Nota Ruimte tot stand te brengen, inclusief een PlanMER en voor de monitor NOVI en beleidsevaluatie. Het rijk lijkt de NOVEX-aanpak te intensiveren. Het uitvoeringsbudget wordt in 2027 vrijwel verdubbeld: van € 2,1 miljoen in 2026 naar € 3,9 miljoen in 2027 en circa € 3,7 miljoen per jaar vanaf 2028. Dit wordt ingezet voor onder andere het gebiedsgericht tot stand laten komen van ruimtelijke strategieën, ontwikkelperspectieven en investeringsagenda's en het versterken van uitvoeringskracht in gebiedsgerichte samenwerking.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De NOVEX-aanpak kent een gebiedsgerichte aanpak tussen rijk en regio, de zogenoemde NOVEX-gebieden, waarvoor in 2027 regionale investeringsagenda's vastgelegd worden. Ook wordt gekeken naar wat het rijk verstedelijkingsgebieden kan bieden. Via het andere NOVEX-spoor 'provincies' zet het rijk in op regie via de provincies met een doorlopende dialoog tussen rijk en provincie. In de praktijk moet blijken op welke manier gemeenten betrokken worden in deze gesprekken, afspraken en uitvoering. De begroting laat in ieder geval zien dat het rijk gerichter wil inzetten op deze 2 sporen.

Geo-informatie en Dataspace Fysieke Leefomgeving

Wat wil het kabinet?
Met het oog op het belang en de urgentie van integrale, ruimtelijke keuzes en een gebiedsgerichte aanpak wil de minister van VRO vanuit haar regisserende rol voor geo-informatie en haar systeemverantwoordelijkheid voor de Nationale Geo-informatie-Infrastructuur (NGII) zorgen voor een betere informatievoorziening. Onder de vlag van de meerjarenvisie Zicht op Nederland worden de mogelijkheden aan de hand van 3 programma's verder uitgebouwd: het datafundament (met onder andere de geo-basisregistraties), digitale tweelingen (ontwikkeling van standaarden voor rekenmodellen, analyses en visualisaties) en data delen.

In 2027 worden in het kader van het programma 'data delen' de eerste stappen gezet richting de realisatie van een Dataspace Fysieke Leefomgeving. De dataspace vergemakkelijkt het efficiënt en veilig uitwisselen van gebiedsinformatie tussen alle betrokken partijen, om complexe, maatschappelijke opgaven in onze leefomgeving aan te pakken. Zo blijven gegevens waar nodig afgeschermd, zonder onnodige belemmeringen te creëren.

Wat betekent dit voor gemeenten?
Doordat data niet langer versnipperd zijn en efficiënter gedeeld worden, kunnen gemeenten slagvaardiger optreden in gebiedsontwikkeling en interbestuurlijke programma's. Data kunnen veiliger en eenvoudiger uitgewisseld worden en ondersteunen gemeenten bij integrale besluitvorming over complexe ruimtelijke keuzes (zoals voor woningbouw, energietransitie en klimaatadaptatie). Gemeenten zijn naast gebruiker ook belangrijke bronhouders en daarmee leverancier van geo-informatie. De transformatie naar een breder, multifunctioneel datafundament betekent dat gemeentelijke, ruimtelijke data beter moeten aansluiten op standaarden en gegevensstructuren om als betrouwbare basis te dienen voor integrale analyses. Hogere eisen vertalen zich in hogere (bijhoudings)kosten. Hierover worden gesprekken gevoerd met VRO.

Woningbouw Caribisch Nederland

Wat wil het kabinet?
Voor de jaren 2026 tot en met 2030 is er als bijdrage voor woningbouw binnen de Realisatiestimulans € 5 miljoen per jaar beschikbaar specifiek voor Caribisch Nederland. Verder worden er structurele uitkeringen verstrekt om huurprijzen te verlagen in de sociale en particuliere sector voor huurders met een laag inkomen. Op Sint Eustatius en Saba wordt gestart met het verlagen van huurprijzen in de particuliere sector. Dit gaat in eerste instantie om incidenteel budget. Daarnaast worden incidentele uitkeringen verstrekt voor voorbereidingen voor de huurcommissie op Bonaire en Sint Eustatius en renovaties op Sint Eustatius.

Wat betekent dit voor de openbare lichamen?
Er wordt een mooie stap gezet voor betaalbare woningbouw in Caribisch Nederland. Maar er zijn meer stappen nodig om te komen tot betaalbare en klimaatbestendige woningen in Caribisch Nederland.

14
Klimaat en Groene Groei

Klimaatmitigatie en Energietransitie

Wat wil het kabinet?
Het kabinet houdt in de Miljoenennota vast aan bestaand beleid. Dit terwijl de Klimaat- en Energieverkenning van het Planbureau voor de Leefomgeving net als vorig jaar laat zien dat de klimaatdoelen voor 2030 en 2050 uit zicht raken. Er is dus meer nodig, ook wat betreft energieonafhankelijkheid en weerbaarheid. Het kabinet weet dit en werkt richting het voorjaar van 2027 aan nieuwe plannen.

Tegen deze achtergrond is de inhoud van de Miljoenennota weinig verrassend. De uitvoeringsmiddelen voor gemeenten blijven stabiel. De kabinetsplannen focussen zich op kernenergie, wind op zee, waterstof en CO2-opslag. Om netcongestie tegen te gaan zet het kabinet in op het versneld uitbreiden van het elektriciteitsnet, het beter benutten van de bestaande netcapaciteit en betere samenwerking tussen landelijke en regionale overheden. Het kabinet wil de groei van zon- en windenergie op land benutten om vraag en aanbod van elektriciteit dichter bij elkaar te brengen. Daarnaast zet het in op ten minste 500 energiehubs in 2030 om het elektriciteitsnet efficiënter te benutten.

Voor de gebouwde omgeving zet het kabinet het bestaande beleid voor isolatie en de warmtetransitie voort. Ook zijn middelen beschikbaar voor eerder aangekondigde maatregelen om huishoudens weerbaarder te maken tegen hoge energieprijzen. In 2027 is onder meer € 103 miljoen geraamd voor het Warmtefonds en € 45 miljoen voor de aanpak van energiearmoede.

Wat betekent dit voor gemeenten?
De aangekondigde plannen van het kabinet kunnen meer gaan vragen van gemeenten. Ondertussen kunnen gemeenten door het stabiel blijven van de uitvoeringsmiddelen doorgaan op de ingeslagen weg en capaciteit behouden. Echter groeit het risico dat klimaat- en energiedoelstellingen verder uit zicht raken. Het kabinet biedt namelijk weinig nieuwe directe investeringsruimte voor de brede energietransitie waaronder duurzame opwek, warmtenetten, energiehubs, opslag, flexibiliteit en verduurzaming.

De inzet op bestaand beleid in de gebouwde omgeving betekent dat er geen structurele oplossing is voor de betaalbaarheid van de energietransitie. Door de onzekerheid over de betaalbaarheid van warmtenetten en het doorzetten van subsidies na 2030 loopt de uitvoering van lokale warmtetransitie zoals de aanleg van warmtenetten vertraging op. De budgetten die in het voorjaar beschikbaar zijn gemaakt voor concrete acties helpen om de weerbaarheid van een deel van de burgers te vergroten, maar ze reiken minder ver dan een landelijke, structurele oplossing.

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93

info@vng.nl

september 2026